GEORGE ORWELL

HAYVAN ÇİFTLİĞİ

Çeviren:
Halide EDİB - ADIVAR

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

YENİ AMERİKAN EDEBİYATI: 2

HAYVAN ÇİFTLİĞİ

GEORGE ORWELL

HAYVAN ÇİFTLİĞİ

(Animal Farm)

Bu eseri Halide EDİB - ADIVAR dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1954 — MAARİF BASIMEVİ

Bu tercümenin her türlü basım ve yayım hakları Maarif Vekâletine aittir. Vekâletin müsaadesi alınmadıkça bu tercümenin metni tamamen, kısmen, veya değiştirilerek alınamaz.

ÖNSÖZ

Orwell'in "Hayvan Çifliği" ni bütün tanınmış münekkidlerin büyük bir kısmı komünist rejimin kudretli bir karikatürü diye tavsif etmişlerdi. Hattâ, bazıları bu eserde, komünist ihtilâlinin bazı tarihî vakalariyle, mühim karakterlerinin de yaşadığını hissetmişlerdi. Fakat aynı zamanda hemen hepsi, sadece eski klâsik hicviyelerin değil, İngiltere'nin dünyaca tanınmış XVIII. asır hicviyelerinin de kudretini "Hayvan Çifliği" nde sezmişlerdi. Fakat, bilhassa klâsik hicviyeleri okuyup bu eserle mukayese edenleri cezbeden mühim nokta kitabın bugünün acayip dünyası için **çok yeni bir kıymet** taşımasıdır. Çünkü:

Gerçi eski hicviyeler, kendi zamanlarının ruh haletini az çok ifade etmekle beraber, ve mevzuları hayvan âleminden alınmış olmasına rağmen, hepsinde, muharririn kendi felsefi mütalâaları, daha doğrusu zamanının hâkim felsefesi büyük bir yer tutar. Fakat "Hayvan Çifliği" müellifinin, size kendi felsefe ve fikirlerini aşılamak için bu eseri yazmış olmadığını derhal sezersiniz. O, sadece yaşıyan bir âlemin canlı resimlerini, "perde kurup, şem'a yakıp" beyaz sahnede canlandırmıştır. Eseri okurken, müellifin de sizinle beraber bu hareket halindeki zaman realitesini seyrettiğini hissedersiniz. Bir münekkidin dediği gibi, Orwell, âdeta kelime ile hareket halinde hayal resmeden muasır bir Walt-Disney'dir.

Hicviye, insanlar ile hayvanlar arasında, İngiltere'nin bir çiftliğinde geçen bir mücadele ve maceradan ibarettir. Ta iptidasından başlıyarak, canlı mahlûkat ara-

sında hâkim olan "ideoloji" tufanının dünyayı basan kudretini hissediyorsunuz. Meselenin bütün düğümü, mutlaka fena muamele gören değil, ihmal edilen, bilhassa aç bırakılan hayvanların, kendilerine daha iyi bir hayat vadeden bu ideolojinin peşinden sürüklenip gitmeleridir. Bu ideolojiyi onlara, Major adlı ihtiyar domuz aşılıyor; nihayet büyük bir isyan çıkarak insanlar çiflikten sürüklenip atılıyor, ve, hayvanlara kendi hayatlarına hâkim olmak fırsatı veriliyor. Fakat hiçbir zaman kalabalığın kendi başına nizam kurması imkânı olmadığı için, hayvanların da en kafalısı ve en kurnazı olan domuzlar idareyi ellerine alıyorlar, ve bir hayvan cumhuriyeti kuruyorlar. Domuzların idaresi insanların idaresinden üstün değildir. Fakat onlar, her cins hayvanın kuvvet ve za'fını kavrıyorlar, ve sırf kendi çıkarları için, hayrete değer bir sezişle onları istismar ve istimal ediyorlar. Burada ister fert, ister zümre, hepsinin hususiyetlerini Orwell büyük bir sanatkâr kudretiyle yaşatıyor. Meselâ, köpek hem sadık hem de gadrin ve tethişin âleti olabiliyor. At ağızsızdır, fakat inandığına bütün ömrünü ve kuvvetini hiç esirgemeden vakfeden bir mahlûktur. Ondan dolayı at, en müşkül hizmetlerde ve tehlikeli anlarda kullanılıyor, ve işe yaramadığı zaman kasaba satılıyor, fakat adı büyük törenlere vesile oluyor. Hulâsa, bir şeye inanmıyan filozof hilkatli eşek, sürü halinde kullanılan koyun, vesaire vesaire... gözünüzün önünde hareket halindedirler. Hangi saik, hangi şahsi hususiyetleri meydana çıkarıyor, ne biçim karakterler yaratıyor; bunlar cemaat halinde he biçim iptilâlara, zaıflara dayanarak hareket ediyorlar, hepsi birer birer gözünüzün önünden geçiyor.

Bana geliyor ki, Orwell'in buradaki fikrî muvaffakıyeti, bir tek mütalâa ileri sürmeden, size böyle tabiata mugayir ideolojilerin doğup büyümesinden, ve dünya münasebetlerinde yer almasından insanların nasıl mesul olduklarını hissettirmesidir.

Eserde, komünist rejimden evvelki devri temsil

eden, Mr. Jones adlı bir çifçidir. Hak ve müsavat olmamakla beraber hayat pek de kötü şartlar içinde değildir. Fakat Mr. Jones ve adamlarının çiflikle alâkaları kalmıyor, kendilerini içki, kumar ve diğer iptilâlara terk ediyorlar ve çifliği ihmal ediyorlar. İşte hayvanları Major'un ideolojisi arkasından koşturan şey bu ihmaldir, ve hayvanlar başıboş ve isyan halinde, insanları kovar kovmaz, kendi aralarında, sırf şahsi kudret peşinde koşan kurnaz ve muhteris bir zümrenin eline düşüyorlar.

Orwell, bilerek bilmiyerek, herhangi bir idarenin, nizam ve kanundan ayrılınca nasıl bir âfete yakalanacağını resmetmiştir. Bilhassa, çiflik memurlarının hayvanların yem saatini unuttukları gün ihtilâlin patlaması, üzerinde düşünülecek bir noktadır. İkinci bâriz nokta ise, Orwell'in, bir taraftan komünist rejimin kudretli bir karikatürünü çizerken, diğer taraftan bunu, komünist olmıyan rejimlerin bir propagandası haline sokmamış olmasıdır. Son sahne en kudretli parçasıdır. "Hayvan Çifliği" uzun ve kanlı mücadelelerden sonra, nihayet dünkü düşmanlariyle bir masa etrafında toplanmış, işbirliğine dayanan yeni bir nizam müzakere etmektedir. İki tarafın başındakilerin de müşterek iptilâlara, zaıflara ve reziletlere müptelâ oldukları aşikârdır. O kadar ki bunları, çiflik avlusundan gözetliyen sürü, hangisinin, hangi rejimi temsil ettiğini dahi fark edemiyor.

Eseri bitirince, dünyanın bugünkü, dünkü, belki de yarınki, facialı - komedisine çok benziyen ve erkek çocukların oynadığı bir oyunu birdenbire hatırladım.

Bu "Çaylak yavrumu kapamazsın ya!" oyunu idi. İki en kuvvetli ve acar oğlan karşı karşıya gelir: biri çaylaktır, öteki gûya yavruları koruyan bir hayvandır. Yavrular, karşıdakinin kuvvetine ve becerikliliğine göre, bir taraftan öbür tarafa sürüklenip giderler.

Bu ibretli ve heyecanlı oyunu, zümre, parti, millet, medeni veya iptidai birlik birbirine karşı oynayıp duruyorlar. Çaylakla yavrusunu koruyan arasında fark yoktur. İki taraf da kendi peşine kalabalık toplamak için

didişir. İki taraf da, sağ veya sol, birer ideoloji silâhiyle er meydanında kendini gösteren diktatörlerden ibarettir. İki taraf da kudretini, kendi kafa ve kuvvetinden ziyade, korumak veya kapmak istedikleri yavrulara borçludur. Fakat yavrular, kendi kuvvetlerinden haberdar değildirler. Haberdar olsalar dahi, bu kuvveti bir nizam, aralarında bir işbirliği çerçevesi içinde kullanmaya henüz kaadir değildirler.

Bu oyun daha ne kadar sürer? Bunu kimse bilmez. Fakat bu oyunun mahiyetini Orwell'in eserinde okumak, veyahut bunu hazırlanmakta olan "Hayvan Çifliği" filminde seyretmek herhalde çok faydalı olacaktır.

Halide Edib - ADIVAR

HAYVAN ÇİFLİĞİ

Beylik çiftliği sahibi Mister Jones o gece kümesleri kilitledi, fakat pencereleri kapamayı unutacak kadar sarhoştu. Feneri sağa sola ışık salarak, kendisi de avluda yalpa vurarak, çizmelerini arka kapıda çıkardıktan ve kilerdeki bira fıçısından bir bardak daha doldurduktan sonra, madam Jones'in horlamakta olduğu yatağa doğru sendeledi.

Yatak odasındaki ışık söner sönmez, bütün çiflik binalarında bir hareket, bir telâş başgösterdi. Orta-beyaz-boğa-domuz mükâfatını almış olan ihtiyar Major'un bir gece evvel görmüş olduğu garip rüyayı bütün hayvanlara söyliyeceği haberi o gün ağızdan ağıza dolaşmıştı. Mister Jones ortadan çekildikten sonra büyük ambarda bütün hayvanların toplanması kararlaştırılmıştı. Müsabakada Willingdon güzeli diye teşhir edilmiş olan, fakat daima ihtiyar Major diye anılan domuz boğasının hayvanlar arasında o kadar yüksek bir itibarı vardı ki, onu dinlemek için her hayvan uykusundan bir saat feda etmeye razıydı.

Büyük ambarın nihayetinde, bir nevi plâtformu andıran yüksek yerde, Major saman yatağında, tavandaki kirişten sarkan fenerin altında oturuyordu. On iki yaşındaydı ve hayli şişmandı, fakat hâlâ da şahane bir domuzdu, azı dişlerinin çıkmamış olmasına rağmen, akıl ve hikmet

sahibi hayırsever bir görünüşü vardı. Çok geçmeden öteki hayvanlar da gelmeye başladılar ve kendilerine göre rahatça yerleştiler. İlkönce Bluebell, Jessie ve Pincher adlı üç köpek, onlardan sonra da domuzlar geldiler ve hemen plâtformun önündeki samanların üstüne yerleştiler. Tavuklar pencere kenarlarına tünemiş, güvercinler çatının kirişlerine konmuş, koyunlar ve inekler domuzların arkasına çökmüş, geviş getiriyorlardı. Yük arabasının iki atı Boxer ve Clover beraber geldiler. Gayet yavaş yürüyor, kocaman kıllı ayaklarını - şayet samanların arasında küçük hayvanlar varsa onları ezmemek istiyormuş gibi - gayet ağır atıyorlardı. Clover orta yaşa yaklaşmış şişman, dördüncü tayını dünyaya getirdikten sonra endamını kaybetmiş, ana tavırlı bir kısraktı. Boxer muazzam bir hayvandı, alelâde iki at kudretinde, on sekiz karış yüksekliğinde idi. Burnunun üstündeki beyaz çizgi kafasına biraz bön bir mâna veriyordu, hakikat halde zekâsı pek de birinci derecede değildi, fakat iş kabiliyetinin büyüklüğü, karakterinin sağlamlığı umumun hürmetini kazandırmıştı. Atları Muriel adlı beyaz keçi ve Benjamin adlı eşek takibetti. Benjamin çifliğin en yaşlı ve en aksi hayvanıydı. Nadiren konuşur ve ağzını sadece acı bir istihza kasdiyle açardı, meselâ, -Allah bana sinekleri kovmak için bir kuyruk verdi, fakat ne kuyruğum, ne de sinek olmasa daha memnun olurdum, derdi. Çiflikteki bütün hayvanlar arasında güldüğü hiç görülmiyen bir o vardı. Sebebini sorarsanız, gü-

lecek ne var ki diye cevap verirdi. Maamafih açıktan açığa itiraf etmemekle beraber Boxer'e çok bağlı idi. Pazar günleri ikisi beraber yemişliğin ötesindeki etrafı kapalı küçük çayırda yanyana ve tek lâf etmeden otlarlardı.

İki at çöker çökmez, analarını kaybetmiş bir ördek yavrusu sürüsü cıvıldıyarak, ayakaltı olmıyan bir yer bulmak kasdile etrafı dolaşarak ambara girdiler. Clover, muazzam ön ayakları ile onlara bir nevi duvar yaptı, ördek yavruları da oraya sığınarak uykuya daldılar. En son dakikada Mister Jones'in arabasını çeken güzel, aptal kısrak, ağzında bir şeker parçası çiğniyerek, kınta kınta içeri girdi. Ön safta bir yer seçtikten sonra, kırmızı kordelâ ile örülmüş beyaz yelesine etrafın dikkatini çekmek için işvebazlık yapıp duruyordu.

Nihayet kedi de gelmiş, bermûtat en sıcak yeri aradıktan sonra o da Boxer ile Clover'in arasına sıkışmıştı, ve, bir tek kelimesine kulak asmadan, Major'un nutku esnasında memnuniyetle hırıldadı durdu.

Şimdi artık, kapının arkasındaki tünekte uyuyan evcilleşmiş Musa adlı kuzgundan başka bütün hayvanlar hazırdılar.

Major herkesin rahatça yerleştiğini ve dikkatle kendisini beklediğini görünce boğazını temizledi, söze başladı:

"Yoldaşlar, dün akşam görmüş olduğum acayip rüyayı hepiniz işitmişsinizdir. Fakat ben

rüyadan daha sonra bahsedeceğim. Evvelâ size söyliyeceğim başka bir şey var. Yoldaşlar, aranızda bulunabileceğim aylar sayılıdır, ölmeden evvel ömrüm boyunca elde edebildiğim akıl ve hikmeti size devretmeyi vazife biliyorum. Uzun yaşadım, ahırımda yatarken uzun düşündüm ve hayvanların hayatını, yeryüzünde bugün herhangi yaşıyan hayvan kadar anladığımı söyliyebilirim. İşte size ondan bahsetmek istiyorum."

"Yoldaşlar! Acaba şu bizim hayatımızın mânası nedir? Bunu olduğu gibi anlıyalım: hayatımız sefil, kısa ve yüklüdür. Doğuyoruz, canı tende muhafaza edebilecek kadar bize yiyecek veriyorlar, aramızda kudreti yetenleri son nefesine kadar çalıştırıyorlar, ve çalışamıyacağımız an en çirkin bir gadir ile bizi boğazlıyorlar. İngilterede tek hayvan bir yaşına bastığı andan itibaren saadet ve rahatın mânasını bilmez. İngilterede tek hayvan hür değildir. Hayvan hayatı esaret ve sefaletten ibarettir. İşte bu bir açık hakikattir."

"Acaba bu tabiî bir hal midir? Acaba bu topraklar, üstünde yaşıyanlara adamakıllı bir hayat temin edemiyecek kadar fakir midir? Hayır yoldaşlar, bin defa hayır! İngiltere toprakları bereketli, ıklimi iyi, bugün üzerinde yaşıyan hayvanlardan daha pek çoğuna bol gıda verecek durumdadır. Şu bizim çiflik bile, bir düzüne at, yirmi inek, yüzlerce koyun daha beslemeye müsaittir, hem de onların hepsine hayalimizin alamıyacağı derecede rahat ve vakar içinde yaşamak

imkânını vermek şartiyle. O halde acaba neden bu sefil vaziyeti devam ettiriyoruz? Çünkü, emeğimizin bütün mahsulü insanlar tarafından elimizden alınıyor. İşte bütün dâvamızın başı budur yoldaşlar. Bir tek kelime ile bunu ifade edebiliriz — İnsan! İnsan bizim tek düşmanımızdır. İnsanı hayat sahnesinden kaldırın, açlığımızın, fazla çalışmamızın sebebinin temeli ebediyen ortadan kalkar."

"İnsan, mahsul vermeden sadece yiyen tek mahlûktur. Süt vermez, yumurtlamaz, tavşan tutabilecek hızla koşamaz, hayvan gibi çift sürmeye takati yoktur. Fakat gene de insan bütün hayvanların hâkimidir. Hayvanları o çalıştırır, ancak açlıktan ölmiyecek kadar hayvanları o doyurur, gerisini kendisine saklar. Yeri süren bizim emeğimiz, toprağa bereket veren bizim gübremizdir, fakat bütün bunlara rağmen hiçbirimizin, sırtımızdaki deriden başka bir şeyimiz yoktur. Siz ey inekler! Bu son sene kaç bin okka süt verdiniz? Kuvvetli buzağılar yetiştirmesi lâzım gelen o sütler, ne oldu? Her damlası düşmanımızın midesine indi. Siz ey tavuklar! Bu son sene kaç yumurta yumurtladınız? Acaba o yumurtaların kaç tanesi piliç çıkardı? Kalanı hep Mister Jones ile adamlarına para getirmek için pazara gitti. Ve sen Clover, âhir ömründe sana bakacak, seni mesut edecek olan o dört tay nerede? Hepsi bir yaşını doldurunca satıldı ve sen onların bir tanesini bir daha göremezsin. Sonra, bütün bu doğurduğun hayvanlara ve tarlalardaki

emeğine mukabil, bir ahırla bir de kıt kanaat yemden başka ne gördün?"

"Hattâ, sürdüğümüz şu sefil hayatın tabiî seyriyle sona ermesine bile müsaade edilmiyor. Ben kendim için şikâyet etmiyorum, ben talihliler arasındayım. On iki yaşındayım, dört yüzden fazla yavru verdim. Bir domuzun hayatı işte budur. Fakat hiçbir diri hayvan o gaddar bıçaktan kurtulamaz. Önümde oturan siz ey genç domuzlar, bir yıl geçmeden hepiniz bıçak altında çığırışarak can vereceksiniz. O dehşeti hepimiz tadacağız — İnekler, domuzlar, tavuklar, koyunlar hepsi! Hattâ atlar ile köpekler bile o âkıbetten kurtulamaz. Sen ey Boxer, adalelerin kudretini kaybettiği gün Jones seni az bir fiata satacak. O da gırtlağını kesip etini haşlayıp av köpeklerine yedirecektir. Köpeklere gelince, dişleri dökülüp ihtiyar olunca Jones boğazlarına bir tuğla bağlayıp en yakın havuzda boğar."

"Yoldaşlar, hayatta başımıza gelen bunca belâların insan cinsinin zulmünden doğduğu apaşikâr değil mi? İnsanı ortadan kaldırın, emeğimizin mahsulü bizim olur, bir gecede hür ve zengin oluruz. O halde ne yapmak lâzımdır? Geceyi gündüze katarak canla başla insan cinsini ortadan kaldırmak için çalışmak! İşte size diyeceğim budur, yoldaşlar: İsyan! O isyan ne zaman olur bilmiyorum, belki bir hafta, belki yüz sene sonra, fakat ayağımın altındaki samanı gördüğüm kadar katiyetle gördüğüm şey, ergeç hakkımızı alacağımızdır. Ömrümüzün baki kalan kısa günlerinde

hep bu nokta üstünde durun. Benim bu sözlerimi sizden sonra geleceklere nakledin, ta ki gelecek nesiller zafere ulaşıncıyadek mücadeleyi kesmesinler."

Major devam ediyordu:

"Yoldaşlar, kararımızın hiç sarsılmaması lâzım geldiğini hatırlayın. Hiçbir delil sizi bu yoldan çıkarmasın. İnsan size insanlarla hayvanların menfaati müşterektir, birinin refahı ötekinin refahına bağlıdır, derse kulak vermeyin. Hepsi yalandır. İnsan, kendininkinden başka hiçbir mahlûkun mefaatini gözetmez. Hayvanlar arasında tam bir birlik, mücadelede tam bir beraberlik olmalıdır. Bütün insanlar düşman, bütün hayvanlar yoldaştır."

Bu anda müthiş bir gürültü koptu. Major konuşurken dört büyük fare deliklerinden çıkmış, arka ayaklarının üstünde kalkmış, nutku dinliyorlardı. Köpekler onları görür görmez hemen saldırmış, fareler güçbelâ deliklerine kaçarak kurtulmuşlardı.

Major etrafını sükûta davet ederek dedi ki:

"— Yoldaşlar, burada halledilmesi lâzım bir nokta ile karşılaşıyoruz. Fareler ve tavşanlar gibi vahşi mahlûklar bizim dostumuz mu, yoksa düşmanımız mıdırlar? İşte bunu reye koyalım. Meclisinizin reyine müracaat ediyorum. Fareler de yoldaş mıdır?"

Mesele reye kondu, reyler verildi ve farelerin de yoldaş olduğuna mutlaka yakın bir ekseriyet karar verdi. Sadece üç köpekle bir kedi muhalif kaldılar. Major sözlerine devam etti:

"— Söyliyecek az sözüm kaldı. Tekrar ediyorum, insan ve insanın her âdetine düşmanlık sizin vazifeniz olduğunu unutmayın. İki ayak üstünde yürüyen her mahlûk sizin düşmanınızdır. Dört ayakla yürüyen veyahut kanadlı olan her mahlûk sizin dostunuzdur. Şurasını da hatırınızda tutun ki, insan ile mücadele ederken, zinhar ona benzemiyelim. Ona galebe çaldıktan sonra dahi onun reziletlerinden sakınmak gerektir. Hiçbir hayvan evde yaşamamalı, yatakta yatmamalı, esvap giymemeli, alkol içmemeli, tütün içmemeli, paraya el sürmemeli, ticaret yapmamalıdır. İnsanın bütün âdetleri kötüdür. Bütün bunların fevkında olan şey, hiçbir hayvanın kendi cinsine zulmetmemek mecburiyetidir. Zayıf veya kavi, zeki veya aptal, hepimiz kardeşiz. Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldüremez. Bütün hayvanlar müsavidir.

Yoldaşlar, size şimdi geçen geceki rüyamı nakledeceğim. Size bu rüyayı hakkiyle tasvir edemem. O, insanın yeryüzünden kaybolduğu zamanı gösteren bir rüya idi. Yıllarca önce, ben küçük bir domuz yavrusu olduğum zaman, anam, öteki dişi domuzlar, ilk üç kelimesiyle bir de havasını bildikleri bir türkü söylerlerdi. Ben de küçükken o havayı bilirdim. Fakat zamanla tama-

men unutmuşum. İşte rüyamda o havayı hatırladım. Fazla olarak sözlerini de hatırladım - o sözler ki eski zamanda hayvanlar tarafından söylenmiş, fakat sonraki nesillerin hâfızasından, eminim tamamen silinmişti. Yoldaşlar, işte ben size o havayı söyliyeceğim. Ben ihtiyarım, sesim kısılmıştır. Fakat ben size bir defa o havayı öğretirsem, siz onu kendi kendinize daha iyi söyliyeceksiniz. Bu havanın adı "İngiltere hayvanları" dır.

İhtiyar Major boğazını tekrar temizledikten sonra söylemeye başladı. Dediği gibi sesi kısıktı, fakat iyi söylüyordu, ve heyecan uyandıran bir havası vardı. Clementine ile La Cucuracha havaları arasında bir şeydi, kelimeleri şunlardı:

Hayvanları İngilterenin, hayvanları İrlândanın,
Hayvanları bütün ıklim ve diyarların
Kulak verin sevinç haberlerine,
İlerde gelecek altın çağın.

Ergeç mutlak o gün gelir,
Zalim insan tahttan iner,
İngilterenin bereketli tarlalarında,
Sadece hayvanlar gezer.

Burunlarımızdaki halkalar kopar,
Sırtlarımızdan eğerler düşer,
Gem ve mahmuz küflenir,
Şaklamaz olur gaddar kamçılar.

Hayale sığamıyacak servetler,
Buğday, arpa, yulaf ve samanlar,

Pancar küspesi, fasulye ve yoncalar,
O gün hepsi mal olur bize.

İngiltere tarlaları yanar pırıl pırıl,
Daha sâf olur içilen sular
Daha tatlı eser rüzgârlar,
Hürriyetin geldiği gün bize.

O gün için savaşmalıyız hep elele,
O gün doğmadan biz ölecek olsak bile,
İnekler, atlar, kazlar, hindiler,
Hürriyet uğrunda çalışmalı güle güle.

Hayvanları İngilterenin, hayvanları İrlândanın,
Hayvanları bütün iklim ve diyarların
İlerde gelecek altın çağın,
İşitin iyi haberlerini ve etrafa yayın.

Bu havayı dinlemek hayvanları fevkalâde coşturdu. Major bitirmeden onlar kendileri söylemeye başladılar. En aptalları bile birkaç kelimesini anlamışlar, fakat havanın kendisini tamamen kavramamışlardı. Zekilerine gelince, meselâ domuzlar, köpekler gibileri birkaç dakikada bütün şarkıyı ezberlemişlerdi. Ve birkaç provadan sonra bütün çiflik "İngiltere hayvanları" nı muazzam bir birlikle, bir ağızdan söylüyordu. Bu havayı, inekler böğürdüler, köpekler uludular, koyunlar melediler, atlar kişnediler ve ördekler vakvakladılar. O kadar coşmuşlardı ki, beş defa tekrar ettikleri gibi eğer durdurmasalar bütün gece söyliyeceklerdi.

Maalesef, Jones gürültüden uyandı, yatağından fırladı, avluda bir tilki olduğunu zannederek, daima yatak odasının köşesinde bulunan tüfeğini yakaladı, karanlığa altı el boşalttı. Kurşunlar ambarın duvarına saplandı, miting hızla sona erdi. Herkes yattığı yere kaçtı. Kuşlar tüneklerine, hayvanlar samanlarına uzandı, bir an içinde bütün çiflik uykuya daldı.

Üç gün sonra Major, uyurken sükûn içinde öldü ve leşi yemişliğin kenarına gömüldü.

Bu, martın ilk günlerinde idi. Bunu takip eden üç ay zarfında gizli faaliyet artmıştı. Majorun nutku, aklı eren hayvanlara yepyeni bir hayat görüşü getirmişti. İsyanın ne zaman olacağını bilmiyor, hattâ kendi hayatlarında olup olmıyacağını da kestiremiyor, fakat onu hazırlamak kendilerine düşen bir vazife olduğunu vuzuhla hissediyorlardı. Teşkilât ve telkin, hayvanların umumiyetle en akıllısı telâkki edilen domuzlara düşmüştü. Domuzların arasında en fazla göze çarpan iki genç domuz boğası, Jones'in satmak için yetiştirdiği Snowball ile Napoleon idi. Napoleon, iri, korkunç, menşei Berkshire eyaleti ve çiflikte o eyaletten gelen tek domuzdu. Çok konuşmaz, fakat dediğini yaptırmaya kaadir olduğu söylenen bir domuzdu. Snowball, Napoleon'dan daha canlı, daha konuşkan, daha kafası icada kaadir, fakat karakter itibariyle pek derin telâkki edilmiyen bir domuzdu. Bunların haricindeki çiflik erkek domuzları hep domuz üreten alelâde hayvanlardı. Aralarında en fazla tanınan, ufak

tefek, şişman, yuvarlak yüzlü, ışıldak gözlü, çevik hareketli, ince sesli Squealer adlı bir domuzdu. Çok parlak bir hatipti; güç bir mesele münakaşa ederken sağa sola sıçraması, kuyruk sallayışı dinliyenleri pek ikna ederdi. Diğerlerinin söylediklerine bakılırsa akı kara, karayı ak gösterecek bir kabiliyette idi.

İşte bu üçü aralarında ihtiyar Majorun öğrettiklerini tam bir fikir sistemi haline sokarak adını da "Animalism" Hayvan-ism koydular. Haftada birkaç gece Mister Jones uyurken bunlar ambarda gizli içtimalar yapar, Hayvan-ism esaslarını diğer hayvanlara izah ederlerdi. Başlangıçta aptalca bir lâkaydi ile karşılaştılar. Bazıları, hâlâ "efendi" diye bahsettikleri Mister Jones'e sadakat borçlu olduklarını söyler, "Mister Jones bizim karnımızı doyuruyor, o giderse açlıktan ölürüz" gibi basit mütalâalar ileri sürerlerdi. Diğerleri de, "biz öldükten sonra olacak şeye neden ehemmiyet verelim?" veyahut da "eğer bu isyan nasıl olsa olacaksa, bizim çalışmamız da çalışmamamız da bir değil mi?" gibi sualler sorarlardı.

Böyle düşünmenin Hayvan-ism ruhuna mugayir olduğuna onları ikna için domuzlar çok müşkülât çekmişlerdi. En aptalca sual Mollie adındaki beyaz kısrak tarafından sorulmuştu. Snowball'a ilk sorgusu şu olmuştu: "İsyandan sonra hâlâ şeker olacak mı?" Buna Snowball katî bir sesle: "Hayır" cevabını verdi. "Bu çiftlikte şeker yapacak vasıta yok. Hem, bizim şekere de

ihtiyacımız yok. İstediğimiz kadar ot ve yulaf olacak."

Mollie, "Yeleme kordelâ takmaya gene müsaade edecekler mi?"

Snowball, "hayır", dedi. "Senin bu kadar bağlı olduğun kordelâ esaret nişanesidir. Hürriyetin kordelâdan daha kıymetli olduğunu anlamıyor musun?"

Mollie bunu kabul etti, fakat pek de kanaat getirmiş gibi görünmüyordu.

Domuzların Musa adlı kuzgunun yalanlariyle mücadeleleri daha da müşkül oldu. Mister Jones'in gözdesi olan Musa ağızdan lâf alıp götüren bir hafiye idi, fakat aynı zamanda çok akıllı konuşuyordu. Bütün hayvanların öldükten sonra gidecekleri Şeker dağı isminde esrarlı bir ülkenin mevcut olduğunu iddia ediyordu. Musa, o yerin gökte ve bulutların biraz ötesinde olduğunu söylerdi. Şeker dağında haftanın her günü bir pazar günü, bütün çalılarda şeker, yonca ve keten tohumu pastası bütün sene her mevsimde bitiyordu. Hayvanlar, çalışmadığı ve yalancı olduğu için Musadan nefret ederler, fakat bazıları Şeker dağına inanırlardı. Domuzlar böyle bir yerin mevcut olmadığına onları ikna için çok müşkülât çektiler.

Domuzların en sadık şakirtleri yük arabası atları Boxer ile Clover idi. İkisi de kendi hesaplarına düşünebilmekten âciz idiler. Fakat bir defa domuzların hocalığını kabul ettikten sonra, onların her dediğini kabul ediyor ve basit delillerle öteki hayvanlara anlatıyorlardı. Ambardaki gizli top-

lantıların birini kaçırmazlar ve içtimaların sonunda söylenen "İngiltere hayvanları" marşına onlar başlarlardı.

İmdi, isyan, tahmin edildiğinden daha çok erken ve kolaylıkla oldu. Vaktiyle sert bir âmir olmasına rağmen kabiliyetli bir çiftçi olan Mister Jones son zamanlarda kötü günlere düşmüştü. Bir dâva neticesiyle ye'se kapılmış ve muzır olacak derecede kendini içkiye vermişti. Bazan bütün gün mutfakta koltukta oturur, gazete okur, içki içer, ve zaman zaman biraya ekmek kabuğu batırarak Musaya verirdi. Adamları tembel ve ahlâksız, tarlaları yabani otlar kaplamış, damların binaları çökmüş, çitler ihmal edilmiş ve hayvanlar yarı aç bir viziyete düşmüşlerdi.

Haziran gelmiş, otların kesilme zamanı da yaklaşmıştı. Yaz ortasında bir cumartesi akşamı Mister Jones, Wellingdon'daki Kızıl Aslan meyhanesine gitmiş, pazar günü öğleye kadar dönmemişti. Adamları da sabahleyin erkenden inekleri sağdıktan sonra, hayvanların yemini vermeden tavşan avına çıkmışlardı. Mister Jones eve döndüğü zaman, misafir odasında yüzüne "Dünya haberleri" gazetesini örterek bir temiz uykuya dalmış ve o gün de akşama kadar hayvanlar yemsiz kalmışlardı.

Nihayet tahammülleri tükenmişti. İneklerden biri erzak deposunun kapısını boynuzları ile kırdı ve bütün hayvanlar içeriye daldı. Mister Jones o zaman derhal uyandı. Hemen dört adamiyle beraber, ellerinde kamçı, ambara koşarak sağın

sola kamçı şaklatmaya başladılar. Bu, aç hayvanların sabrını taşırdı. Daha evvelden aralarında hiçbir anlaşma olmadığı halde hepsi birden, kendilerine eziyet edenlere saldırdılar. Jones ile adamları kendilerini her taraftan boynuz ve çifte hücumuna mâruz buldular. Vaziyet artık ellerinden çıkmıştı. Hayvanları hiçbir zaman bu halde görmemişlerdi. Dayak attıkları, fena muamele etmeye alıştıkları hayvanlar akıllarını başlarından alacak kadar onları korkutmuştu. Bir iki dakika kendilerini müdafaadan vazgeçerek tabanları kaldırıp kaçtılar. Bir an içinde, beşi birden, araba yolundan aşağı, kendilerini kovalıyan galip hayvanlardan kaçıyorlardı.

Yatak odasının penceresinden olanları gören Madam Jones, derhal birkaç şeyi bir torbaya tıkarak çiftliğin arka kapısından sıvıştı. Musa, tüneğinden kanadlandı, gaklayarak onu takibetti. Diğer hayvanlar, Jones ile adamlarını çiftlikten kovduktan sonra arkalarından beş kol demirli büyük kapıyı kapadılar. İşte böylece nasıl olduğunun farkına varmaksızın isyan muvaffakıyetle başarılmış ve Jones sürülmüş, beylik çiftlik de ellerine geçmişti.

Hayvanlar ilk dakikalarda talihlerinin bu hayırlı tezahürüne âdeta inanamaz oldular. İlk işleri, çiftliğin etrafını hep birden dörtnala dolanarak içinde bir insan kalıp kalmadığını tahkik etmek oldu; ondan sonra Jones'in menfur devrinin izlerini bütün binalardan kazımak istediler. Ahırların nihayetindeki takımlar deposunun ka-

pısı kırıldı, gemleri, burun halkalarını, köpek zincirlerini, Mister Jones'in kuzuları ve domuzları hadım etmek için kullandığı zalim bıçakları kuyuya fırlatıp attılar. Dizginleri, yularları, at gözlüklerini, yem torbalarını, açık avluda yanan ateşinin içine attılar. Kamçılar da aynı âkıbete uğradı. Bütün hayvanlar, kamçıların alevler içinde yandığını seyrederken sevinçten sıçramaya başladılar. Snowball, pazarlarda satılığa çıkarılacak yelelerini ve kuyruklarını süşliyen kordeleleri de ateşe verdi. Dedi ki:

"Kordele de, bir insanın esvapları gibi bir şeydir. Bütün hayvanlar çıplak gezmelidir."

Bunu işiten Boxer yaz günleri kulaklarını sineklerden sakınmak için başına geçirilen hasır şapkayı da getirdi, ötekilerle beraber ateşe verdi.

Az zamanda Mister Jones'i hatırlatabilecek her şeyi hayvanlar imha etmişlerdi. Napoleon hayvanları erzak deposuna götürerek her birine iki övünlük yem ve köpeklere ikişer bisküvi ikram etti. Ondan sonra "İngiltere hayvanları" marşını başından sonuna kadar tam yedi defa tekrar ettikten sonra yerlerine çekildiler ve hiçbir zaman duymadıkları bir huzur içinde uykuya daldılar.

Fakat gün doğar doğmaz, her zamanki gibi uyanınca birdenbire büyük zaferi hatırlıyarak çayıra koşuştular. Çayırın biraz ötesinde çifliğin hemen her tarafına bakan bir tepecik vardı. Hayvanlar derhal o tepeye koşarak sabahın berrak ışığında etrafı seyrettiler. Evet, o yer onların idi. Gözlerinin alabildiği her şey kendilerinin idi! Bu

fikirle gaşyolarak hoplaya hoplaya etrafı dolandılar, dolandılar, heyecandan havaya sıçradılar durdular. Çiğler üstünde yuvarlanıyor, yazın tatlı çimenlerini koparıp ağızlarını dolduruyor, karatoprakları ayaklariyle eşerek havaya fırlatıyor, tatlı kokularını kokluyorlardı. Ondan sonra bütün çiftliği teftiş ettiler, sürülmüş tarlaları, çayırları, yeşillikleri, dereleri, dikenli çalılıkları hayranlıktan dilleri tutulmuş bir halde seyrettiler. Sanki bunları ömürlerinde ilk defa görüyorlar ve bir türlü kendilerinin olduğuna inanamıyorlardı.

Nihayet çiftliğin binalarına dönerek, çiflik sahibinin evinin kapısında sükût içinde durdular. Orası da artık kendilerinin idi, fakat içeriye girmekten çekiniyorlardı. Her nasılsa, bir dakika sonra Snowball ile Napoleon kapıyı omuzları ile iterek açtıktan sonra hayvanlar tek sıra halinde etrafı rahatsız etmekten korkar gibi ayaklarının ucuna basarak girdiler. Odadan odaya ayaklarının ucuna basarak geçiyor, seslerini fısıltı halinden çıkarmaktan çekiniyor, bu inanılmaz ihtişama, yataklara, kuştüyü şiltelere, aynalara, divana, Brüksel halısına, Kraliçe Victoria'nın taş basması portresine huşula bakıyorlardı. Tam merdivenlerden inerken Mollie'nin ortadan kaybolduğunun farkına vardılar. Geriye dönünce, onu yatak odalarının en iyisinde buldular. Madam Jones'in tuvalet masasından mavi bir kordele almış, omuzuna koymuş, aynada aksini, aptal aptal seyrediyordu. Ona sert bir çıkışmadan sonra dışarı çıktılar. Mutfakta asılı duran domuz sucuklarını

gömmek için aldılar, Boxer de kilerdeki bira fıçısını bir çifte atarak patlattı, ve bunların haricinde evde hiçbir şeye dokunulmamıştı. Hemen orada, bu çiftlik sahibi evinin bir müze olması için hepsinin iştirak ettiği bir karara varılmıştı. Hepsi, hiçbir hayvanın, hiçbir zaman orada yaşamaması fikrinde birleşmişlerdi.

Kahvaltılarını ettikten sonra Snowball ile Napoleon hayvanları içtimaa çağırdı. Snowball dedi ki:

"Saat altı buçuk, önümüzde uzun bir gün var. Bugün ot kesmeye başlıyacağız, fakat ondan evvel müzakeresi lâzım gelen bir iş var."

Domuzlar, hemen üç aydanberi Mister Jones'in çocuklarının çöplüğe attıkları alfabeden okumak ve yazmak öğrendiklerini açıkladılar. Napoleon, siyah ve beyaz boya kutuları getirtti ve anayola açılan beş-kol-demirli büyük kapıya doğru hayvanları götürdü. Aralarında en iyi yazı yazan Snowball pençesine bir fırça aldı, kapının üstündeki "Beylik çiftlik" yazısının üstünü boya ile kapadı ve yerine "Hayvan çiftliği" adını boyadı. Artık çiftlik bundan böyle bu ismi taşıyacaktı. Bundan sonra binalara döndüler. Snowball ile Napoleon bir merdiven getirttiler, büyük ambarın duvarının nihayetine dayattılar. Son üç aylık tetkikten sonra domuzların Hayvan-ism esaslarını yedi emre irca ettiklerini anlattılar. Bu yedi emir şimdi duvara yazılacak ve bundan sonra bunlar bütün hayvanlar için değişmez ve ebedî bir kanun halini alacaktı. Bir domuzun merdiven üstünde muva-

zenesini muhafaza etmesi güç olduğu için Snowball merdivene hayli müşkülâtla tırmandı ve birkaç basamak aşağısında Squealer ona boya kutusunu uzattı. Ve yedi emir, ziftli kara duvara beyaz boya ile otuz metre öteden okunabilecek kadar büyük harflerle boyandı. Bunlar şöyle yazıldı:

1 — İki ayakla yürüyen herkes düşmandır.

2 — Dört ayakla yürüyen ve kanadları olan herkes dosttur.

3 — Hiçbir hayvan esvab giymiyecektir.

4 — Hiçbir hayvan yatakta yatmıyacaktır.

5 — Hiçbir hayvan alkol içmiyecektir.

6 — Hiçbir hayvan diğer bir hayvanı öldürmiyecektir.

7 — Bütün hayvanlar müsavidir.

Gayet dürüst bir yazı ile yazılmıştı. Dost kelimesindeki yanlış ile S harfinin başaşağı gelmesi müstesna hiçbir imlâ yanlışı yoktu. Bütün hayvanlar baş sallıyarak tasvip ettiler, ve, içlerinden en zekileri derhal ezberlemeye başladılar.

Snowball boya fırçasını çayıra fırlatarak,

"Şimdi yoldaşlar, mahsulü Jones'in adamlarından daha çabuk toplamak bizim için bir namus meselesi olduğunu hepimiz kabul edelim" diye haykırdı.

Fakat tam o anda bir zamandan beri rahatsızlık alâmeti gösteren üç inek yüksek avaz ile böğürmeye başladı. Yirmi dört saatten beri sütleri sağılmamış, memeleri patlıyacak hale gelmişti. Domuzlar biraz düşündükten sonra, süt kova-

larını getirttiler, bu işe en müsait olan pençeleri ile sütü hayli muvaffakıyetle sağdılar. Biraz sonra köpüren, kaymaklı beş kova süte birçok hayvanlar hayli alâka ile göz diktiler. İçlerinden biri:

"Bu süt ne olacak?" diye sorunca tavuklardan biri:

"Jones, bazan bizim yem ezmesine süt karıştırırdı." dedi.

Napoleon derhal süt kovalarının önünü keserek,

"Sütü siz bırakın yoldaşlar!" diye haykırdı. "O iş halledilir. Mahsulü kaldırmak daha mühimdir. Snowball yoldaş size yol gösterecektir. Ben birkaç dakikaya kadar gelirim. Haydi ileri yoldaşlar! Otlar sizi bekliyor."

Hayvanlar sürü halinde, ot kesmek, mahsul toplamak için gittiler. Akşam döndükleri vakit sütün ortadan kaybolmuş olduğuna dikkat ettiler.

Otları toplayıp getirmek için ne emek çektiler ve ne ter döktüler. Fakat bu zahmetlerinin mükâfatını da gördüler, çünkü hasat, ümitlerini aşan bir dereceyi bulmuştu.

Bazan iş zor geliyordu. Aletler insanlar için yapılmıştı. İki ayak üstü kullanılan hiçbir aleti hayvan kullanamıyordu. Fakat domuzların zekâsı her nevi müşkülâtın önünü alabiliyordu. Atlara gelince onlar tarlayı karış karış biliyor, Jones'in adamlarından daha iyi ot kesmeyi ve tırpanlamayı anlıyorlardı. Domuzlar hiçbir işe el sürmüyorlar, fakat diğerlerine nezaret ve işi idare ediyor-

lardı. Onların malûmatlarının olgunluğu başa geçmelerini tabiî gösteriyordu. Boxer ile Clover kendilerini ot kesme makinesine koşuyorlar, artık gem ile dizgine tabiî olarak ihtiyaç kalmıyordu, ve onlar tarlayı baştanbaşa çiğneyip geçerken, arkalarından bir domuz ihtiyaca göre "ileriye yoldaş", "geriye yoldaş" diye talimat veriyordu. En mütevazına kadar her hayvan otları toplamak işini üstüne almıştı. Ördekler bile ileri geri koşarak güneşin altında gagalariyle minimini ot parçaları taşıyorlardı.

Nihayet bütün hasat iki günde ve Jones ile adamlarının sarf ettiği zamandan daha kısa bir zamanda bitti. Bundan başka da, bu, çiftliğin gördüğü en büyük hasat oldu. Hiçbir şey ziyan edilmedi; tavuklar ile ördekler keskin gözleriyle en son sapı ve çöpü topladılar. Çiftlikten tek hayvan, bir lokma bir şey çalmadı.

Bütün o yaz çiftlik işi saat gibi muntazam işledi. Hayvanlar, hiçbir zaman hayallerinin almadığı derecede mesut oldular. Boğazlarından geçen her lokma artık hasis bir efendinin atıfetiyle değil, kendi taraflarından yetiştirilmiş mahsulden geldiği için şiddetli ve müspet bir zevk uyandırıyordu. O işe yaramaz tufeylî insanlar gittiğinden beri herkes için bol gıda vardı. Bütün tecrübesizliklerine rağmen hayvanlar daha fazla boş vakit de buluyorlardı. Senenin sonlarına doğru bilhassa birçok zorlukla karşılaştılar, harman dövme makineleri olmadığı için, buğdayı topladıkları zaman, eski zaman usulü başakları çiğ-

niyerek daneleri çıkarıyor, nefesleriyle samanı üfleyip ayırıyorlardı. Fakat Boxer'in muazzam adaleleri domuzların zekâsı sayesinde müşkülâta galebe çalıyordu. Herkes Boxer'in hayranı idi. Esasen Jones zamanında da çok çalışan Boxer şimdi üç atın göreceği işi görüyordu. Çiftlik işinin tamamen onun kudretli omuzlarına yüklendiği günler de oluyordu. Sabahtan akşama kadar, çekiyor, itiyor, işin en zor olduğu yerde daima hazır bulunuyordu. Bir yavru horozla, kendisini herkesten yarım saat evvel uyandırması için anlaşmış, en lüzumlu gördüğü yerde yarım saat gönüllü olarak çalışıyordu. Her müşkülât ve mesele karşısında şahsi bir vecizesi vardı: "Daha fazla çalışırım!"

Maamafih herkes gücünün yettiği kadar çalıştı. Meselâ tavuklar ile ördekler, dağılmış daneleri toplamak suretiyle beş ölçü buğday kurtardılar. Kimse hırsızlık etmiyor, kimse payına düşen yeme itiraz etmiyordu; eski günlerde tabiî vakalar halinde olan kıskançlık, birbirini ısırmak, tepişmek hemen hemen ortadan kalkmış gibiydi. Kimse işten kaçmıyordu. Yalnız Mollie erken kalkmaya pek gelmiyordu, nalına taş kaçtı bahanesiyle iş saati bitmeden savuşmayı da âdet edinmişti. Kedinin hareketi de biraz acayipdi. İş olduğu zaman kediyi bulmak hiçbir zaman mümkün olmadığının farkına çok çabuk varıldı. Saatlerce ortadan kayboluyor, yemek vakti meydana çıkıyor veyahut akşam vakti iş bittikten sonra hiçbir şey olmamış gibi geliyordu. Fakat

daima öyle iyi bahaneler buluyor, o kadar muhabbetle hırlıyordu ki, iyi niyetinden şüphe etmek imkânı yoktu. İsyandan beri, sade Benjamin adlı eşek hiç değişmemişti. Jones'in ortadan kalkmış olmasiyle kendini daha mesut bulup bulmadığı sorulduğu zaman sadece: "Eşeklerin ömrü uzun olur. Hiçbiriniz bir ölü eşek görmemişsinizdir" demekle iktifa eder, karşısındakiler de bu kapalı cevaba kanaat etmeye mecbur olurlardı.

Pazar günleri hiç iş yoktu. Kahvaltı bir saat geç edilir ve her hafta hiç ihmal edilmiyen aynı merasim yapılırdı. Başta bayrak çekmek gelir. Snowball takımların bulunduğu odada yeşil bir sofra örtüsü bulmuş, üstüne bir hayvan ayağı ile bir hayvan boynuzunu beyaz boya ile resmetmişti. Bu her pazar sabahı çiflik evi bahçesindeki bayrak direğine çekildi. Snowball'in izahına göre, bayrağın yeşil rengi İngilterenin yeşil tarlalarını, hayvan ayağı ile boynuzu da insan cinsi yere vurulduğu zaman istikbalde çıkacak hayvan cumhuriyetini temsil ediyordu. Bayrak çekildikten sonra hayvanlar, büyük ambarda miting namı verilen bir toplantı yaparlardı. Bu içtimada gelecek haftanın işleri plâna bağlanır, kararlar ileri sürülür, münakaşa edilir ve kabul edilirdi. Kararları hep domuzlar teklif ediyorlardı. Her ne kadar öteki hayvanlar rey vermeyi öğrenmişlerse de kendi hesaplarına hiçbir karar hakkında fikir sahibi değildiler. Snowball ile Napoleon, münakaşalarda en fazla

faaliyet gösteriyorlardı. Fakat ikisinin de hiçbir şeyde ittifak etmedikleri dikkati çekmişti; birinin yaptığı teklife ötekinin karşı koyacağı muhakkaktı. Hattâ kimsenin itiraz edemiyeceği, yemişliğin arkasındaki küçük çayırlığın emekli hayvanlara hasredilmesi kararı geçtikten sonra bile, her sınıf hayvanın emekliye ayrılmak yaşının tesbiti üzerinde fırtınalı bir müzakere cereyan etmişti. Mitingler daima "İngiltere hayvanları" marşiyle sona eriyor ve öğleden sonraki zaman eğlenceye hasrediliyordu.

Domuzlar, takımların durduğu odayı kendilerine merkez ittihaz etmişlerdi. Her akşam burada, çiflikteki kitaplardan demircilik, doğramacılık ve diğer lüzumlu zanaatleri tahsil ediyorlardı. Snowball, diğer hayvanlar için hayvan komiteleri ismi verdiği birtakım teşkilât vücuda getirmeye çalışıyordu. Bu işten hiç yorulmuyordu. Tavuklar için yumurta komitesi, inekler için temiz kuyruk ittihadı, fareler ve tavşanlar için yabani yoldaşları talim ve terbiye komitesi, koyunlar için daha beyaz yün hareketi, gibi birtakım muhtelif komiteler daha teşkil etmiş, bunlardan başka da okuma yazma sınıfları da tesis etmişti. Bu projeler umumiyetle muvaffak olamadı. Meselâ ehlî olmıyan hayvanları ehlileştirme teşebbüsü başladığı anda dağıldı. Ehlî olmıyan hayvanlar hiç hareketlerini değiştirmedikleri gibi, kendilerine yapılan iyi muameleyi de istismar ediyorlardı. Kedi yeniden terbiye komitesine girmiş ve ilk günleri çok faaliyet göster-

mişti. Bir gün onu damın üstünde, yetişemediği serçelerle konuşurken gördüler. Bütün hayvanların kardeş olduklarını, herhangi bir serçenin gelip pençesine konabileceğini anlatıyordu; fakat serçeler aralarındaki mesafeyi muhafaza ettiler.

Herhalde okuma yazma sınıfları çok muvaffak oldu. Sonbahara kadar çiflikteki her hayvan bir dereceye kadar okuyabilmişti.

Domuzlara gelince onlar zaten mükemmel surette okuyup yazıyorlardı. Köpekler de bir hayli okumak öğrenmişlerdi, fakat pek alâkadar oldukları ve okudukları şey "yedi emir" di. Muriel adlı keçi bu hususta köpeklerden ileri idi ve süprüntülükte bulduğu gazete parçalarını akşamları öteki hayvanlara yüksek sesle okuyordu. Benjamin adlı eşek herhangi bir domuz kadar okuyor, fakat kabiliyetini hiç kullanmıyordu. Kendisine göre, okumaya değer hiçbir şey mevcut olmadığını iddia ediyordu. Clover bütün alfabeyi öğrenmiş, fakat kelimeleri bir araya getiremiyordu. Boxer D harfinden ileri gidememişti. Tozun üstüne koca pençesiyle A, B, C, D çiziyor, sonra kulaklarını geriye dikip harflere durup bakıyor, bazan tepesindeki saçı sallıyarak bütün varlığiyle daha sonra gelen harfleri hatırlamaya çalışıyor, fakat hiçbir zaman muvaffak olamıyordu. Hakikat halde birkaç defa E, F, G, H ı da öğrenmişti, fakat onları öğreninceye kadar baştaki harfleri unutmuştu. Nihayet ilk dört harfle kanaat etmeye karar vermiş, hâfızasını tazelemek maksadiyle onları günde bir veya iki defa yazmayı âdet edin-

mişti. Mollie kendi adının altı harfinden fazlasını öğrenmeyi istemedi. Onları, küçük çubukları dizerek gayet temiz resmeder, ve üzerlerini bir iki çiçekle süsledikten sonra etrafında hayranlıkla dolaşırdı.

Çiflikteki diğer hayvanlardan hiçbiri "A" harfinden ileri gitmediler, koyun, tavuk ve ördek gibi nispeten daha akılsız olanların yedi emri bile ezberliyemedikleri de anlaşıldı. Bu mesele üzerinde uzun düşündükten sonra Snowball yedi emrin bir tek vecizeye sığdırılabileceğini bildirdi. O da, "dört ayak iyi, iki ayak fena" dan ibaretti. Hayvan-ism'in esas kaidesi budur, diyordu. Kim bu esası kavrarsa insan tesirinden masun kalacaktı. Kuşlar iki ayaklı oldukları için buna evvelâ itiraz ettiler, fakat Snowball işin böyle olmadığını onlara ispat etti.

"Yoldaşlar, bir kuşun kanadı ayağıdır. Kanad el yerine değil, ileri süren bir uzuv diye kullanılır. Ondan dolayı ayak sayılır. İnsanın bâriz alâmeti, bütün kötülüklerine âlet olan elidir" dedi.

Snowball'in uzun kelimelerini anlamamakla beraber izahını kabul ettiler, bütün mütevazı hayvanlar yeni vecizeyi ezberlemeye çalıştılar. Ambar duvarındaki yedi emrin üstüne daha büyük harflerle "Dört ayak iyi, iki ayak fena" yazıldı. Bir defa ezberledikten sonra koyunlar bunu çok sevdiler, ve çok zaman tarlada yatarak hep bir ağızdan "dört ayak iyi, iki ayak fena" diye melemeye başlarlar ve bunu saatlerce devam ettirmekten usanmazlardı.

Napoleon, Snowball'in komitelerine hiç alâka

göstermiyordu. O, gençlerin tahsil ve terbiyesinin büyüklere yapılacak herhangi bir şeyden daha mühim olduğunu iddia ediyordu. Jessie ile Bluebele hasat kalktıktan sonra yavrulamışlar, ikisi beraber dokuz kuvvetli enik ortaya çıkarmışlardı. Bu köpek yavruları sütten kesilir kesilmez Napoleon, onları analarından ayırdı ve terbiyelerini kendisi ele alacağını bildirdi. Onları, takım odasından merdivenle çıkılan bir sahanlığa götürdü, o kadar herkesten sakladı ki, bir zaman sonra bütün çiftlik varlıklarını bile unuttu.

Sütlerin nereye gittiğine dair olan esrar çarçabuk çözüldü. Domuzların arpa ezmesiyle yapılan yemeklerine karıştırıldığı anlaşıldı. İlk elmalar olmaya başlamış, yemişliğin çimenleri üzerine rüzgâr elmalar serpmişti. Hayvanlar tabiî bunların aralarında müsavi surette taksim edileceğine inanmışlardı; fakat bir gün rüzgârın düşürdüğü bütün yemişlerin toplanıp domuzlara mahsus olmak üzere takım odasına götürülmesine dair bir emir yayıldı. Bazı hayvanlar arasında buna karşı mırıldanmalar başgösterdi ise de hiçbir fayda vermedi. Bu meselede bu domuzlar, hattâ Snowball ile Napoleon bile aynı fikir etrafında toplanmışlardı. Squealer diğer hayvanlara izahat vermek için götürüldü.

"Yoldaşlar" diye haykırdı. Ümidederim ki, biz domuzların, bunu sırf kendimize bir imtiyaz olsun diye yaptığımız hiçbirinizin hatırından geçmiyor. Aramızda birçoğumuz hakikat halde elma ve sütten nefret ederiz. Ben kendim de

hiç sevmem. Bunları kendimize hasretmekteki tek gaye sıhhatimizin muhafazasıdır. İlmî tetkikler, süt ile elmanın bir domuzun sıhhati için mutlak surette elzem unsurları ihtiva ettiğini ispat etmiştir. Yoldaşlar! Biz domuzlar kafa işçileriyiz. Bu çifliğin idaresi ve teşkilâtı bize bağlıdır. Biz gece gündüz sizlerin refahınızı ve rahatınızı temine uğraşıyoruz. Biz, sırf sizin selâmetiniz için bu sütü içiyor, bu elmaları yiyoruz. Eğer biz domuzlar vazifemizi yapamazsak ne olur bilir misiniz? Jones geri gelir! Evet yoldaşlar, Jones geri gelir!" Squealer bir yandan öbür yana sıçrıyarak kuyruğunu sallıyarak, yalvaran bir sesle haykırdı: "Eminim ki yoldaşlar aranızda Jones'in geri geldiğini istiyecek bir tek hayvan yoktur."

Eğer hayvanların emin oldukları bir tek şey varsa o da Jones'in geri gelmemesini istememeleri idi. İş bu suretle önlerine getirilince diyecek bir şeyleri kalmamıştı. Domuzların sıhhatinin muhafazası lüzumu ve ehemmiyeti bârizdi. İşte hiç başka itiraz yapılmaksızın, sütlerin, rüzgârla dökülen ve olduktan sonra da ağaçlardaki bütün elmaların sadece domuzlara tahsisine karar verildi.

Yaz sonlarına doğru Hayvan Çifliğinde olup bitenleri memleketin yarısı duymuştu. Her gün Snowball ile Napoleon etrafa güvercinler uçuruyor, komşu çifliklerde hayvanlara karışıp onlara isyanın hikâyesinin anlatmaları ve "İngiltere hayvanları" marşını öğretmeleri için talimat veriyorlardı.

Mister Jones bütün bu müddet zarfında Willington'daki Kızıl Aslan meyhanesinde bira fıçısının durduğu odada oturuyor, bir sürü işe yaramaz hayvanların kendisini nasıl malından mülkünden etmiş olduklarını dinlemek istiyene anlatıp duruyordu. Öteki çifçiler esasen ona hak vermekle beraber iptidaları ona yardım etmeye yanaşmıyorlardı. Her biri, Jones'in başına gelen felâketten kendi hesabına nasıl istifade edeceğini içinden hesap edip duruyordu. Bir talih eseri olarak hayvan çifliğine bitişik öteki çiflik sahipleriyle de mütemadiyen kavgalı idiler. Bunlardan Foxwood adını taşıyanı, eski biçim, ihmal edilmiş, önünü ağaç bürümüş, mer'aları kurumuş, çitleri en kötü vaziyette idi. Bu çifliğin sahibi Mister Pilkington mevsimin icabına göre vaktini kâh balık tutmakla, kâh avla geçiren deryadil bir adamcağız idi. Ötekinin adı Pinchfield idi ve daha küçük olmakla beraber daha bakımlı bir çiflikti. Sahibi Mister Frederick, çetin, kurnaz, mütemadiyen dâvalarla meşgul, karşısındakileri pazarlıklarda atlatmakla meşhur bir adamdı. Bunlar birbirlerinden o kadar nefret ederlerdi ki, menfaatleri icabettirdiği zaman bile bir türlü anlaşamazlardı.

Bütün bunlara rağmen, ikisinin de Hayvan çifliğindeki isyandan ödleri patlamıştı ve kendi hayvanlarının orada olup bitenleri öğrenmelerine mâni olmak istiyorlardı. Evvelâ hayvanların kendi başlarına bir çiflik idare edebilmeleri fikrini tuhaf buluyorlarmış gibi alaya vurdular. Bu iş iki haftada fiyasko olur, diyorlardı. Onların rivaye-

tine göre Beylik çifliğinde (Hayvan çifliği ismine tahammül edemiyor, hâlâ Beylik çiflik demekte ısrar ediyorlardı) hayvanlar birbirini yiyor ve süratle açlıktan ölüyorlardı. Fakat zaman geçip de hayvanların açlıktan ölmedikleri görülünce, Mister Frederick ile Pilington bu defa Hayvan çifliğinde cereyan eden müthiş fenalıklardan bahsetmeye başladılar. Anlattıklarına göre hayvanlar aralarında yamyamlık yapıyor, birbirlerine ateşte kızdırılmış at nalları ile işkence ediyor, ve dişi hayvanlar müşterek kullanılıyordu. İşte tabiat kanunlarına karşı isyanın sonu budur, diyorlardı.

Maamafih bu rivayetlere hiçbir zaman tamamiyle inanılmamıştı. Buna mukabil, insanların kovulup hayvanların eline geçen harikulâde bir çiflik rivayetleri, müphem ve karışık bir şekilde bütün o bölgede çalkandı durdu. O zamana kadar idare edilebilen boğalar azıyor, koyunlar çitleri koparıyor ve yoncaları yiyor, inekler süt kovalarını tekmeleyip deviriyor, atlar mânia atlamıyor, süvarilerini fırlatıp öbür tarafa atıyorlardı. İşin en mühim tarafı "İngiltere hayvanları" marşının havasının da, sözlerinin de her yerde bilinmesi idi. Bu marş hayrete şayan bir süratle yayılmıştı. İnsanlar bunu gülünç telâkki ettiklerini iddia etmekle beraber, bu marşı işitince hiddetten kendilerini kaybediyorlardı. Bu kadar aşağılık ve saçma bir şeyi hayvanların dahi söylemelerini akılları almadığını ifade ediyorlardı. Bu marşı söyliyen herhangi bir hayvan yakalansa hemen dayak yiyordu. Fakat gene de marşı menede-

miyorlardı. Karatavuklar çalılarda bunu cıvıldıyor, kargalar ağaçlarda öterken bu havayı tutturuyor, bu hava demirci dükkânlarının gümbürtüsüne, kilise çanlarının sesine karışıyordu. İnsanlar bunu işittikleri zaman istikbalde akıbetlerinin evvelden verilen bir haberini dinlemiş gibi gizli gizli yürekleri titriyordu.

Birinci teşrinin başlarında, buğday tarlaları biçilmiş, ekin yığılmış, bir kısmı harmandan geçirilmiş olduğu günlerden sonra, bir güvercin alayı büyük bir telâşla Hayvan çifliğinin üstünde uçuştular ve avluya indiler. Jones ve adamları, yanlarında Foxwood ve Pinchfield'den aldıkları beş altı kişi ile beraber beş-kol-demirli büyük kapıyı zorlamış, çifliğe giden araba yolunda ilerliyorlardı. Hepsinin ellerinde sopa ve onların da önünde tüfeğiyle Jones yürüyorlardı. Çifliği istirdat için teşebbüse girişecekleri aşikârdı.

Bu hâdise çoktan beklendiği için bütün hazırlıklar yapılmıştı. Iulius Caesar'ın harblerini ihtiva eden eski bir eseri çiflikte bulmuş ve iyice tetkik etmiş olan Snowball müdafaa hareketinin başına geçmişti. Derhal emirlerini verdi ve birkaç dakika içinde her hayvan yerini aldı.

İnsanlar çiflik binalarına yaklaşırken Snowball ilk hücum emrini verdi. Sayıları otuz beş olan bütün güvercinler insanların başlarının üstünde uçuşarak havadan kafalarını kirlettiler. İnsanlar onlarla uğraşırken, çitlerin arkasında saklı duran kazlar dışarıya fırlıyarak bacaklarını haince gagaladılar. Fakat bütün bunlar küçük çarpışma-

larla bir kargaşalık yaratmak için yapılmış manevralardan ibaretti ve insanlar kazları değnekleriyle kaçırdılar. Şimdi Snowball ikinci hücumunu yaptı. Muriel, Benjamin ve bütün koyunlar başlarında Snowball, ileri atılarak insanları her taraftan dürtüyor, tos vuruyor ve bu esnada Benjamin küçük ayakları ile etraflarında çifte atıyordu. Fakat bu defa da insanlar çivili potinleri ve sopalarla onlara karşı koydu; ve Snowball'in ricat emri olan ince domuz çığlığı, bütün hayvanları geri çevirdi ve kapıdan avluya kaçırdı.

İnsanlar bir zafer nârası attı. Düşmanlarını karmakarışık bir halde kaçarken görünce, bunun bir manevra olduğunu anlamadan arkalarından koştular. Snowball'in istediği de bu idi. İnsanların hepsi avluya girer girmez, üç at, üç inek, domuzların hepsi pusuya çekildikleri inek ahırından birdenbire arkadan çıkarak, ricat hatlarını kestiler. Snowball şimdi hücum emri verdi. Kendisi de Jones'e doğrudan doğruya hücum etti. Jones onun geldiğini gördü ve tüfeğini kaldırarak ateş etti. Kurşunlar Snowball'in sırtında kanlı çizgiler vücuda getirdi ve bir koyun düşüp öldü. Snowball bir an durakladıktan sonra yüz kiloyu geçen ağırlığı ile Jones'in bacaklarına saldırdı. Jones bir gübre yığınının üstüne yuvarlanarak elindeki tüfek fırladı, yere düştü. Fakat en korkunç manzara, Boxer'in arka ayaklariyle, demir nallariyle attığı çiftelerdi. İlk çiftesi Foxwood'un küçük at uşağının kafasına tesadüf ederek çamurların içine cansız yuvarladı. Bunu görür görmez,

birkaç insan, sopalarını fırlatarak kaçmaya çalıştılar. Aralarında panik başgösterince derhal bütün hayvanlar avlunun etrafında dolana dolana onları kovalamaya başladılar. Boynuzlanıyor, çifte yiyor, ısırılıyor, çiğneniyorlardı. Çiflikte kendisine göre insanlardan intikam almıyan hayvan yoktu. Kedi bile damdan bir inek çobanının omuzlarına sıçramış, pençelerini ensesine batırmış, adam müthiş bir surette feryadetmişti. Biraz yol açılır açılmaz avludan fırlamışlar, ana yola atılmışlardı. İşte böylece beş dakika sonra geldikleri yoldan hacaletle ricat ederken arkalarında bir kaz sürüsü, baldırlarını gagalıyarak, tıslıyarak gidiyorlardı.

Bir tanesi müstesna bütün insanlar çekilmişti. Avluda, çamurda yüzükoyun yatan at uşağını Boxer ayaklariyle çevirmeye uğraşıyordu. Oğlan yerinden kımıldanmıyordu.

Boxer teessürle, "öldü, öldürmek istemiyordum. Ayakkabılarımın demirden olduğunu unutmuştum. Mahsus yapmadığıma şimdi kim inanır?" diyordu.

Yaralarından hâlâ kan sızan Snowball, "hassasiyet istemez, yoldaş", dedi. "Harb, harbdir. Tek iyi insan, ölü insandır."

Boxer'in gözleri yaşararak tekrar "ben cana kıymak istemem, insan canına bile," diyordu.

Birisi, "Mollie nerede?" diye seslendi.

Mollie hakikaten ortada yoktu. Bir an için herkesi büyük bir korku aldı; insanların ona bir fenalık etmiş, hattâ kaçırmış olmaları ihtimalin-

den endişe ediyorlardı. Nihayet, nasılsa, ahırında başı samanların arasına gömülmüş buldular. Tüfek patlar patlamaz kaçmıştı. Öteki hayvanlar, Mollie'yi bulup döndükleri zaman, hakikat halde sırf kendinden geçmiş olan at uşağının ayağa kalkıp savuşmuş olduğunu gördüler.

Hayvanlar şimdi en coşkun bir heyecan içinde toplanmışlardı ve her biri harbde kendi kahramanlıklarını en yüksek sesle anlatıyordu. Derhal zafer için hazırlıksız bir merasim yapıldı. Bayrak çekilmiş, "İngiltere hayvanları" tekrar tekrar söylenmiş, ondan sonra ölen koyun için resmî bir cenaze merasimi yapılmış, mezarının üstüne kara çalı dikilmişti. Snowball mezarın başında bir küçük nutuk söylemiş, bütün hayvanların, icabederse Hayvan çifliği için ölmeye hazır olmaları lüzumunu tebarüz ettirmişti.

Hayvanlar ittifakla bir nişan ihdasına karar verdiler. "Birinci sınıf hayvan kahraman" nişanı Boxer ile Snowball'e hemen orada verildi. Bu, takım deposunda buldukları eski bir tunç madalya idi. Pazarları ve bayram günleri takılacaktı. "İkinci sınıf hayvan kahraman" nişanı da ölmüş olan koyuna verildi.

Bu harbe verilecek isim etrafında epeyce münakaşa oldu. Nihayet insanların pusuya düştükleri yerin adı olduğu için "İnek ahırı harbi" ismi verildi. Jones'in tüfeği çamurun içinde bulundu; çiflik evinde bu tüfeğin bir hayli kurşunu olduğu biliniyordu. Bu tüfeği bayrak direğinin altına tıpkı top imiş gibi koymaya, biri "İnek

ahırı" harbinin yıldönümü olan ikinci teşrinin on ikisinde, öteki isyanın yıldönümü olan yaz ortasında olmak üzere senede iki defa atmağa karar verildi.

Kış yaklaştıkça Mollie her gün daha fazla etrafını sıkıyordu. Her sabah işe geç kalıyor, uykuya dalmış olduğunu söylüyor ve iştihasının fevkalâde olmasına rağmen birtakım acayip sancılardan şikâyet ediyordu. Her vesile ile işten sıvışıyor, su içilen havuza kaçıyor, kenarında durup sudaki aksini aptal aptal seyrediyordu. Fakat onun hakkında daha ciddî rivayetler de dolaşıyordu. Bir gün Mollie uzun kuyruğunu sallıyarak, ağzında bir saman sapı çiğniyerek şen bir tavırla avluya süzülüp girerken, Clover onu bir tarafa çekti.

"Mollie" dedi. "Sana söyliyecek çok ciddî bir şeyim var. Bu sabah seni Hayvan çifliğini Foxwood'dan ayıran çitin öbür tarafına bakarken gördüm. Çitin öbür tarafında Pilkington'un bir adamı duruyordu. Ben epeyce uzakta idim ama, adamın sana bir şeyler söylediğini ve senin de burnunu okşamasına müsaade ettiğini gördüğüme hemen hemen eminim. Bu ne demek oluyor Mollie?"

Mollie, "O yapmadı, ben değildim, doğru değil" diye haykırarak sıçramaya ve yeri eşmeye başladı.

"Yüzüme bak Mollie! Adamın burnunu okşamadığını namusun üzerine bana söyliyebilir misin?"

Mollie tekrar, "doğru değil" diyordu, fakat Clover'in yüzüne bakamadı ve hemen dörtnala kalkarak tarlalara daldı gitti.

Clover'in aklına bir şey geldi, kimseye bir şey söylemeden Mollie'nin ahırdaki yerine giderek nallariyle samanı karıştırdı. Samanların altına küçük bir şeker yığını ile muhtelif renkte kordele parçaları saklanmıştı.

Üç gün sonra Mollie ortadan kayboldu. Birkaç hafta nerede olduğu bilinmedi, fakat güvercinler onu Willingdon'un ötesinde gördüklerini haber verdiler. Bir meyhane önünde siyah-kırmızı renklere boyalı şık bir arabaya koşulmuştu. Kırmızı yüzlü, şişman, satrançlı pantolon giymiş, ayaklarında tozluklar, halinden meyhaneci olduğu anlaşılan bir adam Mollie'nin burnunu okşıyarak ağzına şeker veriyordu.

Mollie yeni tımar edilmiş ve tepesine bir kırmızı kordele bağlanmıştı. Güvercinler, bu vaziyetten memnun göründüğünü söylediler. Bundan sonra hiçbir hayvan onun adını, ağzına almadı.

İkinci kânunda havalar zehir gibi soğudu. Yerler dondan demir gibi olmuş, tarlalarda iş kalmamıştı. Büyük ambarda birçok içtima yapılıyor ve domuzlar gelecek mevsimin işlerini plânlaştırmakla meşgul oluyorlardı. Domuzların öteki hayvanlardan daha akıllı oldukları meydana çıktığı için çiflik siyasetine ait kararları ekseriyetin reyi ile geçiyordu. Eğer Snowball ile Napoleon arasında anlaşmazlık olmasa idi bu vaziyet pekâlâ

devam edecekti. İtiraz imkânı bulunan her noktada birbirlerine karşı geliyorlardı. Meselâ, biri, arpa ekimi sahasını büyütmek iyi olacağını söylerse, öteki mutlak yulaf ekimi sahasını genişletmek istiyor; biri şu veya bu tarlada lâhana yetiştirmeyi teklif ederse, öteki lâhananın hiçbir işe yaramıyan bir kök yığını olduğunu ileri sürüyordu. Her toplantıda her iki tarafı da tutanlar olduğu için bazı şiddetli münakaşalara yol açılıyordu. Mitinglerde Snowball parlak nutuklariyle ekseriyeti kendi tarafına celbediyor, fakat Napoleon içtima aralarında, kendine taraftar toplamada daha fazla maharet gösteriyordu. Bilhassa koyunlar arasında muvaffak oluyordu. Toplantı ortalarında, vakitli vakitsiz, "dört ayak iyi, iki ayak fena" melemesini tutturmuşlar ve çok zaman bununla içtimaı sekteye uğratmışlardı. Bilhassa Snowball'in nutuklarının en çetin noktasında "dört ayak iyi, iki ayak fena" diye melemeleri dikkati çekiyordu. Snowball çiflik evinde bulduğu "çifçi ve hayvan yetiştirici" mecmuasını dikkatle tetkikten sonra ıslah ve icatla dolu bir sürü plânlar edinmişti. Âlimane bir üslûpla tarla sulamalarından, silolardan bahsediyor, hayvanların gübrelerini doğrudan doğruya tarlaların muhtelif yerlerine (tabiî surette) bırakmaları sayesinde araba ile gübre taşımak külfetini kaldıracağını ve emekten tasarruf edileceğini ileri sürüyordu. Napoleon'un hiçbir plânı yoktu, fakat Snowball'in plânlarının bir işe yaramıyacağını sükûnla söylüyor, ve bir fırsat kollar gibi duruyordu. Bütün bu müna-

kaşaların hiçbiri yeldeğirmeni üzerinde yapılan kadar acı olmadı.

Uzun mer'ada, çiflik binalarından çok uzak olmıyan ve çifliğin en yüksek noktasında bulunan bir tepecik vardı. Burasını tetkikten sonra Snowball bir yeldeğirmeni inşasına muvaffak olduğunu, ve buna bir de dinamo konursa çifliğe elektrik getirileceğini söylemişti. Bu sayede ahırlar tenvir edilecek, kışın sıcaklık getirecek, ve bir elektrik süt sağma makinesi, ot kesme makinesi, testere, pancar doğrama ve kuru ot kesme makineleri de yapılabilecekti.

Çiflik eski biçim ve iptidai aletler kullandığı için hayvanlar bu nevi şeyleri hiç işitmemişlerdi. Snowball'i dinlerken, bütün işlerini görecek muhayyel makineler tasavvur ediyor, ve kendilerinin aynı zamanda tarlalarda otlarken veyahut zihinlerini açacak kitaplar okuyarak, koşarak zaman geçireceklerini hayallerinden geçiriyorlardı.

Birkaç hafta içinde Snowball'in yeldeğirmeni plânları tahakkuk etti. Mekanik teferruatın çoğu, Jones'in "Evde yapılacak bin faydalı iş", "Kendi kendine duvarcılık", "Müptedilere elektrik malûmatı" adlı üç kitabından alınmıştı. Snowball vaktiyle kuluçka makinelerinin durduğu bir kulübeyi kendine çalışma odası yapmıştı. Resim yapmaya müsait düz bir tahta zemini olan bu yerde saatlerce kapanıp kalıyordu. Kitaplarının sahifelerini açık tutmak için üzerlerine taş koyuyor, pençesinde bir tebeşir, ileri geri sıçrıyarak üstüste çizgiler çiziyor, ve heyecanlı sesler çıkarı-

yordu. Yavaş yavaş bu plânlar, hayli karışık manivelâlar ve çarklar şeklini alıyor ve döşemenin yarısını kaplıyordu. Bundan bir şey anlamıyan hayvanlar bunların tesiri altında kalmışlardı. Hepsi, Snowball'in resimlerini görmek için hiç olmazsa günde bir defa geliyorlardı. Buna tavuklar ile ördekler de iştirak ediyor, büyük bir dikkatle tebeşirle çizilmiş yazılara basmamıya gayret ediyorlardı. Yalnız Napoleon gelmemişti. Ta iptidasından beri yeldeğirmeninin aleyhinde olduğunu izhar etmişti. Fakat bir gün nasılsa beklenmedik bir anda o da plânları tetkike geldi. Plânların etrafında ağır ağır dolaştıktan, dikkatle gözden geçirdikten sonra biraz durdu ve gözünün uciyle hepsini tetkik etti. Ondan sonra bacağını kaldırıp birdenbire plânların üstüne işedi ve tek lâf etmeden çıktı gitti.

Yeldeğirmeni meselesi, çiftliği derin bir surette ikiye ayırmıştı. Snowball, değirmenin inşasının zor bir iş olduğunu inkâr etmiyordu. Taş ocaklarından taş çıkarmak, duvar yapmak, yelkenler yapmak ve sonra da dinamolar ve kablolar bulmak lâzımdı. Bunların nasıl elde edileceğine dair Snowball hiçbir şey söylemiyordu. Fakat bunun bir senede yapılabileceğini iddia ediyor, ondan sonra da o kadar az emeğe ihtiyaç olacak ki hayvanlar haftada üç günden fazla çalışmıyacaklardır, diyordu. Buna mukabil Napoleon en âcil ihtiyacın mahsulâtı arttırmak olacağını, zamanlarını yeldeğirmeninin inşası için israf ederlerse, hepsinin açlıktan öleceğini ileri sürüyordu. Hayvan-

lar arasında hâsıl olan iki fırkanın iki vecizesi şunlardı: "Haftada üç gün işe ve Snowball'e rey verin." "Napoleon'a ve bol yemek için rey verin". Eşek hiçbir hizbe girmiyen tek hayvandı. O, ne gıdanın artacağına, ne de değirmenin inşasının, işi azaltacağına inanıyordu. Yeldeğirmeni olsun olmasın hayat olduğu gibi, yani fena devam edecek, diyordu.

Yeldeğirmeni münakaşalarının haricinde bir de çifliğin müdafaası meselesi vardı. İnek-ahırı harbini kaybeden insanların, çifliği tekrar zapt ve Jones'i başa geçirmeye teşebbüs edeceklerine herkes emindi. Bunda haklı idiler, çünkü insanların hezimeti haberi bütün memlekete yayılmış ve civar çifliklerdeki hayvanlar arasında huzursuzluk artmıştı. Bermûtat bunda da Napoleon ile Snowball ittifak edemiyorlardı. Napoleon'a göre, hayvanlar ateşli silâhlar edinip onları kullanmayı öğrenmek mecburiyetinde idiler. Snowball'e göre ise, daha fazla etrafa güvercin salıp diğer çifliklerdeki hayvanları isyana sevk etmek lâzımdı. Biri, eğer kendilerini müdafaadan âciz kalırlarsa mağlûp olmaları muhakkak olduğunu, öteki, eğer her yerde isyan çıkarsa kendilerini müdafaa etmelerine lüzum kalmıyacağını iddia ediyordu. Hayvanlar evvelâ Napoleon'u, sonra Snowball'i dinliyor, bir türlü hangisinin haklı olduğunu kestiremiyorlardı. Hakikat halde hangisini dinleseler o anda ona hak veriyorlardı.

Nihayet Snowball'in plânları bittiği gün geldi çattı. Önlerindeki pazar günü, yeldeğirmeni

işine başlayıp başlamamak meselesi reye konulacaktı. Hayvanlar büyük ambarda toplandıkları zaman Snowball kalktı, koyun melemeleri sözlerini arada bir kesmesine rağmen, değirmenin yapılmasını icabettiren sebepleri izah etti. Ondan sonra, cevap vermek için Napoleon kalktı. Gayet sakin bir sesle, yeldeğirmeni inşasının saçma olduğunu, kimsenin rey vermemesini söyledikten sonra hemen yerine oturdu; otuz saniyeden fazla konuşmamıştı ve hâsıl ettiği tesirle hiç alâkadar değilmiş gibi görünüyordu.

Snowball tekrar yerinden fırladı, melemeye başlıyan koyunları bağırarak susturduktan sonra heyecanlı ve ihtiraslı bir nutukla yeldeğirmeni lehine konuştu. O ana kadar, hayvanlar müsavi surette iki tarafın lehine ayrılmışlardı, fakat Snowball'in belâgati hepsini kendinden geçirdi. Parlak cümlelerle günlük emeklerin yükü hayvanların sırtlarından kalktığı zamanı tasvir etti. Artık muhayyilesi şimdi, turp doğrıyan, ot kesen makinelerin fevkına yükselmişti. Elektrik kuvveti, harman makineleri, sabanlar, taraklar! Biçki ve ekinleri bağlama makineleri temin edileceği gibi, her ahıra ışık, sıcak ve soğuk su, elektrik sobası da temin edecektir, diyordu. Sözlerini bitirirken artık hangi tarafa rey verileceği şüphe götürmez bir derecede malûm gibiydi. Fakat tam o anda Napoleon ayağa kalktı, Snowball'e garip bir şekilde yan gözle baktıktan sonra kimsenin onun ağzından işitmediği gayet tiz ve ağlar gibi bir ses çıkardı.

Bunu mütaakıp dışarıdan korkunç havlamalar duyuldu ve boyunlarında pirinçten tasmalariyle dokuz kocaman köpek ambarın içine sıçrıyarak geldiler. Doğrudan doğruya Snowball'in üstüne hücum ettiler ve ancak yerinden fırlamak suretiyle dişlerinden kendini kurtarabildi. Bir anda kapıdan çıktı, köpekler de peşine düştü. Korkudan sesleri kısılmış olan hayvanlar da kapının önüne yığılarak Snowball'in kovalanmasını seyre daldılar. Snowball uzun meradan yola doğru kaçıyordu. Tabiî, ancak bir domuz süratiyle koştuğu için köpekler arkasından yetişmişti. Birdenbire ayağı kayınca yakalanması muhakkak göründü, fakat o kendini toplayıp daha çabuk koşuyor ve köpekler gene yetişiyorlardı. Köpeklerden biri kuyruğuna dişlerini geçirmek üzere iken Snowball zamanında kuyruğunu çekti. Ondan sonra daha büyük bir süratle koştu, aralarında birkaç parmak mania kaldığı an çitlerin arkasına kaydı ve bir daha göze görünmedi.

Hayvanlar dehşet içinde ve hiç ses çıkarmadan ambara döndüler. Köpekler de bir dakika sonra sıçrıyarak geri geldiler. Evvelâ kimse bu köpeklerin nereden çıktığını tahayyül edememişti, fakat bu muamma çabucak çözüldü. Bunlar, Napoleon'un analarının elinden alarak gizlice yetiştirdiği köpek yavruları idi. Tamamen büyümemiş olmakla beraber gayet iri, kurt gibi korkunç köpeklerdi. Napoleon'un yanından ayrılmıyorlardı, tıpkı Jones'e yaptıkları gibi ona kuyruk sallıyorlardı.

Napoleon, şimdi köpekler peşinde, vaktiyle Major'un nutkunu söylemiş olduğu yüksek yere çıktı. Bundan sonra pazar toplantılarına son verileceğini ilân etti. Artık bu toplantıların lüzumsuz olduğunu ve zaman israfına vesile olduğunu söylüyordu. Artık, çifliğe ait bütün meseleler, kendisinin riyaset edeceği hususi bir domuz komitesinde halledilecekti. Bu komite, kapalı toplanacak, alınan kararlar ötekilere sonradan tebliğ edilecekti. Fakat hayvanlar sırf bayrağı selâmlamak ve "İngiltere hayvanları" marşını söylemek için her pazar sabahı gelecekler, o hafta için yapacakları iş için emir telâkki edecekler fakat münakaşa olmıyacaktı.

Snowball'in tardiyle uğradıkları şaşkınlığa rağmen bu haber hayvanları ye'se düşürdü. Eğer kafalarında lâzım gelen itirazları bulabilseler, bazı hayvanlar protesto edeceklerdi. Hattâ Boxer bile müphem bir surette üzülmüştü. Kulaklarını geriye dikti, kafasını birkaç defa sallıyarak aklını başına toplamaya çalıştı. Fakat söyliyecek bir şey bulamadı. Maamafih domuzların bazıları dillerini kaybetmemişlerdi. Önde duran dört genç domuz tasvibetmiyen tiz sesler çıkardılar ve dördü birden ayağa kalkarak bir ağızdan konuşmaya başladılar. Fakat birdenbire Napoleon'un etrafındaki köpekler tehditkâr hırlamalarına başlayınca domuzlar sustular ve oturdular. Bunu mütaakıp koyunlar bir ağızdan "dört ayak iyi, iki ayak fena" diye muazzam bir meleme tutturdular, bir çeyrek

saat süren bu meleme münakaşa imkânını ortadan kaldırdı.

Bundan sonra yeni kararları izah için Squealer hayvanlara gönderildi.

"Yoldaşlar", dedi. "Napoleon yoldaşın bu fazla yükü de kendi üzerine almakla gösterdiği fedakârlığı hepinizin takdir edeceğini ümidediyorum. Liderliğin zevkli bir şey olduğuna zinhar inanmayın, yoldaşlar! Bilâkis, bu iş derin ve ağır bir mesuliyettir. Napoleon yoldaş kadar katiyetle hayvan müsavatına inanan kimse yoktur. Size, kendi başınıza karar almak salâhiyetini vermek onun için sadece bir saadet olurdu. Fakat sizler, bazan yanlış kararlar da alabilirsiniz yoldaşlar, o vakit halimiz nice olur? Ya, Snowball'in hayalî yeldeğirmenini de kabul etseydiniz... Biz şimdi onun bir kaatilden başka bir şey olmadığını biliyoruz".

Aralarından biri: "İnek ahırı muharebesinde cesaretle dövüştü" dedi. Squealer: "Cesaret kâfi değildir", dedi. "Sadakat ve itaat daha mühimdir. İnek ahırı harbine gelince, zaman hepimize, onda Snowball'in rolü mübalâğa edilmiş olduğunu gösterecektir. Yoldaşlar, disiplin, demir bir disiplin lâzım! Bugünün vecizesi budur. Bir tek yanlış adım, düşmanlarımızı tepemize bindirir. Yoldaşlar, herhalde Jones'in geri geldiğini istemezsiniz, değil mi?"

İşte bu cevabı olmıyan bir delildi. Hayvanlar herhalde Jones'in geriye gelmesini istemiyorlardı. Eğer pazar münakaşaları Jones'in geri gel-

mesine sebebolacaksa onlardan vazgeçmek lâzımdı. Düşünmeye biraz zaman bulmuş olan Boxer umumun hissiyatını, "eğer Napoleon yoldaş öyle diyorsa, öyledir", cümlesiyle ifade etti. Ve o andan itibaren kendi şahsi "daha çok çalışırım" vecizesine bir de, "Napoleon her zaman haklıdır", vecizesini ilâve etti.

Havalar düzelmiş, bahara mahsus tarla sürmek işleri başlamıştı. Snowball'in yeldeğirmeni plânını çizdiği oda kapanmış, yerdeki plânlar kazınmıştı. Her pazar sabahı saat onda hayvanlar büyük ambarda toplanarak haftanın işleri için talimat alıyorlardı. İhtiyar Major'un kafatası, etleri tamamen çürümüş bir halde yemişlikte gömüldüğü yerden çıkarılmış, bayrak direğinin altında, tüfeğin yanındaki bir kaidenin üstüne konulmuştu. Bayrak çekildikten sonra hayvanlar bu kafatasının önünden tâzimle geçerek ambara girerlerdi. Bugünlerde eski zamanlarda olduğu gibi hayvanlar hep bir arada oturmuyorlardı. Napoleon, Squealer ve şiirler, şarkılar yapmakta dikkate şayan bir istidada malik olan Minimus adlı bir domuzla beraber plâtformun önüne oturuyor, etraflarını dokuz köpek bir yarım çember halinde çeviriyor, öteki domuzlar, onların arkasında plâtformda yer alıyorlardı. Geri kalan hayvanlar, yerde oturuyorlar ve ambarın zeminini işgal ediyorlardı. Napoleon haftanın emirlerini kısık ve sert bir sesle okuyor, hep bir ağızdan "İngiltere hayvanları" marşını söyleyip dağılıyorlardı.

Snowball'in tardının üçüncü haftasında, yel-

değirmeninin yapılacağını Napoleon ilân edince hayvanlar şaşakaldı. Fikrini niçin değiştirdiğini anlatacak tek sebep göstermedi, sadece bu işin hayvanlara daha fazla emeğe mal olacağını ihtar etti; belki yem tayınlarını da eksiltmek icabedecekti. Maamafih plânlar son teferruatlarına kadar hazırlanmıştı. Hususi bir domuz komitesi üç haftadır bu plânların üzerinde çalışmakta idi. Yeldeğirmeni binasının, bazı muhtelif ıslahatla, ancak iki senede bitebileceği tahmin ediliyordu.

O akşam Squealer, hayvanlara hususi bir surette, Napoleon'un yeldeğirmenine hiçbir zaman muarız olmamış olduğunu anlattı. Bilâkis, bunu ilkönce Napoleon düşünmüştü. Snowball'un kuluçka makinesi odasında çizdiği plânın Napoleon'un evrakı arasından çalınmış olduğunu Squealer söylüyordu.

Hakikat halde yeldeğirmeni fikrini Napoleon yaratmıştı. Bir hayvan, acaba neden vaktiyle o kadar kuvvetle aleyhinde olduğunu sordu. Squealer hemen kurnaz bir tavır aldı. Bu, dedi, Napoleon yoldaşın marifetini gösterir. Tehlikeli bir karakter ve kötü bir misal olan Snowball'i ortadan kaldırmak için, yeldeğirmenine muarız görünmek suretiyle bir manevra yaptı. Artık Snowball ortadan kalktığı için bu plân kendisi müdahale etmeden tahakkuk ettirilebilirdi.

Squealer bu harekete taktik adı verildiğini söyledikten sonra, kuyruğunu sallıyarak, sıçrıyarak şen bir kahkaha savurarak: "Taktik yoldaşlar, taktik!" sözlerini birkaç defa tekrar etti. Bu

kelimenin mânasını hayvanlar bilmiyorlardı, fakat Squealer o kadar ikna edici bir tavırla konuşuyor, yanında bulunan üç köpek öyle korkunç hırlıyorlardı ki, bu izahı başka bir sual sormadan kabul ettiler.

Bütün o sene hayvanlar birer esir gibi çalıştılar. Fakat işlerinden memnundular. Hiçbir gayret ve fedakârlığı esirgemiyor, emeklerinin bir sürü tembel insanlar için değil, sırf kendi cinsleri ve kendilerinden sonra gelecek nesilleri için olduğuna inanıyorlardı.

Bütün bahar ve yaz vakti haftada altmış saat çalışmışlar, Napoleon ağustos ayında pazar günleri dahi çalışacaklarını ilân etmişti. Bu iş gerçi tamamen ihtiyari ise de gelmiyenlerin tayınları yarıya indirilecekti. Böyle çalışmalarına rağmen bazı işleri bırakmak mecburiyeti hâsıl olmuştu. Hasat geçen senekine nispeten daha az muvaffakıyetli olmuş, tohum atılması icabeden iki tarlaya bir şey ekilememiş, çünkü yazın başlangıcında sürülmesi bitmemişti. Gelecek kışın kötü geçeceğini tahmin etmek güç değildi.

Yeldeğirmeni beklenmedik zorluklar ortaya attı. Çiflikte bir taş ocağı, bir hayli kum ve hariçteki binaların birinde bir hayli çimento vardı. Fakat hayvanların ilk halletmeleri icabeden mesele taşları icabeden kıtada kırabilmekti. Bu da ancak kazma ve manivelâlarla yapılabilirdi. Halbuki hiçbir hayvan ayak üstü duramadığı için bu işi beceremezdi. Haftalarca süren beyhude bir emek sarfından sonra birinin aklına buna çare

bulan bir fikir geldi, o da ağırlıktan istifade etmekti. Oldukları gibi kullanılması mümkün olmıyan büyüklükte muazzam taşlar, ocağın içinde yatıyordu. Hayvanlar bunların etrafına ip geçirdiler, inek, at ve koyun, hattâ tehlikeli anlarda bazan domuzlar da bu işe iştirak ederek yavaş yavaş yukarı çektiler, sonra yukardan aşağı yuvarladılar ve bu suretle taşlar parçalandı. Bir defa kırıldıktan sonra taş taşımak nispeten kolaydı. Atlar, yük arabasiyle, koyunlar teker teker, Muriel ile Benjamin de kendilerini eski bir binek arabasına koşarak taş taşıdılar. Yaz sonlarına doğru, domuzların nezaretinde binaya başlanabilecek kadar taş birikmişti.

Fakat bu ağır ve zor bir işti. Bazan bir tek büyük kayayı yukarı çekmek tam bir gün alıyor, bazan da aşağı yuvarlandığı zaman kırılmıyordu. Eğer Boxer olmasa bu iş yapılamazdı, çünkü o tek başına hayvanların hepsine muadildi. Kaya yukardan aşağı kayarken, hayvanları sürüklerken ve hayvanlar yeis içinde feryat ederken, Boxer hemen ipe sarılarak durdurabiliyordu. Onun adım adım nefesi kesilerek, ayakları yeri kazarak, yanlarından ter akarak yokuş yukarı kocaman taşı çektiğini görmek herkesin hayranlığını mucip oluyordu. Clover bazan kendisini fazla yormamasını ihtar ediyorsa da o hiç aldırmıyordu. Bütün meselelere cevabı, "daha çok çalışacağım", "Napoleon daima haklıdır" vecizelerinden ibarettir. Şimdi küçük horozun kendisini yarım saat değil, üç çeyrek evvel uyandırmasını temin et-

mişti. Pek de çok olmıyan boş zamanında yalnız başına ocağa iniyor, bir yük kırık taş topluyarak, kendi başına yeldeğirmeninin kurulacağı yere sürüklüyordu.

İşlerinin ağırlığına rağmen o yaz hayvanların vakti pek fena geçmedi. Yemekleri, Jones'in günlerinden fazla olmamakla beraber daha da az değildi. Beş müsrif insanın değil de sırf kendi karınlarını doyurmak için çalışmak her nevi muvaffakıyetsizliği aşabilecek bir işti. Birçok bakımdan, hayvan metodiyle çalışmak daha müessir oluyor ve daha az emek istiyordu. Bundan başka da hiçbir hayvan artık hırsızlık etmediği için, ekili tarlaları meralardan ayıran çitlere ve kapıların tamirine de ihtiyaç kalmamıştı. Maamafih yaz ilerledikçe tahmin edilmiyen birtakım eksiklikler meydana çıkıyordu. Gaza, çiviye, ipe, köpek bisküvisine olan ihtiyacın çiftlikten tedarikine imkân yoktu. Daha sonra da tohum, cins gübre, bir sürü muhtelif alet ve yeldeğirmeni için makineye ihtiyaç hâsıl olacaktı. Bunların nasıl tedarik edileceğine kimsenin aklı ermiyordu.

Bir pazar sabahı, hayvanlar talimat almak üzere toplandıkları zaman Napoleon yeni bir siyasete karar verdiğini tebliğ etti. Bundan sonra Hayvan çiftliği, komşu çiftliklerle alış-verişe girişecekti, bu tabiî ticaret gayesiyle değil de, sırf çiftliğin en mühim ihtiyaçlarını elde etmek içindi. Yeldeğirmeninin levazımı hepsinin fevkında gelir, dedi. Bundan dolayı, o senenin buğday mahsulünün bir kısmı ile, bir yığın ot satacak, eğer on-

dan sonra ihtiyaç hâsıl olursa Willingdon pazarında daima alıcısı olan yumurta da satacaktı. Napoleon, bunun yeldeğirmeninin yapılmasına kendilerinin iştiraki sayılacağından bilhassa tavukların bu fedakârlıktan memnun olmaları lâzım geleceğini söylüyordu.

Hayvanlar gene müphem bir huzursuzluk hissettiler. Hiçbir zaman insan cinsi ile münasebete girişmemek, hiçbir zaman ticaret yapmamak, para kullanmamak, Jones kovulduktan sonra ilk zafer mitinginde alınan başta gelen kararlar arasında değil miydi? Bütün hayvanlar böyle kararların geçmiş olduğunu hatırlıyor, hiç olmazsa hatırladıklarına zâhip oluyorlardı. Mitingleri Napoleon kaldırdığı zaman itiraz etmiş olan dört genç domuz çekingen bir tavırla seslerini yükseltmek istemişlerse de, köpeklerin korkunç hırlaması onları hemen susturmuştu. Bundan sonra bermûtat koyunlar "dört ayak iyi, iki ayak fena" melemesini tutturmuşlar, ortalıktaki âni rahatsızlık sona ermişti. En nihayet Napoleon pençesini kaldırarak koyunları susturdu ve lâzım gelen tedbirlerin hepsini kendisinin almış olduğunu söyledi. Herhalde hiçbir hayvanın insanlarla temasa geçmesine lüzum yoktu, böyle bir hareket arzu edilmiyordu. Bütün bu işin yükünü Napoleon kendi omuzlarına alacaktı. Willingdon'da oturan Whymper adlı bir avukat, Hayvan çiftliğinin hariçle münasebetinde vasıta olacak, her pazartesi sabahı çiftliğe gelip Napoleon'dan emir alacaktı. Napoleon'un nutku mûtat olan "Yaşasın Hayvan

çifliği" avazı ile sona erdi ve "İngiltere hayvanları" marşı söylendikten sonra hayvanlara yol verildi.

Bunu müteakıp Squealer, çifliği dolaşarak hayvanları teskin etti. Ticaret yapmamak, para kullanmamak için vaktiyle hiçbir karar alınmamış, hattâ böyle bir teklif dahi yapılmamış olduğuna onları temin etti. Bu sırf bir hayal eseri idi, belki de hayvanlar Snowball'in yalanlarının tesiri altında böyle bir şey tahayyül etmişlerdi. Birkaç hayvanın zihninde zayıf bir şüphe hâlâ kalmıştı. Squealer kurnazca sordu: "Bunu bir rüyada görmediğinize emin misiniz yoldaşlar? Böyle bir kararın kaydı elinizde var mı? Hiçbir yerde yazılı mı?" Bunların hiçbir yerde yazılı olmadığı muhakkak olduğundan hayvanlar da yanılmış olduklarını kabul ettiler.

Verilen karar üzerine Whymper her pazartesi günü çifliği ziyaret ediyordu. Favori sakallı, kurnaz yüzlü, derecesi yüksek olmıyan bir avukattı. Fakat herkesten evvel Hayvan çifliğiyle hariç arasında bir vasıtaya ihtiyaç olacağını kestirmiş, ve bundan elde edilecek komisyonların kıymetini de takdir etmişti. Hayvanlar bu ziyaretleri biraz korku ile seyrediyor ve kendileri imkân dairesinde uzak kalmaya çalışıyorlardı. Bununla beraber dört ayaklı Napoleon'un iki ayaklı Whymper'e emir vermesi bu yeni anlaşmaya onları razı edecek kadar gururlarını okşamıştı. Fakat hayvanların refahı karşısında insanların onlardan nefreti azalmamıştı; hakikat halde bu nef-

ret günden güne artıyordu. Her insan Hayvan çiftliğinin ergeç iflâsına, yeldeğirmeninin bir fiyasko ile neticeleneceğine iman etmişti. Meyhanelerde toplanıp plânlar çizerek değirmenin hiçbir zaman ayak üstü duramıyacağını, dursa bile işliyemiyeceğini birbirlerine ispata çalışıyorlardı. Fakat bu kanaatlerine rağmen hayvanların kendi işlerini kabiliyetle başarmalarına karşı içlerinden bir hürmet hissediyorlardı. Bu takdirlerinin bir emaresi, artık Hayvan çiftliğine eski Beylik çiftliği ismi vermekten vazgeçip doğrudan doğruya Hayvan çiftliği diye anmaları idi. Jones taraftarlığından da artık vazgeçmişler, ve Jones de çiftliği tekrar elde etmekten ümidini keserek memleketin başka bir yerine çekilmişti. Whymper vasıtasiyle olan temaslardan başka çiftliğin haricindeki âlemle doğrudan doğruya hiçbir temasları yoktu; fakat ortalıkta dolaşan bir rivayete göre, Napoleon, Foxwood çiftliği sahibi Mister Pilkington veyahut Pinchfield sahibi Mister Frederick ile bir ticaret anlaşmasına girişecek, maamafih bu anlaşma hiçbir zaman ikisiyle aynı zamanda olmıyacaktı.

İşte bu zamanlarda domuzlar birdenbire çiftlik evine taşınıp yerleştiler. Gene hayvanlar, eski günlerde bunun aleyhine bir karar alınmış olduğunu hatırlar gibi oldular, fakat Squealer tekrar böyle bir karar olmadığına hayvanları ikna etti. Squealer, çiftliğin dimağı olan domuzların çalışabilecek sakin bir yere mutlak surette ihtiyaçları olduğunu söylüyordu. Hem de, bir liderin (artık Napoleon'dan hep lider diye bahsolunuyordu)

bir domuz ahırında değil, bir evde oturması mevkiinin icabettirdiği bir şeydi. Bununla beraber, domuzların sadece yemeklerini mutfakta yiyip, salonda oturmakla iktifa etmeyip de, yataklarda da yattıkları işitilince bu haber hayvanlar arasında huzursuzluğu mucip oldu. Boxer bermûtat "Napoleon her zaman haklıdır" diyip geçtiyse de, Clover yatak aleyhine katî bir kanun olduğunu hatırlıyarak, bu meseleyi halledebilmek için, ambarın nihayetindeki yazılı yedi emri görmeye gitti. Tek tek harflerden başka bir şey okuyamıyacağı için Muriel'i çağırdı.

"Bana dördüncü emri oku, Muriel, bu emir hiçbir zaman yataklarda yatılmıyacak gibi bir şey değil miydi?" diye sordu.

Muriel bir hayli müşkülâtla emri okuduktan sonra, "hiçbir hayvan çarşaflı yatakta yatmıyacak" diye yazılı olduğunu nihayet bildirdi.

Garibi şu ki Clover dördüncü emirde çarşaflara dair bir kayıt olduğunu hatırlamıyordu, fakat mademki duvardaki yazıda öyle idi, o halde öyle olması lâzım geliyordu. Bu aralık yanında iki üç köpekle oradan tesadüfen geçmekte olan Squealer bütün meseleyi lâzım gelen zaviyeden izah etti.

"Biz domuzların çiflik evinde yataklarda yattığımızı demek duydunuz yoldaşlar?" dedi. "Niçin olmasın? Yatak aleyhine hiçbir zaman bir yasak olabileceğine tabiî inanmadınız. Yatak, içinde uyunan bir yer demektir. Ahırdaki saman yığını da hakikat halde bir yataktır. Yasak, in-

sanların icadı olan çarşaflar aleyhinedir. Biz, çiflik evindeki yatakların çarşaflarını kaldırdık, battaniyelerin arasında yatıyoruz. Çok rahat yataklar! Fakat bugünlerde kafamızı yoran bu kadar işten sonra muhtaç olduğumuz rahattan fazla bir şey değil. Siz bizden bu rahatı esirgemezsiniz değil mi yoldaşlar? Vazifemizi yapabilmek için fazla yorgun olmamamız lâzım geldiğini siz de kabul edersiniz, değil mi? Herhalde hiçbiriniz Jones'in geri geldiğini istemezsiniz değil mi?"

Hayvanlar bu noktada hemen teminat verdiler ve bundan sonra domuzların çiflik evindeki yataklarda yatmalarından hiç bahsedilmedi. Hattâ birkaç gün sonra domuzların sabahları öteki hayvanlardan bir saat sonra kalkacakları ilân edildiği zaman da hiçbir ses çıkmadı.

Sonbahar geldiği zaman hayvanlar yorgun fakat mesut idiler. Hayli güç bir yıl geçirmişler, buğday ile otun ihracı kışlık gıdalarının bol olmıyacağını gösteriyor, fakat yeldeğirmeni bunların hepsini telâfi ediyordu. Hemen hemen yarısı bitmişti. Hasattan sonra havalar kuru gitmiş, hayvanlar da duvarları birkaç karış yükseltmeyi, öteye beriye taş taşımak zahmetine değer bir şey telâkki etmişlerdi. Boxer, harman devri ay ışığında bir iki saat çıkıp kendi hesabına bile çalışıyordu. Boş zamanlarında hayvanlar bu yarısı bitmiş değirmenin etrafında dolanıyor, duvarların dikliğini ve salâbetini hayran hayran seyrediyor, bu kadar göz alan bir şeyin kendi taraflarından yapılmış olmasına kendileri de şaşıyorlar-

dı. Yalnız Benjamin, her zamanki esrarlı "eşeklerin ömrü uzundur" cümlesini tekrar ederken yeldeğirmeni karşısındaki heyecana kendini kaptırmıyordu.

İkinci teşrinde cenup ve garp rüzgârları azgın azgın esiyordu. Islaklık çimento hazırlamaya mâni olduğu için inşaat durmuştu. Nihayet, fırtınanın çok kuvvetli olduğu bir gece, binanın temelleri sarsıldı ve ambarın üstündeki kiremitlerin bir kısmı uçtu. Tavuklar dehşet içinde uyandılar, uzaktan bir tüfek sesi rüyalarına girdiğine zâhip olarak feryada başladılar. Sabahleyin hayvanlar ahırlarından çıkınca bayrak direğinin devrilmiş ve yemişlik dibindeki çınarın bir turp gibi kökünden sökülmüş olduğunu gördüler. Hayvanlar bunu gördükten sonra her birinin gırtlağından bir yeis feryadı koptu. Gözlerine müthiş bir manzara ilişti, yeldeğirmeni harap olmuştu.

Hep beraber oraya koşuştular, nadiren yürüyen Napoleon en önde seğirtiyordu. Evet, bütün zahmetlerinin mahsulü olan bina yerle bir, o kadar meşakkatle taşıdıkları taşlar darmadağınık olmuştu. Bir kelime söylemeye kadir olmadan, yeis içinde taş yığınına bakıyorlardı. Napoleon, ses çıkarmadan dolaşıyor, arada bir yeri kokluyordu. Kuyruğu dimdik olmuş, yandan yana çarpıyor, bu hareketi zihninin çok şiddetle işlediğini gösteriyordu. Birdenbire bir karara varmış gibi durdu ve sakin bir sesle:

"Yoldaşlar, bundan kimin mesul olduğunu biliyor musunuz?" dedi. "Bunu Snowball yap-

mıştır, Snowball! Kepazece sürülmesinin gayziyle intikam almak için plânlarımızı baltalamış, bu vatan haini gecenin karanlığından istifade ederek bizim bir senelik emeğimizi mahvetmiştir. Yoldaşlar! Burada Snowball'i idama mahkûm ediyorum, onu adalete teslim edenlere "ikinci sınıf hayvan kahraman" nişanı ile, yarım ölçü elma verilecek. Sağ getirenlere tam ölçü!"

Böyle bir harekette Snowball'in bir mücrim olabileceğine aşırı surette şaştılar. Bir isyan feryadı ağızlarından fırlamış, aynı zamanda her hayvan şayet Snowball bir daha gelirse nasıl yakalıyabileceğini düşünüyordu. Hemen o an tepecikte bir domuz izi keşfediliverdi. Birkaç metre uzandıktan sonra çitin kenarında kayboluyordu. Napoleon izleri koklıyarak Snowball'in olduğunu bildirdi. Onun fikrince Snowball'in Foxwood çifliği tarafından gelmiş olması ihtimali vardı.

Bu izlerin muayenesinden sonra Napoleon:

"Artık bu iş geri bırakılamaz", dedi. "Bu sabahtan itibaren yeldeğirmeninin tekrar inşasına başlıyoruz, kış, yağmur, güneş ne olursa olsun durmadan yapıyoruz. O sefil vatan hainine eserimizin bu kadar kolaylıkla bozulamıyacağını anlatacağız. Unutmayın yoldaşlar! Plânlarımızda hiçbir değişme yoktur, günü gününe yapılacaktır. Haydi yoldaşlar, ileri! Yaşasın yeldeğirmeni! Yaşasın Hayvan çifliği!"

Zehir gibi soğuk bir kıştı. Fırtınalı havayı sulusepken ve kar takibetti, ondan sonra şubata

kadar kırılmıyan bir don oldu. Hayvanlar, ellerinden geldiği kadar yeldeğirmeninin inşasına devam ediyor, haricin gözleri üzerlerinde olduğunu ve hasut insanların, eğer değirmen zamanında bitmezse nasıl bir zafer sevinci duyacaklarını akıllarından çıkarmıyorlardı.

İnsanlar, sırf hasetlerinden, değirmeni Snowball'in yıkmış olduğuna inanmaz gibi görünüyor, ve duvarların çok ince olmasından çöktüğünü iddia ediyorlardı. Hayvanlar buna inanmıyorlardı. Buna rağmen, eskiden bir buçuk kadem derinliğinde yapılmış olan duvarı şimdi üç kadem derinliğinde yapmaya karar vermiş, bu da daha fazla taş toplamak mecburiyetini doğurmuştu. Uzun zaman taş ocağı kar altında olduğu için bir şey yapılamazdı. Onu kuru bir don takibettiği zaman biraz ilerleme kaydedildi, fakat çok meşakkatli bir işti ve hayvanlar eskisi kadar ümitli değillerdi. Daima üşüyorlardı, daima açtılar. Yalnız Boxer ile Clover hiç fütur getirmiyorlardı. Squealer, hizmetin verdiği zevk, emeğin vakarı hakkında parlak nutuklar irad ediyor, fakat hayvanlar daha çok Boxer'in kuvvetinden ve hiçbir zaman durmıyan "daha fazla çalışacağım" sözlerinden ilham alıyorlardı.

İkinci kânunda yiyecek azaldı. Buğday tayını sıkı bir surette kısıldı, bunu kapatmak için fazla patates verileceği ilân edildi. Fakat patates mahsulü iyi muhafaza edilmemiş olduğu için donmuştu. Patatesler cıvık, soluk, ancak birkaç tanesi yenilebilecek halde idi. Bir zaman hayvanlar gün-

lerce saman çöpüne ve pancara kaldılar. Açlık ile karşı karşıya gelmişlerdi.

Bu hakikati hariçten gizlemek hayati bir zaruretti. Yeldeğirmeninin çökmesinden cesaret alan insanlar, Hayvan çiftliği hakkında yeni yeni yalanlar düzüyorlardı. Bir kere daha hayvanların açlık ve hastalıktan ölmekte oldukları, aralarında mütemadiyen vuruştukları, yem çalma ve yavru öldürme alıp yürüdüğünü etrafa yayıyorlardı. Napoleon, yiyecek vaziyetinin hakikatı meydana çıkarsa çok kötü neticeler vereceğini pekâlâ bildiği için Whymper'i bambaşka tesir yapacak havadisler yaymak üzere kullanmağa karar verdi. O zamana kadar hayvanlar, Whymper'in haftalık ziyaretlerinde onunla ya çok az, yahut da hiç temas etmemişlerdi. Şimdi birkaç tanesi bilhassa koyunlar arasından seçilen hayvanlara, Whymper'in işitebileceği yerlerde yiyecek tayınının arttırılmış olduğunu söylemek için talimat verildi. Buna ilâve olarak, Napoleon depodaki boş sandıkların altını kumla doldurup en üstünü elde kalan buğday ve yiyecekle örtmelerini emretti. Bir bahane bulunarak, Whymper'i ambarlardan geçirtip bunları görmesine fırsat verdiler. Whymper aldandı ve hariçte, Hayvan çiftliğinin gıda noksanı olmadığını yaymakta devam etti.

Maamafih ikinci kânunun sonlarında bir yerden buğday tedarik etmek ihtiyacı aşikârdı. Bugünlerde Napoleon nadiren hariçte görünüyor, bütün zamanını, her kapısını korkunç köpekler

bekliyen çiflikte geçiriyordu. Dışarı çıkarsa daima resmî bir şekilde oluyor, etrafında giden altı köpek yaklaşana hırlıyorlardı. Çok vakit pazar sabahları da görünmüyor, fakat emirlerini başka bir domuz, tercihan Squealer tebliğ ediyordu.

Bir pazar sabahı, yumurtlamaya gelen tavuklara Squealer yumurtalarını teslim etmelerini emretti. Napoleon, haftada dört yüz yumurta satmak için Whymper vasıtasiyle bir konturat akdetmişti. Bunların getireceği para ile yaza kadar çifliği ayakta tutacak kadar buğday ve yiyecek tedariki mümkün olacak ve vaziyet biraz kolaylaşacaktı.

Tavuklar bunu işitince müthiş bir çığlık kopardılar. Gerçi daha evvel böyle bir fedakârlığa lüzum hâsıl olması ihtimalinden bahsedilmiş ise de, onlar bunun hiçbir vakit vâkı olacağına inanmamışlardı. Tam ilkbahar kuluçkalığına hazırlanırken yumurtalarının altlarından alınmasını bir kıtal telâkki ettiklerini söyliyerek protesto ettiler. Jones'in çiflikten kovulduğundan beri, ilk isyana benziyen hareket bu olmuştu. Üç genç Minorka tavuğu ile birleşerek bütün tavuklar Napoleon'a karşı vaziyet aldılar. Kirişlere yumurtluyor, yumurtalar yere yuvarlanıp parçalanıyordu. Napoleon derhal merhametsizce harekete geçti, tavukların yemini kestirdi. Herhangi tavuğa bir tek yem verecek hayvanın idam edileceğini ilân etti. Köpekler bu emirlerin icrasına memur edildiler. Beş gün kararlarında ısrardan sonra beşinci gün tavuklar eski folluklarına döndüler. Bu müddet

zarfında dokuz tavuk öldü ve cesetleri yemişliğe gömülerek coccidiosisden öldükleri söylendi. Whymper bundan hiç haberdar olmadı, her hafta bakkalın arabası çifliğe geliyor, yumurtaları teslim alıyordu.

Bütün bu müddet zarfında Snowball hiç görünmedi. Komşu çifliklerden Foxwood veya Pinchfield'de saklandığı rivayet ediliyordu. Napoleon bu aralık diğer çiflik sahipleriyle eskisine nispeten biraz daha iyi münasebette idi. Avluda, on yıl evvel bir gürgenlik kesildiği zamandan kalma kalaslar vardı. Çok muntazam yapılmışlardı ve Whymper, Napoleon'a bunları satmayı tavsiye etmişti. Mister Frederick de, Pilkington da bunları almak istiyorlardı. Napoleon hangisine vereceği hakkında henüz bir karara varmamıştı. Napoleon, Mister Frederick ile anlaşmaya karar verdiği zaman Snowball'in Foxwood'da, Mister Pilkington'a satmaya karar verdiği zaman da Pinchfield'de saklandığı şayiası çıkıyordu.

İlkbaharda birdenbire korkunç bir şey keşfedildi. Snowball'in sık sık gece vakti çifliğe geldiği söyleniyordu. Bu, hayvanları ahırlarında uyutmıyacak kadar aralarında huzursuzluk yaratmıştı. Her gece karanlık basınca geliyor, bir sürü fesat karıştırıyor, deniyordu. Buğday çalıyor, süt kovalarını deviriyor, yumurtaları kırıyor, tohumlukları çiğniyor, yemiş ağaçlarını kemiriyordu. Artık ne kötülük olsa Snowball'in üstüne atmak âdet olmuştu. Meselâ bir cam kırılsa.

lâğım tıkansa, mutlak birisi Snowball'in gece gelip bunları yaptığını söylüyor, erzak ambarının anahtarı kaybolsa Snowball'in gece gelip anahtarı kuyuya atmış olduğuna herkes inanıyordu. İşin garip tarafı, kayıp anahtar bir un çuvalının altında bulunduktan sonra dahi aynı kanaatin devam etmesiydi. İnekler, gece uyurken Snowball'in gece gelip sütlerini sağdığını bir ağızdan iddia ediyorlardı. O kış bir hayli sıkıntı vermiş olan farelerin Snowball ile ittifak etmiş oldukları söyleniyordu.

Napoleon, Snowball meselesinin esaslı bir tetkikten geçirilmesini emretti. Köpekleri etrafında, öteki hayvanlar hürmetkâr bir tavırla biraz arkada, kendisi çifliği dikkatle teftiş ediyordu. Her adımda duruyor, yeri kokluyor, Snowball'in izlerini kokusundan bileceğini söylüyordu. Her köşede, ambarda, kümeslerde, sebze bahçesinde Snowball'in izlerini, kokusunu seziyordu.

Burnunu yere yapıştırarak birkaç derin nefes aldıktan sonra müthiş bir sesle: Snowball buradan geçmiş, açıktan açığa kokusunu alıyorum, diye bağırıyordu. Snowball kelimesi telâffuz edilir edilmez köpekler tüyleri ürpertecek bir hırlama ile dişlerini gösteriyorlardı.

Hayvanları artık tamamen korku almıştı. Snowball onlara her nevi tehlike ile kendilerini tehdideden, havayı istilâ eden göze görünmez bir kudret gibi geliyordu. Squealer bir akşam hepsini bir araya topladı; yüzü dehşet içinde,

bazı ciddî haberler vereceğini sinirli sinirli sıçrayarak söyledi.

"Yoldaşlar", dedi. "Çok müthiş bir şey keşfedilmiştir. Snowball kendini Pinchfield çifliği sahibi Frederick'e satmış, onunla birlikte çifliğimizi elimizden almak için komplo kuruyorlarmış. Bu hücuma Snowball rehberlik edecekmiş. Fakat bundan daha kötüsü de var. Biz onun isyanını sadece gururuna ve ihtirasına atfediyorduk. Hakiki sebebi ne imiş biliyor musunuz? Meğer işin başından beri Jones ile birlikmiş ve Jones'in daima ajanlığını yapmış. Bütün bunlar kendisinin bıraktığı ve bizim henüz keşfetmiş olduğumuz vesikalarla sabit olmuştur. Benim fikrimce bu birçok şeyleri izah ediyor, yoldaşlar. Biz onun İnek-ahırı harbinde - çok şükür muvaffak olamadı - bizim mağlûbiyetimiz ve mahvımız için çalıştığını gözlerimizle görmedik mi?"

Hayvanlar bunu işitir işitmez afalladılar. Bu Snowball'in değirmen suikasdini de geçen bir hıyanetti. Bunu birkaç dakika kafaları almadı. Snowball'in İnek-ahırı harbinde, en önde hücuma geçtiğini, her dönemeçte onun durup kendilerine cesaret verdiğini, Jones'in tüfeğinden çıkan kurşun sırtını deldiği vakit bile bir an geri dönmediğini hatırlar gibi oldular veyahut öyle sandılar. Evvelâ bütün bu hareketlerin Jones ile beraber olabileceğini nasıl izah ettiğini anlamıyorlardı. Hattâ nadiren sual soran Boxer bile şaşmış kalmıştı. Boxer yere çöktü, ayaklarını altına aldı, gözlerini kapadı, fikirlerine şekil vermeye çalıştı.

"İnanamam", diyordu. Snowball İnek-ahırı muharebesinde cesaretle dövüştü. Gözümle gördüm, biz hemen harbden sonra ona "birinci sınıf hayvan kahraman" nişanını vermedik miydi?

Squealer, "o bizim hatamız oldu. Biz şimdi yeni bulduğumuz gizli vesikalardan görüyoruz ki onların hepsi bizi ölüme sürüklemek için yapılmıştı." dedi.

Boxer, "Fakat yaralanmıştı. Hepimiz kanlarının aktığını gözlerimizle gördük".

Squealer "O plânlarının bir parçasıydı", diye haykırdı. Okumak bilmiş olsaydınız, bunu size onun kendi el yazısiyle ispat ederdim. Snowball'in plânı, kritik bir anda kaçma işareti verip meydanı düşmana bırakmıştı. Az daha muvaffak olacaktı da. Hattâ kahraman liderimiz Napoleon yoldaş olmasa muvaffak olacaktı, diyebilirim. Jones ile adamları avluya girdikleri zaman, Snowball'in birçok hayvanlarla beraber kaçtığını hatırlamıyor musunuz? Hemen hemen ortalıkta bir panik hâsıl olacakmış gibi göründüğü bir anda, Napoleon yoldaşın, kahrolsun insaniyet diye haykırarak Jones'in bacağını nasıl ısırdığını hatırlamıyor musunuz?" diyerek Squealer sağa sola sıçrıyordu.

Şimdi, Squealer bütün o sahneyi resmini yapar gibi tarif ettikten sonra hayvanlar da hatırladıklarını sandılar. Herhalde kritik bir anda Snowball arkasını düşmana çevirmiş kaçmıştı. Fakat Boxer hâlâ müteredditidi. Nihayet dedi ki:

"Snowball'in başlangıçta bir vatan haini olduğuna inanamam. Ondan sonra olanları bilemem. Fakat İnek-ahırı muharebesinde sadık bir yoldaş olduğuna eminim".

Squealer gayet ağır ve katî bir sesle: "Liderimiz Napoleon yoldaş katî, evet katî surette Snowball'in iptidadan beri, hattâ isyan aklımıza gelmeden evvel Jones'in ajanı olduğunu söylüyor." dedi.

Boxer "Öyle ise iş değişir", dedi. Eğer Napoleon yoldaş öyle diyorsa doğru olması lâzımdır".

Squealer'in gözlerinde hain bir ışıltı ile Boxer'e bakarak, "işte doğru bir zihniyet", dedi ve biraz durarak müessir bir tavırla ilâve etti: "Çiflikteki her hayvanın gözünü açık tutmasını ihtar ediyorum. Çünkü aramızdaki bazı hayvanların Snowball'in ajanları olduğuna bizi inandıracak sebepler var".

Dört gün sonra Napoleon akşama doğru bütün hayvanların avluda toplanmalarını emretti. Herkes geldikten sonra Napoleon, göğsünde kendi kendisine verdiği birinci ve ikinci sınıf hayvan kahraman nişanları, arkasında hayvanların hepsini ürküten dokuz kocaman köpekleri sıçrıyarak ve hırlıyarak göründü. Hayvanlar, daha evvelden olacağı sezmiş gibi sessizce oldukları yere sinmişlerdi.

Napoleon durdu, topluluğu sert bir bakışla gözden geçirdikten sonra gayet tiz bir ses çıkardı.

Köpekler derhal, dehşetten ve acıdan feryadeden dört domuzu kulaklarından yakalıyarak Napoleon'un ayaklarının altına sürüklediler. Domuzların kulaklarından kanlar akıyordu, ve kanı tadan köpekler birkaç dakika kendilerinden geçmiş bir hale gelmişlerdi. Aralarından üçünün Boxer'e de hücumu hepsini şaşırttı. Boxer köpeklerin geldiklerini görünce kocaman bacağını kaldırdı, bir tanesini sıçrarken yakalıyarak yere mıhladı. Köpek merhamet dileniyor ve öteki iki köpek de kuyrukları bacaklarının arasına sıkışmış kaçıyorlardı. Boxer'in gözleri Napoleon'da, köpeği ezmek veya salıvermek için ondan işaret bekliyordu. Napoleon'un yüzü altüst oldu, köpeği bırakmasını şiddetli bir sesle emretti ve Boxer ayağını kaldırınca yaralı köpek uluyarak sıvıştı gitti.

Gürültü derhal kesilmişti. Dört domuzun yüzlerinin çizgisinde kabahat okunuyor ve titriyerek bekliyorlardı. Napoleon, derhal kabahatlerini itiraf etmelerini emretti. Bu dört domuz, pazar içtimaları kaldırıldığı zaman protesto etmişlerdi. Dördü de daha fazla ısrara hacet bırakmadan, Snowball'in tardından sonra onunla gizli muhabere ettiklerini, yeldeğirmeninin tahribinde onunla işbirliği yapmış olduklarını, ve Hayvan çifliğini Mister Frederick'e teslim için bir anlaşma yapmış olduklarını itiraf ettiler. Snowball'in vaktiyle, geçmiş yıllarda Jones'in gizli ajanı olduğunu kendilerine söylemiş bulunduğunu da ilâve ettiler. İtirafları biter bitmez köpekler derhal gırtlaklarını kopardı attı ve Napoleon,

müthiş bir sesle öteki hayvanların arasında itiraf edecek bir şeyleri olanlar var mıdır, diye sordu.

Vaktiyle yumurta meselesinde isyana teşebbüs edenlerin başında bulunmuş olan üç tavuk ilerliyerek, Snowball'in rüyalarına girdiğini, Napoleon'un emirlerine karşı gelmeye kendilerini teşvik ettiğini itiraf ettiler. Bundan sonra bir koyun, Snowball'in teşvikiyle, su içilen havuza işediğini, diğer iki koyun da, Napoleon'un sadık bendesi olan ihtiyar bir koçu, yanan bir ateş etrafında kovaladıklarını ve koçun öksürerek, dumandan boğularak ölümüne sebebiyet verdiklerini itiraf ettiler. Hepsi o anda öldürüldü. İşte böylece itiraflar ve idamlar Napoleon'un ayakları altına bir ceset yığını toplanıncıya kadar, Jones'in tardından beri vâkı olmıyan ağır bir kan kokusu içinde devam etti.

Bütün bunlar bittikten sonra, domuzlar ve köpekler müstesna, bütün hayvanlar tek bir vücut gibi çekildiler. Korkmuşlardı ve ıstırap içindeydiler. Snowball ile işbirliği yapan hayvanların hiyaneti mi, yoksa uğradıkları cezanın dehşeti mi daha korkunç olduğunu kestiremiyorlardı. Gerçi geçmiş günlerde aynı dehşette kanlı sahneler olmamış değildi, fakat şimdi bu sahnelerin kendi aralarında geçmesi onlara daha fena gelmişti. Jones'in çiflikten ayrıldığı günden beri, hiçbir hayvan diğer hayvanı öldürmüş değildi.

Bir sıçanın bile katli vâkı olmamıştı. Hepsi birden, yarım kalmış yeldeğirmeninin bulunduğu tepeye çıkarak, beraber ısınmak istiyormuş gi-

bi yere yatarak birbirlerine sokuldular. Clover, Muriel, Benjamin, inekler, koyunlar, kaz ve tavuk sürüleri, (Napoleon'un içtima emri gelince sıvışan kedi müstesna) hepsi yatmışlardı. Bir zaman hiçbiri bir şey söylemedi. Bunların arasında tek ayakta duran Boxer'di. İleri geri hareket ediyor, uzun siyah kuyruğunu yanlarına çarparak, arada bir de hayret ifade eden bir kişneme salıveriyordu. Nihayet dedi ki:

"Bir türlü anlıyamıyorum. Bizim çiflikte böyle şeyler olabileceğine akıl erdiremiyorum. Bu, mutlak bizim kendi hatamızdan doğmuş olacak. Bunun tek çaresi, bence daha fazla çalışmaktır. Bundan sonra sabahları bir saat daha erken kalkacağım."

Hemen ağır tırısla taş ocağına gitti. Orada iki yığın taş topladıktan sonra gece yatmadan evvel onları yeldeğirmenine sürükledi.

Öteki hayvanlar, Clover'in etrafına sokulmuş ve susmuşlardı. Bulundukları küçük tepe geniş surette etrafa hâkimdi. Hayvan çiftliğinin hemen hepsi, yola uzanan uzun mera, otluklar, baltalıklar, su içilen havuz, yeşil ve taze buğday tarlaları, çiflik binalarının kırmızı damları, tüten bacalarının dumanları hepsi gözlerinin önünde idi. Parlak bir bahar akşamıydı. Çimenler ve çitlerin üstü alçalan güneşin ışığiyle pırıl pırıl yanıyordu. Hiçbir zaman bu çiflik, her karışına sahip olduklarını hatırladıkları çiflik, hayvanlara bu kadar cazip görünmemişti. Sırttan aşağı bakan Clover'in

gözleri yaşardı. Eğer düşündüklerini ifadeye kadir olsaydı, yıllarca evvel, insan cinsini ortadan kaldırmak için çalışmaya başladıkları zaman gayelerinin bugünkü vaziyet olmadığını söyliyecekti. İhtiyar Major onları isyana teşvik ettiği zaman bir tethiş ve kıtali beklememişlerdi. Eğer kendi zihninde istikbali düşündüyse, onu kamçıdan, açlıktan kurtulmuş bir hayvan cemiyeti, hepsi birbirine müsavi, hepsi kudreti derecesinde çalışan, kendisinin Major'un nutkunu dinlerken ördek yavrularını ön ayaklariyle koruduğu gibi, kavinin zayıfı himaye ettiği bir cemiyet diye tahayyül etmişti. Onun yerine kimsenin fikrini söylemeye cesaret edemediği, hırlıyan korkunç köpeklerin etrafta dolaştığı, ve yoldaşların insanı şaşırtan cürümler itiraf ettikten sonra parçalandıkları bir devre düşmüşlerdi. Bunun sebebini kestiremiyordu. Kafasından ne isyan, ne de itaatsizlik fikri geçiyordu. Bugünkü haliyle bile vaziyetlerinin Jones'in günlerine müreccah olduğuna, her şeyden evvel insan cinsinin geri dönmesine mâni olmak lüzumuna kaniydi. Ne olursa olsun Clover sadık kalacak, çok çalışacak, verilen emirleri yerine getirecek ve Napoleon'un reisliğini kabul edecekti. Fakat ne de olsa hayvanlar böyle bir günü beklememişler ve böyle bir gün için o kadar meşakkatle çalışmamışlardı. Jones'in tüfeğinden atılan kurşunlara böyle bir gün için göğüs germemişler, hava değirmenini bunun için yapmamışlardı. Clover'in düşünceleri bu idi, fakat bunları ifadeye kadir değildi.

Nihayet, ifadeden âciz olduğu sözlerin yerini alsın diye "İngiltere hayvanları" marşını söylemeye başladı. Etrafındaki hayvanlar da, onunla beraber, ahenkli, ağır ve matemli bir sesle hiçbir zaman söyliyemedikleri bir eda ile üç defa tekrar ettiler.

Marşın üçüncü söylenmesi biter bitmez, Squealer yanında iki köpekle, gayet mühim bir tebliğ yapacağını hissettiren bir tavırla yanlarına yaklaştı. Napoleon'un hususi bir iradesiyle "İngiltere hayvanları" marşının yasak edilmiş olduğunu tebliğ etti. Bundan sonra bu marşı söylemek yasak edilmişti.

Hayvanlar şaşırmışlardı. Muriel, "niçin?" diye sordu.

Squealer sert bir tavırla:

"Artık ona ihtiyaç kalmadı, yoldaş" dedi. "İngiltere hayvanları" ihtilâl marşı idi. Fakat şimdi ihtilâl artık sona ermiştir. Bugün, hainlerin idamı ihtilâlin son perdesi idi. İç ve dış düşmanlar yenilmiştir. Biz "İngiltere hayvanları" marşında, daha iyi bir cemiyetin hasretini ifade ediyorduk. Bugün o cemiyet teessüs etmiş bulunuyor. Artık öyle bir marşa lüzum kalmadığı aşikâr."

Bütün korkularına rağmen hayvanların bazısının protesto etmeleri muhtemeldi, fakat koyunlar her zamanki "dört ayak iyi, iki ayak fena" melemesini tutturdular ve birkaç dakika devamdan sonra münakaşa sona erdi.

Böylece, "İngiltere hayvanları" marşı bir daha işitilmedi. Onun yerini şair Minimus'un hazırladığı bir marş aldı.

"Hayvan çiftliği, Hayvan çiftliği,
Benden sana, asla zarar gelmez."

Her pazar sabahı bayrağı çekerken bu marş söyleniyordu. Fakat her nasılsa, hayvanlara göre bunun ne bestesi, ne güftesi "İngiltere hayvanları" marşının yerini tutamıyordu.

İdamların uyandırdığı dehşet birkaç gün sonra sükûn bulunca, hayvanlar, altıncı umdenin "hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldüremez" şeklinde olduğunu hatırladılar veyahut hatırladıklarını sandılar. Gerçi bunu hiçbiri köpek ve domuzun yanında ağza almamakla beraber, gene de umdeye aykırı bir hareket yapıldığı hissi gelmişti. Clover, bu umdeyi Benjamin'e okutmak istedi, o bu işlere karışmak istemediğini söyleyince Muriel'i çağırdı ve ona okuttu. "Hiçbir hayvan diğer bir hayvanı **bir sebep olmadan** öldüremez" yazılı idi. **Sebep olmadan** kelimelerinden başka umde tam hatırladıkları gibi idi, demek bu iki kelime hâfızalarından silinmişti; herhalde Snowball ile işbirliği yapanlar ölümü hakketmişlerdi.

O yıl boyunca hayvanlar geçen yıla nispeten daha çok çalıştılar. Duvarları eskisinin iki misli kalın yapmak ve değirmeni istenilen tarihte bitirmek ve bunları yaparken aynı zamanda çiftliğin günlük işlerini görmek hakikat azîm bir emeği

icabettiriyordu. Hayvanlara, zaman zaman Jones'in günlerinden fazla çalıştıkları ve daha az yiyecek aldıkları hissi geliyordu. Pazar sabahları Squealer, pençesinde bir kâğıt, hayvanların arasına giriyor, birtakım rakamlar okuyarak bunlarla her sınıf gıdanın, yerine göre, yüzde iki yüz, yüzde üç yüz, veyahut yüzde beş yüz arttığını ispat ediyordu. Hayvanlar Squealer'in sözlerine inanmamak için hiçbir sebep görmüyorlardı, çünkü isyandan evvelki şartları pek de vuzuhla hatırlamıyorlardı. Maamafih, daha az rakama daha fazla yiyeceği tercih edeceklerini hissettikleri günler de oluyordu.

Şimdi bütün emirler ya Squealer veyahut da domuzlardan biri tarafından tebliğ ediliyordu. Napoleon, iki hafta evvelki kadar meydana sık çıkmıyordu. Çıktığı zaman da sade köpeklerden müteşekkil maiyetiyle değil bir de önde borucu vazifesi gören bir horoz bulunuyor, Napoleon söze başlamadan kukurikoko, diye yüksek sesle ötüyordu. Çiftlik evinde dahi, Napoleon'un herkesten ayrı kendi başına bir daire işgal ettiği rivayet ediliyordu. Yemeklerini yalnız yiyor, iki köpek hizmet ediyor, ve vaktiyle salonda camlı dolapta duran Crown Dery takımlarını kullanıyordu. Bundan başka da Napoleon'un doğum gününde, diğer iki yıldönümünde olduğu gibi tüfek atılıyordu.

Napoleon'dan artık sadece Napoleon diye de bahsedilmiyordu. "Liderimiz Napoleon yoldaş" gibi resmî bir tâbir kullanılıyordu. Domuzlar ona "hayvanlar babası", "koyunlar hâmisi", "ör-

dek yavrularının dostu", "insanların dehşeti" gibi lâkaplar takmışlardı. Squealer nutuklarında Napoleon'un akıl ve hikmetinden, iyi kalbliliğinden, her yerdeki hayvanlara karşı içinde beslediği derin muhabbetten, bilhassa diğer çifliklerde cehalet ve esaret içinde yaşıyan bedbaht hayvanlara karşı duyduğu muhabbetten bahsederken gözlerinden yaşlar akıyordu. Her muvaffakıyet ve tesadüf eseri olan iyi şeyi Napoleon'a atfetmek âdet hükmüne geçmişti. Çok zaman bir tavuğun diğer bir tavuğa "liderimiz Napoleon yoldaş sayesinde altı günde beş yumurta yumurtladım" dediği veyahut iki inek havuzdan su içerken "liderimiz Napoleon yoldaşın sayesinde bu suyun tadı ne kadar tatlılaşmış" diye bağırdıkları işitiliyordu. Umumun hissini, Minimus tarafından inşadedilen ve "Napoleon yoldaş" adını taşıyan bir şiir şöyle ifade ediyordu:

Dostusun babasızların!
Kaynağısın sevinçlerin!
Hâkimisin yalakların!
Gökteki güneşe benziyen
Sakin ve âmir gözüne baktıkça,
Ruhum nasıl ateş alıyor
Ey Napoleon yoldaş.

Mahlûklarına dileklerini
Bahşeden sensin;
Günde iki nöbet dolar,
Bütün boş kursaklar,
Temizdir üstünde keyfedilen samanlar,

Büyük küçük bütün hayvanlar,
Rahat uyur ahırlarında,
Sen gözetirsin topunu,
Ey Napoleon yoldaş.

Memede bir domuzum olsaydı eğer,
Bir bira şişesi, bir oklava
Boyu kadar yükselmeden evvel,
İlk işim ona öğretmek olurdu,
Sana sadık, sana bağlı kalmayı.
Ağzından çıkan ilk domuz sesi,
Olurdu mutlak:
"Napoleon yoldaş!"

Bu şiiri çok beğenen Napoleon büyük ambarın duvarındaki yedi emrin sonuna yazdırdı. Üstünde Squealer tarafından beyaz boya ile yapılan bir de Napoleon'un profili resmedilmişti.

Napoleon, Whymper vasıtasiyle Frederick ve Pilkington'la birtakım karışık müzakerelere girişmişti. Kereste yığını hâlâ satılmamıştı. Bu ikisi arasında, Frederick keresteyi elde etmeyi daha fazla istiyor fakat bir türlü mâkul bir fiyat vermiyordu. Bu esnada Frederick ve adamlarının şiddetle kıskandıkları yeldeğirmenini yıkmak ve çiftliğe hücum etmek kasdiyle hazırlık yaptıkları şayiaları da tekrar ortalıkta dolaşıyordu. Snowball'in Pinchfield çiftliğinde gizlendiği de söyleniyordu. Yaz ortasında, üç tavuğun, Snowball'in ilhamiyle bir isyan çıkartıp Napoleon'u öldürmek için bir komplo kurduklarını itiraf etmiş oldukları

işitilince hayvanlar telâşa düştüler. Tavuklar derhal idam edilmişler, Napoleon'un muhafazası için yeni tedbirler alınmıştı. Her gece dört köpek yatağının dört başında nöbet bekliyor, Pinkeye adlı bir genç domuz da, her yediği şeyi, zehirlenmesin diye, daha evvel tadıyordu.

Bunlar cereyan ederken Napoleon'un keresteyi Pilkington'a sattığı duyuldu. Bundan başka da hayvan çifliğiyle Foxwood arasında bazı mahsullerin mübadelesi için bir mukavele yapılacağı da söyleniyordu. Napoleon'la Pilkington arasındaki münasebet hemen hemen dostane bir şekil almıştı. Hayvanlar, insan olduğu için Pilkington'a emniyet etmiyorlar, fakat onu hem korkup, hem de nefret ettikleri Frederick'e tercih ediyorlardı. Yaz ilerleyip de yeldeğirmeni bitmeye yüz tuttuğu günlerde çifliğe haince bir hücum yapılacağı rivayetleri de kuvvetlenmişti. Söylendiğine göre, Frederick yirmi tüfekli adamla gelecek, bir defa çifliğin senetlerini de elde ettikten sonra, hâkimlerle polislere rüşvet yedirdiği için, kendisine hiçbir sual sorulmıyacaktı. Bunun üstüne bir de Pinchfield'den sızan haberlere göre, Frederick'in hayvanlarına yaptığı zulme dair korkunç hikâyeler dolaşıyordu. İhtiyar bir atı öldürünciye kadar dövmüş, ineklerini açlıktan öldürmüş, bir köpeği fırında yakarak öldürmüş, akşamları da horozların ayaklarına traş bıçağı bağlıyarak birbirleriyle dövüştürüp eğleniyormuş. Hayvanlar, kendi cinslerine böyle şeyler yapıldığını işittikçe hiddetten kanları başlarına çıkıyor, bazan da

hep birden Pinchfield çifliğine hücum ederek hayvanları kurtarmak için izin istiyorlardı. Fakat Squealer, böyle ataklıktan sakınmalarını ve Napoleon yoldaşın tedbirlerine emniyet etmelerini tavsiye ediyordu.

Buna rağmen Frederick aleyhine galeyan artıyordu. Bir pazar sabahı Napoleon ambarda göründü, Frederick'e hiçbir zaman kereste satmayı düşünmemiş olduğunu, onun gibi ahlâksızlarla işe girişmeyi şerefine mugayir telâkki ettiğini anlattı. İsyan haberleri yaymak için gönderilen güvercinlere, Foxwood'a konmamaları, ve "insanlara ölüm" yerine "Frederick'e ölüm" vecizesini yaymaları tenbih edilmişti. Yazın sonunda Snowball'in başka bir hiyaneti de açığa vuruldu. Buğday mahsulü otla dolu idi. Snowball'in geceleri gelerek buğdaylara ot karıştırdığı öğrenilmişti. Bu komployа âlet olan bir kaz, Squealer'e cürmünü itiraftan sonra, zehirli yaban yemişi yiyerek intihar etmişti. Şimdi artık hayvanlara, vaktiyle bazılarının bildiği gibi Snowball'in "birinci sınıf hayvan kahraman" nişanını aldığının da aslı esası olmadığı anlatılmıştı. Bu, sadece, İnek-ahırı harbinden biraz sonra, kendisi tarafından uydurulmuş bir efsaneden ibaretti. Nişan almak şöyle dursun, harbde gösterdiği korkaklıktan dolayı tekdir edilmişti. Hayvanların bir kısmı Squealer'in bu haberini hayretle dinlediler. Fakat Squealer hâfızalarının bozuk olduğuna onları çarçabuk ikna etti.

Sonbaharda, muazzam ve yorucu bir gay-

retten sonra, aynı zamanda mahsul de toplanmış olduğu halde, yeldeğirmeni bitirilmişti. Makine henüz konmamış, fakat Whymper, makineler için pazarlığa girişmişti. Tecrübesizliğe, inşa vasıtalarının iptidailiğine, aksi tesadüflere, Snowball'in hiyanetine rağmen yapı denildiği günde ikmal edilmişti. Yorgun fakat içleri iftiharla dolu, hayvanlar bu şaheserlerinin etrafını dolaşıyor ve bitmiş halinde şimdi onu birinci defakinden daha güzel buluyorlardı. Herhalde duvarlar iki misli kalındı. Bunu artık dinamitten başka bir şey yıkamazdı. Hayvanlar ne emekler sarfettiklerini, ne yeis veren vaziyetlere karşı koyduklarını, değirmen dönmeye, dinamosu işlemeye başladığı zaman hayatlarında bunun ne azîm bir fark yaratacağını düşünüyor, bütün yorgunlukları unutuluyor, değirmen binasının etrafında oynıya oynıya dönüyor, zafer naraları atıyorlardı. Napoleon'un kendisi de köpekleri ve horoziyle gelmiş, biten binayı teftiş etmiş, şahsan hayvanları muvaffakıyetlerinden dolayı tebrikten sonra, değirmene "Napoleon değirmeni" adı verileceğini ilân etmişti.

İki gün sonra hayvanlar ambarda bir toplantıya davet edilmişlerdi. Napoleon, kereste yığınını Frederick'e sattığını söyleyince hayvanların hayretten dilleri tutulmuştu. Ertesi gün Frederick'in kamyonları gelip keresteyi taşıyacaklardı. Napoleon, Pilkington ile zâhirî dostluğu esnasında, gizliden gizliye Frederick ile müzakereye girişmişti.

Şimdi artık Foxwood ile bütün münasebet kesilmiş ve Pilkington'a tahkiramiz haberler yağdırılmaya başlanmıştı. Güvercinler, Pinchfield'e gitmekten menedilmiş, "kahrolsun Frederick" vecizesi, "kahrolsun Pilkington" a inkılâbetmişti. Aynı zamanda Napoleon, Hayvan çifliğine yapılacağı rivayet edilen taarruzun tamamen yalan olduğunu söylüyor, ve Frederick'in hayvanlarına reva gördüğü zulüm rivayetlerinin mübalâğa edilmiş olduğuna hayvanları temin ediyordu. Bütün bunlar, Snowball'in ajanları tarafından çıkarılmıştı. Şimdi anlaşıldığına göre Snowball, Pinchfield'de saklanmış değildi. Hakikat halde hiç oraya gitmemişti. Şimdi Foxwood'da lüks bir hayat sürüyordu ve geçen yıllarda da Pilkington'un pansiyoneri olarak yaşamıştı.

Napoleon'un bu kurnazlığı domuzları gaşyetmişti. Pilkington ile dost görünmek sayesinde, Frederick'ten on iki lira fazla koparmışlardı. Squealer'in kanaatine göre Napoleon'un asıl tefevvuku, hiç kimseye, hattâ Frederick'e dahi emniyet etmemesinden ileri geliyordu. Frederick parayı evvelâ bir çek ile vermek istemiş, halbuki, çek denilen şey sırf kâğıt üzerine yazılmış bir tediye va'dinden ibaretti.

Napoleon ondan çok fazla kurnazlık göstermişti. Beşer liralık hakiki banknotlarla, kerestenin teslîminden evvel paranın verilmesini talep etmişti. Frederick şimdi parayı teslim etmiş bulunuyordu; alınan para, sadece yeldeğirmeninin makinesini almaya kifayet edecekti.

Keresteler büyük bir süratle taşınıyordu. Tamamen kalktıktan sonra, hayvanlar ambarda hususi bir toplantı yapmış, Frederick'in banknotlarını gözden geçirmişlerdi. Napoleon iki nişanını da takmış, gaşyolmuş gibi bir tebessümle plâtformun üstündeki saman yığınının üzerine uzanmıştı. Önünde, çifliğin meşhur mutfağından getirilmiş bir tabak içinde paralar duruyordu. Hayvanlar sıra ile önünden geçerek her biri tabağa doyuncıya kadar bakıyorlardı. Boxer, burnunu uzatarak banknotları koklamış, ince beyaz kâğıtlar nefesiyle harekete gelmişti.

Üç gün sonra ortalıkta bir kıyamettir koptu. Whymper, yüzü ölü gibi sapsarı bisikleti ile yoldan süratle geçerek, makineyi avluya fırlattı, kendisi çiflik evine daldı. Bir dakika sonra Napoleon'un dairesinden boğuk boğuk sesler gelmeye başladı. Çifliği yangın gibi haberler sardı. Banknotlar meğer sahte imiş! Frederick keresteleri bedavadan elde etmiş!

Napoleon derhal hayvanları topladı, Frederick'i ölüme mahkûm etti. Ele geçirilince diri diri kazanda kaynatılacak, diyordu. Bundan sonra, en büyük fenalıklara intizar etmelerini hayvanlara ihtar etti. Frederick ve adamları uzun zamandan beri beklenilen taarruzu her an yapabilirdi. Aynı zamanda dört güvercin Pilkington ile tekrar dostane münasebetler tesis için sulh mesajlariyle Foxwood'a uçuruldu.

Hücum hemen ertesi gün vâkı oldu. Hayvanlar kahvaltıdayken güvercinler uçuşarak, Fre-

derick ve adamlarının beş-kol-demirli kapıdan girmiş oldukları haberini getirdiler. Hayvanlar kemali cesaretle karşı koymaya gittiler, fakat zafer bu defa, İnek-ahırı muharebesindeki kadar kolay olmadı. On beş kişilik muhacimlerin altı tanesinde tüfek vardı ve elli metre mesafeye yaklaşınca ateş açtılar. Napoleon ile Boxer'in bütün gayretlerine rağmen korkunç tüfek sesleriyle vızlıyan kurşunların karşısında hayvanların geri çekilmesine mâni olunamadı. Birkaç tanesi yaralanmıştı. Bir haylisi çiflik binalarına sığınarak, aralıklardan ihtiyatla dışarıyı seyrediyorlardı. Bütün büyük mera, yeldeğirmeni de dâhil düşman eline geçmişti. Bir an için Napoleon dahi şaşırmıştı. Bir şey söylemeden aşağı yukarı dolaşıyor, dimdik olan kuyruğu titriyordu. Foxwood'a hazin nazarlarla bakıyor, eğer Pilkington yardım ederse hâlâ harbi kazanmak ihtimalleri olduğunu düşünüyorlardı. Fakat o anda, bir gün evvel uçurulmuş olan dört güvercin, bir kâğıt parçasiyle döndüler. Üstünde kurşun kalemiyle "oh olsun" yazılı idi.

Bu aralık Frederick'le adamları yeldeğirmeninin yanında durmuşlardı. Hayvanlar onlara bakarken yeisle mırıldanmaya başladılar. İki adamdan biri elinde bir kol demiri, öteki de bir çekiç çıkarmıştı. Değirmeni yıkacaklardı.

Napoleon: "Buna imkân yok. Duvarlarını o kadar kalın yaptık ki bu işi bir haftada beceremezler. Cesaret yoldaşlar!" dedi.

Fakat Benjamin bu adamların hareketini dik-

katle takibediyordu. Biri çekiçle, öteki demirle değirmenin temelinde bir delik açmaya çalışıyorlardı. Yavaş yavaş, fakat alay eder gibi Benjamin uzun burnunu sallıyordu.

"Ben de öyle zannettimdi" diyordu. "Ne yaptıklarını görüyor musunuz? Bir dakika sonra o deliği barutla doldurup atacaklar."

Hayvanlar dehşet içinde bekleştiler. Sığındıkları binalardan çıkmaya cüret artık imkânsızdı. Birkaç dakika sonra adamların etrafa dağılıp uzaklaştıkları görüldü. Akabinde kulakları patlatan bir gümbürtü koptu. Güvercinler havada uçuştular, Napoleon hariç bütün hayvanlar yüzüstü karınlarının üstüne kapandılar. Ve başlarını kaldırdıkları zaman değirmenin olduğu yerde muazzam ve kesif bir duman bulutu gördüler. Yavaş yavaş rüzgâr bulutu dağıttı, artık değirmen yerinde yoktu.

Bu manzara hayvanlara cesaretlerini iade etti. Bu miskin ve alçakça hareket, bir dakika evvel hissetmiş oldukları yeis ve korkuyu dağıttı. Muazzam bir intikam avazı yükseldi, hiçbir emir beklemeden hep beraber düşmanın üzerine yürüdüler. Artık başlarına dolu taneleri gibi yağan kurşunlara aldırmıyorlardı. Bu, vahşi ve acı bir boğuşma oldu. İnsanlar tekrar tekrar ateş ediyor ve hayvanlar yanlarına yaklaşınca ellerindeki sopalarla ve ağır potinleriyle vuruyorlardı. Bir inek, üç koyun ve iki kaz ölmüş ve hemen hepsi yaralanmıştı. Arkadan harbi idare eden Napoleon'un kuyruğunun ucu da bir kur-

şunla kopmuştu. Fakat insanlar da zararsız kurtulamadılar. Üç tanesinin kafası Boxer'in nallariyle ezildi, bir diğerinin karnını bir ineğin boynuzları deşti. Bir başkasının da pantolonu Jessie ve Blue Bell tarafından parça parça edildi. Çalıların arkasına insanların yolunu kesmek emriyle saklanmış olan Napoleon'un muhafızları köpeklerin dokuzu birden korkunç bir havlama ile insanları sarınca panik başladı. İnsanlar muhasara tehlikesiyle karşı karşıya geldiklerini gördüler. Frederick, henüz vakit varken bağırarak kaçmalarını söyledi. Bir dakika sonra can kaygusiyle kaçıyorlardı. Hayvanlar onları tarlanın altına kadar kovaladılar ve çitlerin dikenleri arasında öbür tarafa geçerken son tekmelerini attılar.

Hayvanlar kazanmıştı, fakat kan içinde ve bitap düşmüşlerdi. Çifliğe doğru yavaş yavaş topallıyarak ilerlediler. Çimenlerin üstünde yatan yoldaşlarının ölüleri bazılarının gözlerinden yaş boşandırdı. Vaktiyle yeldeğirmeninin durduğu yerde durdular, mahzun mahzun baktılar. Yerinde yeller esiyordu, emeklerinin son izine kadar hepsi silinmiş gitmişti. Bu defa tekrar yaparlarsa, orada yığılan taşlardan bile istifade edemezlerdi, onlar bile ortadan kaybolmuştu. İnfilâkın şiddeti taşları yüzlerce metreyi bulan mesafelere fırlatmıştı. Sanki değirmen hiçbir zaman orada olmamıştı.

Anlaşılmıyan bir sebepten dolayı, dövüşme esnasında aralarından kaybolmuş olan Squealer çifliğe yaklaşırken, sevinçle kuyruğunu sallıya-

rak, sıçrayarak yanlarına geldi, ve hayvanlar çiflik binası istikametinden bir tüfek sesi işittiler. Boxer sordu:

"Bu tüfek neden atılıyor?"

Squealer haykırarak cevap verdi:

"Zaferimizi kutlamak için!"

Boxer, "hangi zafer?" diye sordu. Dizlerinden kanlar akıyor, bir nalı parçalanmış, ayağını yarmış, arka bacağından da yarım düzüne kurşun yemişti.

"Hangi zafer mi, yoldaş? Düşmanı topraklarımızdan, Hayvan çifliğinin mukaddes toprağından kovmadık mı?"

"Fakat yeldeğirmenini ortadan kaldırdılar. İki sene üzerinde çalıştığımız değirmen!"

"Ne ehemmiyeti var? Bir değirmen daha yaparız. İstersek altı değirmen yaparız. Yapmış olduğumuz muazzam işleri takdir etmiyorsunuz yoldaşlar. Şimdi şu bastığımız topraklar düşman işgalinde idi. Şimdi Napoleon yoldaşın liderliği sayesinde her karışını geri aldık!"

Boxer, "demek zaten evvelden bizim olan şeyi kazanmış oluyoruz" dedi.

Squealer, "bizim zaferimiz işte o," dedi.

Avluya topallıyarak girdiler. Boxer'in bacağındaki kurşun yaraları fena halde sızlıyordu. Değirmeni ta temelinden tekrar yapmak gibi bir iş ile karşı karşıya idiler. Boxer muhayyilesinde bu işe kendini tekrar hazırlıyordu ve ilk defa olarak on bir yaşında olduğunu, o kudretli adalele-

rinin eski halini kaybetmiş bulunduğunu düşünüyordu.

Maamafih yeşil bayrağın dalgalandığını görüp de, yedi defa atılan tüfek sesleriyle, Napoleon'un kendilerini tebrik eden nutkunu işitince, hayvanlara da büyük bir zafer kazanmış oldukları kanaati geldi. Muharebede ölen hayvanlara muhteşem bir cenaze alayı yaptılar. Boxer ile Clover ölü arabasını çekti ve Napoleon alayın başında yürüdü. Zafer tesidi tam iki gün sürdü. Marşlar, nutuklar söyleniyor, tekrar tekrar tüfek atılıyordu, ve her hayvana birer elma, her kuşa yüz dirhem darı ve her köpeğe üç bisküvi verilmişti. Buna "yeldeğirmeni harbi" ismini verdiler ve Napoleon "yeşil bayrak nişanı" nı ihdas ederek kendi kendisine taktı. Bu umumi sevinç arasında o meşum sahte banknot meselesi de unutulmuştu.

Birkaç gün sonra domuzlar çiflik evinin kilerinde bir fıçı viski buldular. Evi ilk işgal ettikleri zaman nasılsa bu gözlerinden kaçmıştı. O gece çiflik evinde yüksek sesle söylenen havalar arasına "İngiltere hayvanları" marşının da karıştığını hayretle işittiler. Saat dokuz buçukta, Napoleon'un, başında Jones'in şapkasiyle, arka kapıdan çıktıktan sonra, avluda dörtnala dolaşıp tekrar içeriye girdiği sarahatle görülmüştü. Fakat sabahleyin çiflik evinde çıt yoktu, bir tek domuz bile kımıldamıyordu. Saat dokuza doğru Squealer, meyus ve ağır ağır yürüyerek meydana çıktı. Gözleri donuk, kuyruğu arkasında can-

sız sarkıyor, ciddî bir hastalığa tutulmuş gibi görünüyordu. Hayvanları bir araya toplıyarak müthiş bir haber verdi. Napoleon ölüm halinde idi!

Ortalıkta bir matem feryadı yükseldi. Çiflik evinin kapısına saman serilmiş, hayvanlar ayaklarının ucuna basarak geçiyorlardı. Gözleri yaşla dolu, birbirlerine, şayet liderlerini kaybederlerse ne yapacaklarını soruyorlardı. Ortalıkta, Snowball'in Napoleon'u zehirlemiş olduğu rivayeti dolaştı. Saat on birde Squealer başka bir tebliğ yayınladı. Napoleon'un son emri, alkol içenlere ölüm cezası verilmekti.

Fakat akşama doğru Napoleon biraz iyileşti ve ertesi sabah Squealer, tamamen iyileşmek yoluna girdiğini tebşir etti. Akşam üstü Napoleon işine başladı ve ertesi günü, Whymper'e bira imali hakkında lâzım gelen mâlumatı verebilen bazı kitaplar ısmarladı. Bir hafta sonra yemişliğin ötesindeki iş yapacak zamanı geçmiş hayvanlar için otlak haline sokulmasına karar verilen küçük çayırlığın sürülmesini emretti. Otlağın kudretini kaybetmiş olduğu, arpa ekilerek canlandırılması için Napoleon'un emir verdiği söyleniyordu.

Bu esnada kimsenin anlıyamadığı garip bir hâdise oldu. Bir gece, saat on ikiye doğru avluda bir gürültü koptu. Hayvanlar ahırlarından fırlayıp koştular. Mehtaplı bir gece idi. "Yedi emir" in yazılı olduğu duvarın dibinde iki parça olmuş bir merdiven duruyordu. Biraz sonra

Squealer orada sersem sersem dolaşırken göründü, yanında bir fener, devrilmiş bir beyaz boya kutusu bir de fırça vardı. Bunun ne mâna ifade ettiğini, Benjamin müstesna hiçbir hayvan anlamamıştı. Benjamin, burnunu sallıyarak, başını bilgiç bir tavırla sallıyor, ama kimseye bir şey söylemiyordu.

Fakat birkaç gün sonra, Muriel "yedi emir" leri okurken hayvanların hatırlarında yanlış kaldığına zâhip oldukları bir tanesi daha meydana çıktı. Hayvanlar, beşinci emri "hiçbir hayvan alkol içemez" diye biliyorlardı, fakat şimdi o emirde iki kelime unuttuklarını anladılar. "Hiçbir hayvan fazla alkol içemez" yazılı idi.

Boxer'in ayağının yarası uzun müddet iyileşemedi. Değirmenin tekrar inşasına zafer tesidi gününün ertesi gün başlanmıştı. Boxer bir tek gün bile durup dinlenmeden çalışıyor ve ıstırabını belli etmek onuruna dokunuyordu. Clover'e akşamları hususi surette ayağının ağrısını itiraf ediyordu. Clover ağzında çiğnediği otlardan lâpa yaparak Boxer'in ayağına koyuyor, Benjamin'le beraber biraz daha az çalışmasını söylüyorlardı.

Clover, "bir atın akciğerleri ebediyen dayanamaz" diyor, fakat Boxer kulak asmıyordu. Bir tek hakiki emelinin emeklilik yaşına basmadan yeldeğirmeninin bittiğini görmek olduğunu söylüyordu.

Hayvan çiftliğinde emeklilik yaşı, ilk defa ilân edildiği zaman, atlar ile domuzların on iki, ineklerin on dört, köpeklerin dokuz, koyunların yedi,

tavuklarla kazların da beş olarak tesbit edilmişti. Tekaütlük aidatı geniş tutulmuştu. Şimdilik daha hiçbir hayvan emekliye ayrılmamış, fakat bu mevzuun münakaşası son günlerde sıklaşmıştı. Yemişliğin ötesindeki küçük çayır arpa ekilmek üzere ayrıldığından beri, büyük meranın bir tarafına çit çekilip emekli hayvanlara otlak olarak ayrılacağı söyleniyordu. Rivayete göre, bir atın tahsisatı, yevmiye iki buçuk kilo buğday, kış günleri beş kilo samanla bir havuç, yahut imkân olursa bir elma olacaktı. Boxer'in on ikinci yıldönümü gelecek senenin yazının sonuna tesadüf ediyordu.

Bu aralık hayat zorlaşmıştı. Kış, geçen yıl kadar soğuk, yiyecek ise daha kıt idi. Köpeklerle domuzlarınki müstesna bütün yiyecek tayınlarında kesintiler yapılmıştı. Squealer yiyeceklerde fazla sıkı bir müsavatın Hayvan-ism esaslarına mugayir olacağını anlatıyordu. Herhalde görünüş ne olursa olsun, hakikat halde gıda eksikliği olmadığını hayvanlara ispatta güçlük çekmiyordu. Şimdilik, hiç şüphesiz vaziyeti yeniden tanzim etmek lâzım gelmişti ve Squealer hiçbir zaman yiyecek noksanlığı tâbirini ağzına almıyor, daima vaziyeti yeniden tanzim diye izah ediyor ve Jones'in günlerine nispeten muazzam bir salâh olduğunu söylüyordu. Jones'in zamanına nispeten bütün teferruatiyle daha fazla yulaf, ot, turp olduğunu, çalışma saatlerinin daha kısa, içme sularının daha iyi, ömürlerinin daha uzun, yavru vefiyatının daha az, yataklarda daha fazla saman

ve daha az pire olduğunu tiz bir sesle çarçabuk rakamlar zikrederek ispat ediveriyordu. Hayvanlar her sözüne inanıyorlardı. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, Jones ve onun günlerine ait şartlar hayvanların hâfızasından silinmişti. Bugünkü hayat durumlarının müşkül, yoksulluk içinde geçtiğini, çok zaman soğuktan muztarip ve aç kaldıklarını, uyuyamadıklarını, her an umumiyetle çalıştıklarını biliyorlardı. Fakat hiç şüphesiz eski günlerdeki zorluk daha büyüktü. İşte buna inanmak onları tatmin ediyordu. Bundan başka eski günlerde birer köleden ibarettiler, bugün ise hür idiler, ve Squealer bu farkın her şeyin fevkinde olduğu noktası üzerinde durmayı ihmal etmiyordu.

Şimdi doyurulması icabeden boğazların sayısı artmıştı. Sonbaharda dört domuz yavrulamış, hepsinin yavrularının mecmuu otuz biri bulmuştu. Yavrular hep alacalı idi, çiflikte tek domuz boğası olan Napoleon olduğuna göre bunların babalarını tahmin etmek güç bir iş değildi. Biraz sonra, tuğla ile kereste satın alınarak, çiflik evinin bahçesinde bir de mektep yapılacağı söyleniyordu. Şimdilik domuz yavrularını Napoleon çiflik evinin mutfağında okutuyordu. Bahçede beden terbiyesi yapıyorlar, fakat öteki hayvan yavrulariyle oynamaları tasvibedilmiyordu. Gene bir zaman, bir domuzla başka bir hayvan karşılaşınca, öteki hayvanın çekilip domuza yol vermesi nizamı konulmuştu. Bundan başka da hangi dereceden olursa olsun, domuzların hepsi kuy-

ruklarına yeşil kurdelâ takmak imtiyazına malik idiler.

Çiflik oldukça muvaffakıyetli bir yıl geçirmişti, fakat para kıtlığı vardı. Mektep binası için tuğla, kireç ve kum alınmak lâzımdı, aynı zamanda değirmene makine tedariki için para biriktirmek de icabediyordu. Bunlarla beraber, çiflik evine gaz, mum, Napoleon çömezlerine şeker lâzımdı. Şişmanlamasınlar diye öteki domuzlara şeker verilmiyordu.

Bundan başka da bermutat, çiviye, ipe, kömüre, tele, demir parçalarına ve köpek bisküvilerine de ihtiyaç vardı. Bir ot yığını, bir kısım patates mahsulü satılmış, yumurta konturatı haftada altı yüze çıkarılmıştı. O sene tavuklar nüfuslarını muhafaza edebilecek kadar zar zor yumurtlıyabiliyorlardı. İkinci teşrinde tayınlar kısıldı, ikinci kânunda tekrar kısıldı ve gazdan tasarruf etmek için ahırlardaki fenerler kaldırıldı. İkinci kânunun sonlarına doğru, bir gün, hayvanların ömürlerinde almadıkları, iştah açıcı, sıcak ve hoş bir koku Jones'in zamanından beri kullanılmamış olan mutfağın ötesindeki bira yapılan yerden avluya yayıldı. Birisi bunun, pişirilen arpa kokusu olduğunu söyledi. Hayvanlar havayı iştahla kokladılar o akşam yemlerinde sıcak arpalı bir ezme de bulunacağına hükmettiler. Fakat yemekte böyle sıcak bir ezme verilmedi. Ve bunu takibeden pazar günü arpaların bundan sonra sade domuzlara tahsis edileceği ilân edildi. Yemişliğin ötesindeki tarlaya zaten arpa ekilmişti. Hemen, her domu-

za her gün yüz elli dirhem bira, Napoleon'a ise her gün Derby günlerine mahsus olan üç kilo bira verileceği haberi çıktı.

Bugünlerde çok sıkıntı çekiliyorsa da hayatın daha şerefli olması bunu tâdil ediyordu. Daha fazla marşlar, nutuklar ve alaylar oluyordu. Napoleon haftada bir gün "gönüllü alayı" adı verilen, Hayvan Çifliğinin zaferlerini, mücadelelerini tesideden bir nümayiş ihdas etmişti. Zamanı gelince, her hayvan işini bırakıyor, çifliğin etrafında muntazam bir yürüyüş yapılıyor, en önde domuzlar, sonra atlar, inekler, en sonra da kümes hayvanları yürüyorlardı. Köpekler alayın cenahlarını tutuyor, hepsinin başında Napoleon siyah horoziyle gidiyordu. Bunların ortasında Boxer ile Clover, üstünde nal ve boynuz remizli, "yaşasın Napoleon yoldaş" yazılı yeşil bayrağı taşıyorlardı. Bundan sonra Napoleon şerefine yazılmış şiirler, kasideler okunuyor, Squealer de yiyecek maddelerinin son artmalarına dair teferruatlı malûmat veriyor, ve bu gösteri şerefine bir de tüfek atılıyordu. Bu gönüllü alayının en büyük hayranları koyunlardı. Eğer bazı hayvanlar, domuz ve köpeklerin işitemiyeceği yerde, bu alayların vakit kaybettirdiğini söylerler ve soğukta ayak üstü dolaşmaktan şikâyet ederlerse, koyunlar derhal "dört ayak iyi, iki ayak fena" melemesini tutturarak bağıra bağıra onları susturuyorlardı. Fakat yavaş yavaş büyük hayvanlar da bu alaylardan hoşlanmaya bşladılar. Bunlar, kendi kendilerinin efendisi olduklarını ve kendi menfaatleri için

çalıştıklarını hatırlattığı için teselli buluyorlardı. İşte böylece, marşlar, alaylar, Squealer'in istatistikleri, tüfek sesleri, horoz ötüşü, bayrak dalgası onlara bir zaman için midelerindeki boşluğu unutturuyordu.

Nisanda hayvan çifliğinde cumhuriyet ilân edildi ve bir Cumhur Reisi seçmek lüzumu hâsıl oldu. Bir tek namzet vardı, o da Napoleon'du ve onu ittifakla seçtiler. Aynı gün Snowball'in, Jones ile iş ortaklığı yapmış olduğuna dair teferruatlı yeni vesikalar da ortaya atıldı, şimdi artık Snowball, hayvanlara göre, sadece hile ile İnek - ahırı harbini kaybettirmek için çalışmamış, bizzat açıktan açığa Jones'in cephesinde kendilerine karşı harb etmişti. Hakikat halde o insan kuvvetlerine kumanda etmiş ve harbe "yaşasın insaniyet" kelimeleriyle başlamıştı. Bazı hayvanların hatırladığı, Snowball'in sırtındaki yaraları Napoleon'un dişleri açmıştı.

Yaz ortasında, Musa adlı kuzgun, birkaç yıl süren gaybubetten sonra birdenbire çiflikte göründü. Hiç değişmemişti. Hiçbir iş görmüyor, her zamanki gibi aynı eda ile "Şeker dağı" ndan bahsediyordu. Bir kök üstüne konuyor, kara kanadlarını çırpıyor, kendini dinliyen bulunca saatlerce konuşuyordu. Koca gagasiyle gökyüzüne işaret ederek gayet ciddî bir sesle "işte orada yoldaşlar, tam şu gördüğünüz kara bulut arkasında biz zavallı hayvanların bir gün emekten kurtulup ebediyen dinleneceği o mesut ülke, o Şeker dağı duruyor" diyordu. Hattâ kendisinin yüksek uçuş-

larının birinde bir gün yonca tarlalarının çitlerinde şeker ve keten tohumu pastaları bittiği yeri göziyle görmüş olduğunu iddia ediyordu. Hayvanların birçoğu ona inanmıyorlardı. Kendi kendilerine şöyle bir muhakeme yürütüyorlardı: Hayatları yeryüzünde emek ve açlık içinde geçiyordu, buna karşı herhangi bir yerde, daha iyi ve daha mesut bir âlemin bulunması hem doğru, hem de adalete uygun değil miydi? Burada anlaşılması en meşkûk şey, hayvanların kuzgun Musaya karşı aldıkları vaziyetti. Bir taraftan Şeker dağı hakkında söylediklerini bir yalan telâkki ettiklerini istihfafla izhar ediyorlar, diğer taraftan kuzgun Musanın hiçbir iş görmeden günde otuz beş dirhem bira tayını ile çiflikte kalmasına ses çıkarmıyorlardı.

Ayağı iyileşir iyileşmez, Boxer her vakitten daha fazla çalışmaya başladı. Hakikat halde her hayvan bir esir gibi çalışıyordu. Çifliğin günlük işinden, değirmenin yeniden inşasından başka bir de martta başlanmış olan domuz yavrularının mektebinin binası vardı. Bazan, kâfi gıda almadan uzun saatler çalışmayı zor buluyorlardı. Fakat Boxer hiçbir zaman vazifeden kaçınmıyordu. Gerek çalışmasında, gerek sözlerinde eski kuvvetini kaybettiğini gösterecek hiçbir şey sezilmiyordu. Yalnız görünüşü biraz değişmişti; derisi eskisine nispeten daha az parlaktı, kocaman kalçaları da küçülmüştü. Öteki hayvanlar:

"Bahar otları bitince Boxer kendini toplar" diyorlardı. Fakat bahar gelmiş Boxer toplanma-

mıştı. Taş ocağına giden bayırın tepesinde, kocaman kayaya adalelerini dayayınca, bazan kendisini ayakta tutan sırf irade kuvveti olduğunu hissediyordu. Böyle anlarda, dudaklarının hareketinden "daha fazla çalışacağım" dediği seziliyor, fakat ağzından hiçbir ses çıkmıyordu. Bir kere daha Benjamin ile Clover kendisine iyi bakmasını ihtar ettilerse de Boxer hiç aldırmadı. On ikinci yıldönümü yaklaşmıştı, fakat o emekliye ayrılmadan, adamakıllı bir taş yığını toplamaktan başka hiçbir şeye ehemmiyet vermiyordu.

Yaz akşamının geç saatlerinde bir gün Boxer'e bir şey olduğuna dair âni bir haber yayıldı. Değirmene bir yük taş çıkarmaya gitmişti. Ve bu rivayet doğru çıktı. Güvercinler uçuşarak geldiler ve şu haberi verdiler: "Boxer düşmüş! yan üstü yatıyor, kalkamıyor!"

Çiflikteki hayvanların yarısı yeldeğirmeninin durduğu tepeciğe seğirtti. Boxer, arabanın kolları arasına sıkışmış, boynunu uzatmış yatıyor, başını kımıldatamıyordu. Gözleri dumanlı, yanları terden sırsıklamdı. Ağzından kan akıyordu. Clover yanına çöktü.

"Boxer, ne oldun?" diye haykırdı.

Boxer hafif bir sesle: "Ciğerlerimden, merak etme" dedi. "Senin bensiz de değirmeni bitirebileceğini zannediyorum. Epeyce taş yığıldı. Benim bir aydan fazla zamanım kalmadı. İşin doğrusu emekliliği bekliyorum. Benjamin de ihtiyarladı, belki onu da aynı zamanda emekliye ayırırlar da bana arkadaşlık eder."

Clover, "hemen yardım lâzım, koşun, biriniz Squealer'e haber verin" dedi.

Hayvanların hepsi birden çiflik evine Squealer'e haber vermeye koştular. Yalnız Clover kaldı ve Benjamin de yanına uzanmış, uzun kuyruğu ile sessiz sadasız sinekleri kovuyordu. Bir çeyrek saat sonra Squealer müteessir ve muhabbetli bir tavırla geldi. Napoleon yoldaşın çifliğin en sadık emektarının uğradığı felâketi en derin bir kederle haber aldığını, Boxer'i Willingdon hastanesine götürmek için lâzım gelen tertibatı almakta olduğunu bildirdi. Hayvanlar bu haberden biraz huylandılar. Mollie müstesna hiçbir hayvan o güne kadar çiflikten ayrılmamıştı. Hayvanlar arkadaşlarının insan eline düşmesini endişe ile karşılıyorlardı. Her ne ise, Squealer, Willingdon'da baytarın, Boxer'in hastalığına çiflikte yapılabilecek herhangi şeyden daha iyi bir çare bulacağına hayvanları ikna etti.

Yarım saat sonra Boxer biraz kendine gelmiş, müşkülâtla ayağa kalkarak ahırına sürüklenmişti. Clover ile Benjamin de ona samandan rahat bir yatak hazırlamışlardı.

Bundan sonraki iki günü Boxer ahırında geçirdi. Domuzlar, çiflik evinin banyosunda buldukları içinde pembe bir ilâç bulunan büyük bir ilâç şişesi getirdiler, Clover yemeklerden sonra günde iki defa Boxer'e içirdi. Akşamları, Clover, Boxer'in yatağının yanında yatıyor, konuşuyor, Benjamin de sineklerini kovuyordu. Boxer kazadan müteessir görünmüyordu. Eğer iyi-

leşirse üç sene daha yaşıyabilmesi muhtemeldi, ve kendisi büyük meranın köşesinde geçireceği sakin günleri hasretle bekliyordu. Biraz kafasiyle çalışmak ve kafasını inkişaf ettirebilmek fırsatına ömründe ilk defa kavuşacaktı. Artık ömrünün bundan sonraki günlerini ilme ve alfabenin yirmi iki harfini öğrenmeye vakfedeceğini söylüyordu.

Clover ile Benjamin, Boxer'in yanına ancak iş saatlerinin haricinde gidebiliyorlardı. Boxer'i götürecek olan yük arabası öğle vakti geldi. Öteki hayvanların hepsi, bir domuzun nezaretinde, turpların otlarını ayıklarlarken, Benjamin'in avazı çıktığı kadar bağırarak çiflik evlerinden dörtnala geldiğini hayretle gördüler. Hakikat halde Benjamin'in dörtnal yaptığı ilk defa görülüyordu. "Çabuk, çabuk" diye haykırdı. "Yetişin, Boxer'i götürüyorlar." Bütün hayvanlar domuzlardan emir almadan işlerini bırakarak çiflik binalarına doğru koşuştular. Avluda, üstü kapalı, iki atlı bir yük arabası vardı. Yanında bir yazı ve arabacı yerinde kurnaz yüzlü, yassı şapkalı bir herif oturuyordu. Boxer'in ahırı boştu.

Hayvanlar yük arabasının etrafını aldılar. Bir ağızdan: "Allaha ısmarladık, Allaha ısmarladık Boxer" diye bağırıyorlardı.

Benjamin, etraflarında sıçrıyarak, küçük nallariyle toprakları eşerek "enayiler, aptallar, arabanın yanındaki yazıyı görmüyor musunuz?" diye anırıyordu.

Hayvanlar durdu ve ortalığı bir sükût aldı. Muriel kelimeleri hecelemeye başladı, fakat Benjamin, onu iterek, yazıyı kendisi okudu:

"(Alfred Simmonds, Willingdon. At keser, tutkal kaynatır. Deri ve kemik satar. Köpek ahırı temin eder.) Bunun ne demek olduğunu anlamıyor musunuz? Boxer'i kesmeye götürüyorlar."

Hayvanların ağzından bir dehşet sadası yükseldi. O anda arabacı hayvanları kamçıladı ve yük arabası süratle avludan çıktı. Bütün hayvanlar avazları çıktığı kadar bağırarak arkasına düştüler. Clover etrafını iterek öne geçti. Yük arabasının sürati gittikçe artıyordu. Clover'in şişman bacakları dörtnal yapmaya çalışıyor, fakat ancak bir tırısa muaffak oluyordu.

"Boxer, Boxer," diye feryada başladı. Aynı zamanda dışarıdaki gürültüyü duymuş gibi Boxer'in beyaz çizgili burnu ile kafası, yük arabasının arkasındaki küçük pencerede görüldü.

Clover korkunç bir sesle haykırıyordu:

"Boxer! Çık! Çabuk çık! Seni kesmeye götürüyorlar!"

Bütün hayvanlar bir ağızdan: "Çık, Boxer çık" diye bu feryada katıldılar. Fakat yük arabasının hızı artıyor ve uzaklaşıyordu. Clover'in dediklerini Boxer'in anlayıp anlamadığı pek malûm değildi. Fakat bir dakika sonra kafası pencereden çekildi. Arabanın içinden müthiş bir çifte sesi geliyordu. Her halde çifte atarak yük ara-

basından çıkmaya çalışıyordu. Eski günlerde Boxer'in bir iki tekmesi bu yük arabasını bir kibrit kutusu gibi parçalayabilirdi. Fakat heyhat! Artık kuvveti kalmamıştı ve bir iki dakika sonra tekme sesleri hafifledi ve kesildi. Hayvanlar yeis içinde, yük arabasının atlarına durmaları için yalvarıyorlardı. "Yoldaşlar, yoldaşlar, kendi kardeşinizi ölüme götürmeyin" diye haykırıyorlardı. Fakat olup biteni anlıyamıyacak kadar cahil olan aptal atlar, kulaklarını dikerek daha fazla koşmağa başladılar. Boxer'in yüzü bir daha pencerede görünmedi. Bazıları, koşarak, beşkol-demirli kapıyı kapamayı düşündüyse de, bunun için zaman geçmişti. Bir dakika sonra yük arabası kapıdan çıkarak yola geçti, Boxer'i bir daha göremediler.

Üç gün sonra Boxer'e, bir ata yapılabilecek her türlü tedavi yapılmış olmasına rağmen Willingdon hastanesinde ölmüş olduğu ilân edildi. Bu haberi Squealer verdi. Son saatlerinde Boxer'in yanında bulunmuş olduğunu söylüyordu.

Ayağını kaldırıp, pençesile göz yaşlarını silerek "Gördüğüm manzaraların en hazini idi. Son nefesine kadar yatağının başından ayrılmadım. Artık konuşmaya bile takati kalmadığı bir anda kulağıma, tek kaygusu yeldeğirmeni bitmeden ölmek olduğunu fısıldadı. Diyordu ki: Yoldaşlar, ihtilâl namına ileri! Yaşasın Hayvan çifliği, yaşasın Napoleon yoldaş! Napoleon yoldaş daima haklıdır! İşte son sözleri bu oldu yoldaşlar," dedi.

Burada Squealer'in tavrı birdenbire değişti.

Biraz sustu, küçük gözleri şüpheli nazarlarla iki tarafı süzdükten sonra devam etti.

Boxer götürüldüğü zaman kötü ve mânasız bir rivayetin ortaya atıldığı kulağına gelmişti. Bazı hayvanlar, Boxer'i götüren yük arabasının yanında, at kasabı kelimelerini okumuş, Boxer'in hemen kesilmeye götürüldüğüne hükmetmişler.

Squealer, herhangi bir hayvanın bu derece aptal olabilmesi inanılmaz bir şey, diyordu. Kuyruğunu yandan yana çarparak, sıçrıyarak, hiç şüphesiz hayvanlar sevgili liderleri Napoleon yoldaşı bundan daha iyi tanımaları muhakkaktır, değil mi? diyordu.

Fakat bu işin izahı kolaydı. Bu yük arabası vaktiyle at kesen bir kasabın malı imiş, bunu baytara satmış, fakat baytar üstündeki yazıyı sildirecek zaman bulamamış, işte bütün yanlışlık bundan doğmuş.

Hayvanlar bunu işitince içlerine azîm bir rahatlık çöktü. Bundan sonra Squealer, Boxer'in ölüm yatağı hakkında bir sürü teferruata girişti, ne kadar iyi bakılmış olduğunu, Napoleon'un en pahalı ilâçları hiç itiraz etmeden aldığını anlattı. Hayvanların son şüpheleri dağıldı, arkadaşlarının ölümü için duydukları keder, hiç olmazsa son dakikaları mesut geçtiğini işitmekle biraz sükûn buldu.

Napoleon o haftaki pazar içtimaına geldi. Boxer şerefine kısa bir hitabe yaptı. Yasını tuttukları yoldaşın bakiyesini çifliğe getirmek imkâ-

nı bulunmadığını, fakat çiflik evleri bahçesindeki çiçeklerden kocaman bir buket yapılıp Boxer'in mezarına götürülmesini emretmiş olduğunu bildirdi. Birkaç gün sonra domuzlar Boxer'i anma töreni yapmaya hazırlanıyorlardı. Napoleon nutkunu Boxer'in en çok sevdiği vecizeler ile bitirdi; biri "Daha fazla çalışacağım" öteki "Napoleon yoldaş her zaman haklıdır" idi, ve her hayvanın bu iki vecizeyi kendilerine mal etmelerinin iyi olacağını ilâve etti.

Ziyafetin takarrür ettiği gün, bir bakkal arabası Willingdon'dan kocaman tahta bir sandığı çiflik evine bıraktı. O gece gürültülü şarkılar söylendi, bunu arbedeli bir kavga takibetti ve saat on birde gayet şamatalı bir cam kırılması ile sona eren sesler geldi. Ertesi gün kimse çiflik evinde yerinden kımıldamadı, ve domuzların kendilerine bir yerden bir sandık viski satın alabilecek bir para tedarik etmiş oldukları rivayeti dolaştı.

Yıllar geldi geçti. Mevsimler birbirini takibetti, hayvanların kısa ömürleri gitti. Clover, Benjamin ve Musa adlı kuzgun ve birkaç domuzdan başka eski ihtilâl günlerini hatırlayan kimse kalmamıştı.

Muriel ölmüştü. Bluebell, Jessie ve Pincher de ölmüşlerdi. Jones de memleketin bir tarafında sarhoşların götürüldüğü bir müessesede öldü. Snowball unutulmuştu. Kendisini tanımış olan birkaç hayvan müstesna Boxer de unutulmuştu. Clover şimdi, şişman, ihtiyar bir kısraktı;, ada-

leleri katılaşmış, gözleri sulanıyordu. Emeklilik yaşını geçeli iki sene olmuştu, fakat işin hakikati, hiçbir hayvanın emekliliğe ayrılmamış olmasıydı. Meranın bir köşesini emekli hayvanlara ayırmak lâfı da çoktan ortadan kalkmıştı. Napoleon yüz kiloyu geçmiş, yetişkin bir domuz boğası idi. Squealer artık müşkülâtla görebilecek derecede şişko olmuştu. Sade ihtiyar Benjamin, burnunun üstü biraz kırlaşmış olmasından başka, hiç değişmemişti ve Boxer'in ölümünden beri daha aksi, daha kimse ile lâf etmez olmuştu.

İlk yıllarda beklenildiği kadar olmamakla beraber, gene de çiflikte hayvanların sayısı artmıştı. Sonradan doğan hayvanlar için isyan, ağızdan ağza dolaşan sönük bir ananeden ibaretti, sonradan satın alınan hayvanlar ise çifliğe gelmeden evvel böyle bir şey işitmemişlerdi. Clover'den başka çiflikte üç at daha vardı. Üçü de çalışkan. yakışıklı ve iyi yoldaşlardı, fakat çok akılsız idiler. Hiçbiri alfabenin B harfinden ötesine geçemedi. İhtilâl ve Hayvan-ism hakkında ne söylenirse, bilhassa Clover tarafından söylenirse, hemen kabul ederlerdi, çünkü Clover'e bir ana gibi hürmet ediyorlardı, fakat söylenenleri anlayıp anlamadıkları şüpheli idi.

Şimdi çiflik daha fazla refah içinde, daha muntazamdı; Pilkington'dan satın alınan iki tarlanın ilâvesiyle genişlemişti de. Nihayet yeldeğirmeni bitirilmiş, bir harman makinesi, bir de saman kaldıran makine edinilmiş, bir hayli yeni binalar da ilâve edilmişti. Whymper kendi-

sine bir köpek arabası almıştı. Değirmen elektrik kuvveti çıkarmak için kullanılıyordu. Orada sadece un öğütülüyor, ve bundan güzel bir kazanç temin ediliyordu. Hayvanlar, başka bir yeldeğirmeni inşasında çalışıyorlardı, o biter bitmez de dinamolar konulacaktı. Snowball'in vaktiyle hayvanlara bir hayal gibi telkin ettiği şeylerden, elektrikli hayvan ahırlarından, sıcak ve soğuk sulardan, haftada üç gün çalışmaktan artık hiç bahsedilmiyordu. Napoleon bu gibi şeyleri Hayvan-ism ruhuna aykırı diye takbih etmişti. En büyük saadetin, çetin çalışmak, perhizkâr bir hayat sürmek olduğunu söylüyordu.

Domuzlarla köpekler müstesna, hayvanların kendileri zengin olmaksızın çiflik zenginleşmişti. Belki bu, bu kadar çok domuzla, köpek bulunmasından ileri geliyordu. Gerçi bu hayvanlar da kendilerine göre çalışmıyor değillerdi. Squealer, çifliğin teşkilât ve idaresinin nasıl bitmez tükenmez bir mesaiye bağlı olduğunu anlatmaktan hiç yorulmuyordu. Bu işlerin birçoğunu, diğer hayvanlar idrak edemiyecek kadar cahildiler. Meselâ Squealer, hayvanlara domuzların her gün çok büyük bir emek sarfettiklerinden, "fiş" ler, "rapor" lar ve "muhtıra" lar, "kayıdlar" gibi birtakım esrarengiz şeylerden bahsedip duruyordu. Bunlar hep üstleri yazı ile doldurulan, ve dolduktan sonra fırına atılıp yakılan muazzam kâğıt tabakaları idi. Squealer, çifliğin saadeti için bunlar en mühim şeylerdir, diyordu. Fakat bunlara rağmen, köpekler ile domuzlar kendi emek-

leriyle hiçbir yiyecek ortaya atmıyorlardı, halbuki onların birçoğunun iştahı daima daima açıktı.

Öteki hayvanlara gelince, hayatları vaktiyle ne idiyse şimdi de gene o idi. Karınları umumiyetle aç, saman üstünde yatıyor, gölden su içiyor ve tarlada çalışıyorlardı. Kışın soğuktan muztarip, yazın sineklerden sıkıntı çekiyorlardı. Aralarında daha yaşlı olanlar, hâfızalarını karıştırarak, dolup geçen hâtıralar arasında, Jones'in çiftlikten kovulduğu ilk günlerde işlerin daha iyi mi, yoksa daha kötü mü gittiğini tahmin etmek istiyorlar, fakat bir türlü bugünkü hayatlariyle mukayese edecek bir şey bilmiyorlardı. Önlerinde, her şeyin günden güne daha iyi gittiğini anlatan Squealer'in listesinden başka bir şey yoktu. Hayvanlar bir türlü bu meseleyi halledemiyorlardı, fakat bu gibi şeyler üstünde durup düşünecek zamanları çok azdı. Sadece Benjamin uzun ömrünün bütün teferruatını hatırladığını iddia ediyor ve her şeyin ne daha iyi, ne de daha fena olmadığını ve olamıyacağını söylüyordu. Açlık, meşakkat, yeis bunlar hayatın değişmez kanunlarıdır, diyordu.

Maamafih hayvanlar hiçbir zaman ümidi elden bırakmıyorlardı. Fazla olarak da Hayvan Çiftliğinin âzası olmak imtiyazından ve şerefinden doğan hislerini hiç kaybetmiyorlardı. Bütün İngilterede, hayvanların işlettiği tek çiftliğin sahibi onlardı. İçlerinden her biri, en küçüğü, hattâ on veya yirmi mil ötedeki çiftliklerden alınmış hayvanlar dahi bu fikre karşı hayranlıklarını mu-

hafaza ediyorlardı. Tüfek sesini işitip, yeşil bayrağın direkte dalgalandığını görünce göğüsleri sonsuz bir gururla kabarıyor, yüzleri eski kahramanlık günlerine intikal ediyor, Jones'in kovulmasını, yedi emrin yazılmasını, insan istilâsına karşı yapılan ve müstevlileri hezimete uğratan büyük harblerden bahsediyorlardı. Eski hülyalarının hiçbirinden vazgeçmiş değillerdi. Major'un haber vermiş olduğu güne, İngilterenin yeşil topraklarına insan ayağının basmıyacağı Hayvan Cumhuriyeti gününe hâlâ iman ediyorlardı. Bir gün tahakkuk edecekti, belki yakında, belki de o gün yaşıyan hayvanların ömrü sona erdikten sonra, fakat herhalde öyle bir gün gelecekti. "İngiltere hayvanları" gizliden gizliye söyleniyor, söylemeye cesaret edemiyen çiftlikteki herhangi bir hayvan dahi onu biliyordu. Hayatları müşkül, ümitlerinin hepsi tahakkuk etmemiş olabilirdi; fakat onlar başka hayvanlar gibi değildiler. Eğer aç kalıyorlarsa, zalim insanları doyurmak için aç kalmıyorlardı, eğer çok çalışıyorlarsa hiç olmazsa kendileri için çalışıyorlardı. Aralarında hiçbir mahlûk iki ayak üstü yürümüyor, aralarında hiçbir mahlûk diğer bir mahlûka efendi demiyordu. Bütün hayvanlar müsaviydi.

Yazın ilk günlerinin birinde Squealer çifliğin öbür tarafında, genç kayın ağaçlariyle kaplı bir boş yere koyunları götürdü. Koyunlar, Squealer'in nezaretinde bütün gün orada otladılar. Akşam kendisi çifliğe döndü, fakat hava çok sıcak olduğu için koyunların orada kalabileceklerini söy-

ledi. Koyunlar bütün bir hafta orada kaldılar ve bu zaman zarfında çiflikteki diğer hayvanlardan hiçbiri koyunlan görmedi. Günün büyük kısmını Squealer onların yanında geçiriyordu. Koyunlara gizli olması lâzım gelen bir türkü öğrettiğini söylüyordu.

Koyunlar döner dönmez, hayvanlar güzel bir akşamda işlerini bitirip çiflik binalarına dönerken avluda ürkmüş bir hayvanın korkulu kişnemesini işittiler. Hayvanlar korkarak durdular, bu Clover'in sesi idi. Clover, durmadan kişniyordu. Hayvanlar dörtnala avluya koştular ve orada Clover'in görmüş olduğu şeyi gördüler.

İki ayak üstünde yürüyen bir domuz.

Evet, bu Squealer'di. Biraz acemi bir tavırla, sanki o vaziyette koca vücudünü tutamıyormuş gibi, fakat tam bir muvazene içinde avluda geziniyordu. Bir dakika sonra çiflik evinden, hep iki ayak üstünde yürüyen bir sıra domuz daha göründü. Bazıları bu işi daha iyi beceriyor, bir ikisi, bastona ihtiyacı varmış gibi sallanıyor, fakat hepsi de avlunun etrafını dolaşmaya muvaffak oluyorlardı. Nihayet, korkunç bir köpek havlamasını müteakıp, Napoleon'un kendisi, siyah horoziyle, iki arka ayağının üstünde, şahane bir eda ile, dimdik ve iki tarafına azametli nazarlar fırlatarak etrafında sıçrayan köpekleriyle meydana çıktı.

Ön ayağının birinde bir kamçı taşıyordu.

Etrafı bir ölü sükûtu aldı.

Şaşırmış ve dehşet içinde birbirlerine sokularak, avlunun etrafını yavaş yavaş sıra halinde dolaşan domuzları seyrettiler. Dünyanın altı üstüne gelmiş gibiydi. Nihayet ilk şaşkınlık biraz geçince, köpek korkusuna, her ne olursa olsun uzun yıllardan beri her şeyi şikâyetsiz ve tenkidsiz kabul etmek itiyatlarına rağmen aralarından bir protesto sesi yükselebilirdi. Fakat hemen o anda, verilen bir işaretle, bütün koyunlar bir ağızdan "dört ayak iyi, iki ayak daha iyi! Dört ayak iyi, iki ayak daha iyi! Dört ayak iyi, iki ayak daha iyi!" diye muazzam bir meleme tutturdular.

Bu meleme durmaksızın beş dakika devam etti. Ve koyunların sesi kesildiği zaman protesto fırsatı da geçmişti, çünkü domuzlar tekrar çiflik evine dönmüşlerdi.

Benjamin omuzuna bir burnun süründüğünü hissetti. Başını çevirdi. Clover'di. İhtiyar gözleri her zamandan daha fersizdi. Bir şey söylemeden, Benjamin'i yelesine yavaşça dokunarak büyük ambarın sonunda yedi emrin yazılı olduğu yere götürdü. Bir iki dakika, duvardaki zift üstüne yazılan beyaz harflere durup baktılar.

"Gözlerim görmüyor. Gençken bile oradaki yazıyı okuyamıyordum. Fakat bana duvar değişmiş gibi geliyor. Benjamin, yedi emir eskisi gibi mi?" dedi.

Benjamin, ömründe ilk defa, kaidesini bozarak yazıyı Clover'e okudu. Orada bir tek emir kalmıştı. O da:

"Bütün hayvanlar müsavi, fakat bazı hayvanlar ötekilerden fazla müsavi" idi.

O günden sonra, çiflik işlerine nezaret eden bütün domuzların ön ayaklarında bir kamçı taşımaları artık garip gelmiyordu. Domuzların kendilerine bir radyo satın almış olmaları, bir telefon koydurmak üzere bulunmaları, John Bull, Tit-Bits ve Daily Mirror gazetelerine abone olmuş olmaları da garip gelmedi. Napoleon'un ağzında bir pipo ile çiflik evinin bahçesinde dolaşması, hattâ domuzların Jones'in esvaplarını dolaptan çıkarıp giymeleri, Napoleon'un siyah bir palto ile görünmesi, pantolonları, kösele tozlukları, gözdelerinden birinin Madam Jones'in pazarları giydiği beyaz esvapla görünmesi dahi garip gelmedi.

Bir hafta sonra, öğleden sonra birkaç araba çifliğe geldi. Komşu çiftliklerden bir heyet, hayvan çifliğini gezmeye davet edilmişti. Çiflik baştanbaşa gösterilmiş, her gördüklerine, bilhassa yeldeğirmenine karşı büyük bir hayranlık izhar etmişlerdi. Hayvanlar turp tarlasının otlarını ayıklıyorlardı. Başlarını kaldırmadan, domuzlardan mı, yoksa insanlardan mı daha fazla korkmak lâzım geldiğini kestiremeden dikkatle işlerini yapmakta devam ettiler.

O gece çiflik evinden kahkahalar ve şarkı sesleri geliyordu. Bu karışık sesler hayvanların tecessüsünü uyandırdı. Hayvanlarla insanların ilk defa müsavi şartlarla birleştikleri yerde acaba neler oluyordu? Hep beraber, mümkün olduğu

kadar sessiz ve sakin çiflik evinin bahçesine girdiler.

Kapısında durdular, ilerlemeye korkuyorlardı, fakat Clover başa geçerek hepsini içeriye götürdü. Ayaklarının ucuna basarak eve yaklaştılar, boyları yetişen hayvanlar yemek odasının penceresinden içerisini gözetlediler. Orada, yuvarlak bir masa etrafında yarım düzüne çifçi ile yarım düzüne kadar ilerigelen domuzlar toplanmıştı. Napoleon, sofranın başında şeref mevkiini işgal ediyordu. Domuzlar sandalyelerinde gayet rahat oturuyorlardı. İskambil oynarken, bir dakika kâğıtları bırakmış, bir şerefe içmeye hazırlanıyorlardı. Kocaman bir bira şişesi elden ele dolaşıyor, bardaklar tekrar dolduruluyordu. Kimse, pencereden kendilerine bakan hayvanların farkına varmadı.

Foxwood sahibi Pilkington, elinde kadeh ayağa kalkmıştı. Bir dakika sonra, sofradakileri şerefe kadeh kaldırmaya davet edeceğini söylüyordu. Fakat ondan evvel, kendisini, söylemeye mecbur addettiği birkaç sözü vardı.

Kendisi ve bütün orada hazır olanlar için, uzun yıllar devam eden mütekabil anlaşmazlık ve emniyetsizliğin artık sona ermiş olması bir memnuniyet membaı olduğunu söyledi. Kendisinin ve oradakilerin bu hislere iştirak etmemiş olmalarına rağmen Hayvan Çiftliğinin muhterem sahiplerine karşı insan komşuları düşmanlıkla denemezse de, şüphe ile bakmışlardı. Teessüfe şayan vakalar cereyan etmiş, yanlış fikirler ortalıkta do-

laşmıştı. Domuzların sahip olduğu ve işlettiği çiftliğe, komşuları, anormal ve huzursuzluk yaratan bir hâdise nazariyle bakmışlardı. Birçok çiftçiler, lâzım gelen tahkikatı yapmaksızın böyle bir çiftlikte inzibatsızlık ve uygunsuzluk hâkim olacağı kanaatine varmışlardı. Çiftçiler, bu vaziyetin hayvanların, hattâ insan işçilerinin üzerindeki tesirinden endişeye düşmüşlerdi. Bugün kendisi ve dostları Hayvan Çiftliğini ziyaret ve her karışını gördükten sonra bir de ne görmüşlerdi? Yalnız en son metotların tatbikiyle değil, aynı zamanda her yerdeki çiftçilere misal olacak bir inzıbat ile karşılaşmışlardı. Hayvan Çiftliğinde çalışan aşağı sınıf hayvanların memleketteki bütün hayvanlardan fazla çalıştırıldığını ve daha az yiyecek verildiğini söylerse hata etmiş olmıyacaktı. Hakikat halde, kendisi ve diğer misafir arkadaşları kendi çiftliklerinde derhal tatbik etmeye azmettikleri birçok şeyler görmüşlerdi.

Sözlerini, bir kere daha Hayvan Çiftliği ile komşuları arasında mevcut olan, ve daima mevcut olması lâzım gelen dostane hisleri tebarüz ettirerek bitireceğini söyledi. Domuzlarla insanlar arasında, menfaat mücadelesi ne vardı, ne de olabilirdi. Karşılaştıkları müşkülât ve giriştikleri mücadeleler birbirinin aynı idi. Emek meseleleri her yerde birbirinin aynı değil miydi? Bu noktaya gelince Pilkington bir nükte savurmak istedi fakat bir an için kendisi de bunun tuhaflığına kapılarak bir türlü söyliyemiyordu. Nihayet, üstüste duran çifte şişman çeneleri gül-

mekten mosmor olduktan sonra nihayet baklayı ağzından çıkardı. "Eğer sizin karşınızda uğraşmaya mecbur olduğunuz aşağı derecede hayvanlarınız varsa, bizim de aşağı sınıflarımız var!" Bu nükte masadakileri gülmekten bayılttı. Pilkington bir daha, uzun mesai saati, az yemek ve umumiyetle şımarıklığın eksikliğinden dolayı domuzları tebrik etti.

Şimdi, heyete ayağa kalkıp kadehlerini doldurmalarını teklif etti. "Efendiler," diyordu. "Hayvan Çifliğinin refahına kadeh kaldırıyorum."

Şevk içinde, alkış içinde ayaklar yere vuruluyordu. Alkışın sonu gelince, Napoleon ayağa kalktı, kendisinin de söyliyecek birkaç sözü olduğunu ihsas etti.

Bermutad, Napoleon'un bütün nutukları gibi kısa ve hududu aşmıyordu. Kendisinin de anlaşmazlığın sona erdiğine memnun olduğunu anlattı. Uzun zamandan beri, bazı hain düşmanlar tarafından yapıldığına emin olduğu rivayetler, kendisine ve arkadaşlarına karıştırıcı ve ihtilâlci fikirler isnadetmişti. Komşu çiftlikteki hayvanlar arasında isyan yaratmak teşebbüsüne giriştikleri söylenmişti. Bundan daha hakikate mugayir bir şey olamazdı. Tek emelleri, geçmişte olduğu gibi şimdi de komşulariyle normal iş münasebetleri tesisinden ibaretti. Kendisinin idare etmek şerefine mazhar olduğu çiftliğin, bir kooperatif işi olduğunu beyan etti. Kendi elindeki hisse senetlerine, bütün domuzlar iştirak ettiriliyordu.

Eski şüphelerin kaldığına inanmadığını, çiflik idaresinde yapılan son değişmelerin, aralarındaki emniyeti arttıracağına inandığını söyledi. Şimdiye kadar, çiflikteki hayvanların birbirlerine yoldaş diye aptalca bir hitapları vardı, bunu kaldırmak icabediyordu. Bir de, membaı meçhul olan, her pazar sabahı, bahçede bir sırık üstünde dikili bir domuz kafasının önünden resmi geçit yapmak ananesi hâsıl olmuştu. Bu da kaldırılacaktı, kafatası gömülmüştü. Misafirler, direkte dalgalanan yeşil bayrağa da belki dikkat etmişlerdi. Eğer dikkat etmişlerse, üstünde daha evvel bulunan beyaz hayvan ayağı ile boynuzun da kaldırılmış olduğunu görmüş olacaklardı. Bundan sonra dümdüz bir yeşil bayrak kalacaktı.

Pilkington'un komşuluk hisleriyle yapılmış olan fevkalâde nutkunun bir noktasını tenkidedecekti. Pilkington nutkunda baştanbaşa "Hayvan çifliği" demişti. Napoleon bunu şimdi tebliğ edeceği için tabiî bilemezdi. Fakat "Hayvan çifliği" adı da kaldırılmıştı. Bundan böyle çifliğe, eski ve doğru ismi olan "Beylik çiflik' 'denecekti.

"Efendiler, ben başka bir şerefe, **Beylik Çifliğin** refahına içiyorum" diyerek sözlerine son verdi.

Aynı şevkli alkışlarla kadehler son damlalarına kadar içildi. Fakat hayvanlar dışarıdan bu sahneyi seyrederken, garip bir şey olduğunu hissettiler. Domuzların yüzünde acaba değişen şey ne idi? Clover'in ihtiyar ve fersiz gözleri, bir yüzden öbür yüze çevrildi. Bazılarının beş,

bazılarının dört ve bazılarının da üstüste üç çenesi vardı. Fakat ortalıktan eriyip giden ve değişen acaba ne idi? Alkış sona erince, sofradakiler, ellerine iskambil kâğıtlarını alarak oyunlarına devam ettiler, dışarıdaki hayvanlar da sessizce sıvışıp gittiler.

Fakat yirmi metre uzaklaşınca birdenbire durdular. Çiflik evinden gürültülü sesler geliyordu. Geriye seğirttiler ve pencereden tekrar içeri baktılar. Evet, çok şiddetli bir kavga oluyordu. Bağırmalar, masanın üstünü yumruklamalar, kin ve şüpheli nazarlar, hiddetli hiddetli inkârlar! Gürültü, Napoleon ile Pilkington'un aynı zamanda bir birli oynamış olmalarından ileri geliyordu.

On iki ses hiddetle bağırıyor, ve on ikisi de birbirine benziyordu. Artık domuzların yüzüne ne olduğunu sormaya lüzum kalmamıştır. Dışarıdaki hayvanlar, bir domuzdan bir insana, bir insandan bir domuza, gene bir domuzdan tekrar bir insana baktılar. Fakat hangisinin domuz, hangisinin insan olduğunu bilmek imkânı kalmamıştı.

S O N

DEVLET KİTAPLARI

Dünya Edebiyatından Tercümeler

İNGİLİZ KLÂSİKLERİNDEN BAZILARI:

		Fiati
J. Austen	Sağduyu ve Duyarlık I *V. Güray*	175
J. Austen	Sağduyu ve Duyarlık II *V. Güray*	150
J. Austen	Gurur ve Aşk I *Beria Okan*	220
J. Austen	Gurur ve Aşk II *Beria Okan*	230
Walter Scott	Ivanhoe I *Avni Givda*	250
Walter Scott	Ivanhoe II *Avni Givda*	240
Thackeray	Henry Esmond I *Kâmran Şerif Saru*	260
Thackeray	Henry Esmond II *Kâmran Şerif Saru*	240
J Galsworthy	Forsyte Ailesinin Destanı I *Sabiha Özsoy*	400
Adam Smith	Milletlerin Zenginliği I *Haldun Derin*	275
Adam Smith	Milletlerin Zenginliği II *Haldun Derin*	260

Maarif Vekâleti Yayınevleriyle bütün kitapçılarda satılmaktadır.

DEVLET KİTAPLARI

№ 1728

F. 120 kuruş